

AZ OKTATÁSI JOGOK BIZTOSÁNAK BESZÁMOLÓJA 2004. ÉVI TEVÉKENYSÉGÉRŐL

Az Oktatási Jogok Miniszteri Biztosa Hivatalának feladatairól és működésének szabályairól szóló 40/1999. (X. 8.) OM rendelet (a továbbiakban: Ojbr.) előírja számunkra azt a kötelezettséget, hogy tevékenységünkről évente beszámoljunk az oktatási miniszternek. Fontosnak tartjuk, hogy e beszámoló közzététele által a nyilvánosságot is tájékoztassuk működésünkről. Hivatalunk 1999. december 1-jén kezdte meg működését, ötödik beszámolónk a 2004. január 1-jétől 2004. december 31-éig terjedő időszakban végzett tevékenységünket mutatja be.

AZ OKTATÁS EGYES TERÜLETEI

A 40/1999. (X. 8.) OM rendelet szerint az Oktatási Jogok Biztosa Hivatala három területen látja el tevékenységét: a közoktatás, a felsőoktatás és a szakképzés területén. Ennek megfelelően ügyeinket a fenti területek szerinti csoportosításban mutatjuk be.

KÖZOKTATÁS

Működésünk ötödik évének tapasztalatai alapján elmondható, hogy a közoktatás területéről érkezett beadványok eltérő jelleget mutatnak aszerint, hogy a személyi szabadságjogokkal vagy az oktatással közvetlenül összefüggő jogokkal kapcsolatban fordultak hozzánk a beadványozók. Az oktatással közvetlenül összefüggő jogokkal kapcsolatban hivatalunkat megkereső pedagógusok, szülők, illetve tanulók ugyanis legtöbbször állásfoglalást, tájékoztatást kértek a jogszabályi rendelkezésekről, az iskolájukban folytatott gyakorlat jogszerűségéről. Tapasztalataink szerint az érintettek számára az általunk nyújtott információk sokszor elegendőnek bizonyultak a jogszerű megoldások megtalálásához, a jogsértések veszélyével fenyegető konfliktushelyzetek feloldásához, így ezekben az ügyekben nem volt szükség eljárásunkra, illetőleg intézkedésünkre. Ezzel szemben a személyi szabadságjogokkal kapcsolatos ügyekben jellemzően nem állásfoglalást, hanem vizsgálatot kértek a beadványozók. Ezen ügycsoportban a legtöbb eljárást a gyermekük fizikai bántalmazását sérelmező szülői panaszok alapján folytattuk le.

A SZEMÉLYI SZABADSÁGJOGOK ÉRVÉNYESÜLÉSE

A közoktatás szereplőinek személyi szabadságjogai olyan alapvető alkotmányos jogok, amelyeket – jelentőségükre tekintettel – az Alkotmány rendelkezéseit megismételve az oktatási szereplők jogainak élén a közoktatási törvény is biztosít. A 2004. évben hozzánk érkezett panaszok is azt támasztják alá, hogy e jogok a nevelési-oktatási intézmények kölcsönös függőségi viszonyainak világában különösen sérülékenyek. A tavalyi évben is számos olyan panasz érkezett hivatalunkhoz, amelyben a szülők azt sérelmezték, hogy gyermeküket az iskolában testi fenytésben részesítették. Az oktatási jogok biztosának következetesen képviselt álláspontja szerint a legsúlyosabb jogsértés, amely oktatási intézményben előfordulhat, a fizikai bántalmazás. Fontosnak tartjuk ismételten hangsúlyozni, hogy az emberi méltósághoz való jog mindenkit – így az oktatás valamennyi szereplőjét – megillető alkotmányos alapjog, amely alapján többek között tilos a tanulók testi és lelki

bántalmazása, megalázó büntetésben való részesítése. Az emberi méltósághoz való jog az oktatási szereplőket életkorukra való tekintet nélkül megilleti.

A közoktatási törvény 10. § (2) bekezdése szerint a gyermek, illetve a tanuló személyiségét, emberi méltóságát és jogait tiszteletben kell tartani, és védelmet kell számára biztosítani a fizikai és a lelki erőszakkal szemben. A gyermek és a tanuló nem vethető alá testi fenyegetésnek, kínzásnak, kegyetlen, embertelen, megalázó büntetésnek vagy bánásmódnak.

Az emberi, állampolgári, gyermeki és tanulói jogokat a pedagógus nem vonhatja el, azok nem pedagógiai mérlegelés függvényei. Érvényesülésük nem függ attól sem, hogy a diák teljesíti-e a kötelességeit az iskolában, tehát a tanulókat megillető alapvető emberi jogok nem állíthatók összefüggésbe a tanulói kötelességek teljesítésével.

Az intézményvezetők nyilatkozataikban gyakran érveltek azzal, hogy a tanóra, illetőleg az iskolai élet rendjének biztosítása érdekében a súlyosan fegyelmezetlen tanulóval szemben a pedagógusnak sokszor nincs más eszköze, mint a testi fenyegetés. Amennyiben a tanuló fegyelmezetlen magatartásával megzavarja az órát, indokolt, hogy a pedagógus vele szemben fegyelmező eszközt alkalmazzon. A fegyelmezés során azonban csak olyan eszközöket vehet igénybe, amelyek alkalmazásával nem követ el jogsértést. A nevelő-oktató tevékenység során a tanárok szabadon mérlegelhetik, hogy milyen pedagógiai módszert választanak a diákok fegyelmezésére. Választásuknak azonban szigorú jogi korlátai vannak: nem alkalmazható olyan fegyelmezési eszköz, amellyel a pedagógus megsérti a tanuló legalapvetőbb jogait, a méltósághoz és a testi épséghez való jogát.

Amennyiben eljárásunk során a testi fenyegetés bizonyítást nyer, álláspontunk szerint sérül a tanuló emberi méltósághoz való joga. Ezért minden ilyen esetben azzal a kezdeményezéssel fordulunk az intézmény vezetőjéhez, hogy vezetői hatáskörében tegye meg a szükséges intézkedéseket annak érdekében, hogy a jövőben a pedagógusok csak olyan fegyelmezési eszközöket alkalmazzanak a diákokkal szemben, amelyeket a jogszabályok lehetővé tesznek, hogy a tanulók emberi méltósága, személyiségi jogai ne sérülhessenek az iskolában.

Eljárásunk végén több alkalommal találkoztunk azzal a szülői felvetéssel, hogy az oktatási jogok biztosa által megfogalmazott kezdeményezésnek ki kellett volna terjednie arra, hogy a nevelésére, felügyeletére bízott tanulót bántalmazó pedagógus ellen a munkáltatói jogkör gyakorlója folytasson le fegyelmi eljárást. Ezzel kapcsolatban tájékoztattuk a szülőket arról, hogy a fegyelmi eljárás megindításáról a közalkalmazottak jogállásáról szóló 1992. évi XXXIII. törvény rendelkezései szerint a kinevezési jogkör gyakorlója dönt, neki kell mérlegelni a fegyelmi eljárás együttes feltételeinek a meglétét. Hivatalunk munkajogi döntések tekintetében nem rendelkezik sem vizsgálati, sem pedig kezdeményezési hatáskörrel, így az ezzel kapcsolatos munkáltatói döntéseket nem vizsgálhatjuk.

Egy szülő azért fordult hivatalunkhoz, mert sérelmezte, hogy fiát az iskolában sorozatos atrocitások érték. A szülő szerint az iskola igazgatója az iskola folyosóján a gyermekét a házirend megsértése miatt bántalmazta,

ennek következtében a tanuló nyolc napon belül gyógyuló sérüléseket szenvedett. Az eset nyomán az intézményt fenntartó önkormányzat fegyelmi eljárást folytatott le az intézményvezető ellen, és őt ennek nyomán fegyelmi büntetésben részesítették. A szülő elmondása szerint az eset óta gyermeke magatartásjegye romlik, sőt, fegyelmező intézkedést is alkalmaztak vele szemben. Mindez a szülő szerint összefüggésben van azzal, hogy az iskola igazgatóját az ő bejelentése alapján vonták fegyelmi eljárás alá. Eljárásunk során nyilatkozatot kértünk a település polgármesterétől, mint a bepanaszolt intézmény felett törvényességi felügyeletet ellátó önkormányzat képviselőjétől.

A polgármester válaszában előadta, hogy az ügyben eljáró fegyelmi tanács fegyelmi büntetésként az igazgatót főtanácsosi címétől megfosztotta, és az előmeneteli rendszerben történő várakozási időt egy évvel meghosszabbította. A polgármester véleménye szerint a fegyelmi szerv az esetet kellően körüljárta. Fontosnak tartotta kiemelni, hogy „nem többszöri arcon ütésről volt szó, hanem csak egy pofonról”, valamint, hogy a pofon az igazgató részéről nem az első figyelmeztetés után csattant el. A polgármester előadta továbbá, hogy „az iskolának van egy házirendje, amely a közoktatásról szóló törvény 40. § (7) bekezdése alapján megállapítja többek között azt, hogy a tanulói jogokat és kötelezettségeket milyen módon lehet gyakorolni. Ezen dokumentumban foglaltakat minden gyerekek be kell tartania, de a be nem tartás számonkérésének természetesen nem a pofon a módja, s ezen módszerrel mi sem értünk egyet.”

A polgármester leveléhez mellékelte az ügyben keletkezett iratokat is. Ezek között található az intézményvezetőnek a fegyelmi tanács által történt meghallgatásáról készült jegyzőkönyv is. Ebben az igazgató megemlíti, hogy a tanuló „a házirendben foglaltakat sértette meg, amelyekre az osztályfőnöke is figyelmeztette. A házirend tartalmazza, az iskolában és iskolai rendezvényeken testékszer nem viselhető, (...)”

Az ügyben három, egymástól viszonylag tisztán elhatárolható kérdést kellett körüljárni. Az első ezek közül a fegyelmi eljárás lefolytatásával és a fegyelmi határozattal kapcsolatos kérdés, a második a fegyelmi eljárás után előállt helyzet értékelése, a harmadik pedig az iskola házirendjének vizsgálata.

Az első témával kapcsolatban kiindulópontul az szolgált, hogy a fegyelmi eljárás felülvizsgálatára az oktatási jogok biztos hatáskörrel nem rendelkezik. Éppen ezért nem vizsgálhattuk azt, hogy a fegyelmi határozat a jogszabályoknak megfelelő körülmények között, és azoknak megfelelő tartalommal jött-e létre. Öt éves működésünk során azt az álláspontot alakítottuk ki, hogy az iskolában a tanuló sérelmére elkövethető cselekmények közül a testi fenyegetés a legsúlyosabb. A fizikai bántalmazás nemcsak a tanuló testi épségét veszélyeztetheti, hanem emberi méltósághoz való jogát is sérti, ezért e cselekmény esetén mindenképpen indokolt a fegyelmi eljárás lefolytatása. A fegyelmi döntés tartalmára nézve pedig, bár ezzel a fegyelmi tanács döntését befolyásolni nem kívánjuk, támpontul jelöljük meg minden hasonló esetben a Legfelsőbb Bíróság egy eseti döntését, amely szerint a testi fenyegetés fegyelmi vétségét elkövető pedagógussal szemben a legsúlyosabb fegyelmi büntetés (elbocsátás) is alkalmazható, anélkül, hogy a büntetés kiszabásakor az arányosság követelménye sérülne.

A második kérdés tekintetében megállapítottuk, hogy a polgármester válaszában csak a fegyelmi eljárás körülményeiről tájékoztattott, és annak iratait küldte meg számunkra. Nem tért ki ugyanakkor arra, hogy a tanulót azóta érik-e atrocitások, és ez összefüggésben van-e a fegyelmi eljárással. Levelében ugyanakkor mindezek fennállását sem cáfolta.

Az iskolában a tanulók meglehetősen kiszolgáltatott helyzetben vannak. A gyermekek értékelését is a pedagógusok végzik, akik ezen értékelési jogukat a jogszabályok keretei között szabadon gyakorolhatják, továbbá élhetnek a különböző fegyelmező intézkedések alkalmazásával is. Éppen ezért olyan fontos, hogy ebben a kényes helyzetben ne is merülhessen fel annak gyanúja, hogy e jogukat a pedagógusok visszaélészerűen

gyakorolják. A közoktatási intézmény törvényes működéséért felelős fenntartónak e szempontokat is szem előtt kell tartania a felügyelet gyakorlása során.

A harmadik kérdés megítélése a következőképpen alakul. Bár a panaszos beadványában erre nem tért ki, a rendelkezésünkre álló iratokból kitűnik, hogy az iskola házirendje generálisan tilt minden testékszert mind az iskolában, mind az iskolai rendezvényeken. Eddigi gyakorlatunk során hasonló ügyekben azt az álláspontot alakítottuk ki, hogy mindenfajta ékszer kitiltása az iskolából még balesetveszélyre való hivatkozással is aggályos. A házirendek megfogalmazásakor ugyanis azt kell mérlegelni, hogy a tanulókat is megilleti az Alkotmány alapján egyébként minden embert megillető személyi önrendelkezési jog. A személyi önrendelkezési jog gyakorlásának tekintjük ugyanis azt, ha valaki dönt a saját ruházódásáról, hajviseletéről, ékszerek viseléséről stb. E jog természetesen nem korlátlan, azt indokolt esetben korlátozni lehet. A jog korlátozásának alapja azonban minden esetben csak más alapjog gyakorlása biztosításának szükségessége lehet. A közoktatási törvény 10. § (3) bekezdés e) pontja tartalmaz ilyen korlátozást, amikor kimondja, hogy a tanuló jogainak gyakorlása során nem veszélyeztetheti a saját és társai, valamint a nevelési-oktatási intézmény alkalmazottai egészségét, testi épségét. E törvényi rendelkezés alapján tehát az intézmények nem járnak el jogsértően, ha házirendjükben megtiltják, hogy a tanulók bizonyos balesetveszélyes tárgyakat bevigyenek az iskolába. Megállapítható ugyanakkor, hogy minden ékszer kitiltása kellő jogszabályi felhatalmazás hiányában a személyi önrendelkezési jog indokolatlan és túlzó korlátozását jelenti, és mint ilyen, jogsértő.

A fentiekre tekintettel azzal a kezdeményezéssel fordultunk az intézmény felett törvényességi felügyeletet ellátó fenntartó képviselője felé, hogy tegyen meg mindent a jövőben a tanulók emberi méltóságát sértő cselekmények megelőzésére. Kezdeményeztük továbbá, hogy gondoskodjon arról, hogy a tanulót ne érhessek atrocitások azért, mert korábban bejelentése alapján került sor fegyelmi eljárás lefolytatására az iskola igazgatójával szemben. A fenti intézkedések mellett javasoltuk továbbá, hogy felügyeleti jogkörének keretében a fenntartó gondoskodjon a gimnázium házirendjének a jogszabályokkal való összhangjának biztosításáról. Kezdeményezésünket az iskola fenntartója elfogadta.(K-OJOG-153/2004.)

Előfordul, hogy az intézmény számára értelmezési kérdésként merül fel, hogy mi minősül a pedagógus részéről testi fenytésnek. Ugyanazt a cselekedetet ugyanis eltérően ítélni lehet meg a bántalmazó tanár és a bántalmazott tanuló, illetőleg annak szülője.

Egy szülő sérelmezte, hogy gyermekét az iskola egyik pedagógusa fizikailag bántalmazta. A szülő azt is kifogásolta, hogy az esetet az igazgató nem vizsgálta ki alaposan, hiszen csak a pedagógust hallgatta meg a vizsgálat során, a tanuló meghallgatására nem került sor.

Az iskola igazgatója nyilatkozatában arról tájékoztatott, hogy a szülő panasza alapján meghallgatta a pedagógust, aki elismerte, hogy egy játékos legyintéssel valóban fegyelmezte a tanulót, amikor a gyermeknek már a sokadik alkalommal nem volt kész a házi feladata. Az igazgató közölte, felhívta a bántalmazó pedagógus figyelmét arra, hogy a jövőben tartózkodjon a hasonló fegyelmezési eszközöktől. A pedagógus belátta hibáját, és azóta – az igazgató szerint a szülő által is elismerten – nem történt hasonló probléma. Az igazgató azt állította, nem tartotta szükségesnek meghallgatni a tanulót, mivel a pedagógus nem tagadta le tettét. Az igazgató az eset kapcsán a Pedagógus Szakszervezet jogtanácsosától értelmezést kért a testi érintkezés fogalmáról, fokozatairól a fizikai bántalmazás tisztázása céljából. Miután ezt a véleményt megkapta, a tantestülettel ismertette annak tartalmát, valamint megismételte azt az utasítását is, hogy a pedagógusok tartózkodjanak mindenféle jogszerűtlen fegyelmezési eszköztől.

Az ügyben kialakított álláspontunk szerint a pedagógus cselekedete még akkor is a tanuló emberi méltóságához való jogának sérelmét okozta, ha az nem bántó célzattal, hanem nevelési szándékból történt a pedagógus részéről. A fentiekben ismertetett érvelés alapján megállapítottuk, hogy a pedagógus jogellenes fegyelmezési eszközt alkalmazott. Ezért jövőre irányuló kezdeményezést fogalmaztunk meg, amelyet az iskola igazgatója elfogadott. (K-OJOG-271/2004.)

Tapasztalataink szerint az intézményvezetők maguk is nagyon komoly jogsértésnek tartják a testi fenytést, és tisztában vannak azzal, hogy ez a pedagógusok részéről fegyelmi vétséget valósít meg. Több intézményvezető tájékoztatott minket arról, hogy fegyelmi eljárás lefolytatása nélkül fegyelmi büntetésben részesítette a tanulót bántalmazó pedagógust. Ilyen esetekben felhívjuk az igazgatók figyelmét arra, hogy a közalkalmazottak jogállásáról szóló 1992. évi XXXIII. törvény 46. § (8) bekezdése értelmében a fegyelmi eljárás lefolytatása akkor mellőzhető, ha a kötelezettségzegés csekély súlyú és a tényállás tisztázott. A fenti szakasz (2) bekezdése szerint azonban jelentős súlyú fegyelmi vétség elkövetésének alapos gyanúja esetén kötelező a fegyelmi eljárás lefolytatása, annak mellőzésére ilyen esetben nincs lehetőség. A testi fenytés alkalmazásával a pedagógus jelentős súlyú fegyelmi vétséget követ el, amelynek esetében a törvény a munkáltató kötelező feladatává teszi a fegyelmi eljárás megindítását. A fentiekben már utaltunk a Legfelsőbb Bíróság egyik határozatára, amely szerint a pedagógus a nevelésére, felügyeletére bízott gyermekkel szemben nem alkalmazhat testi fenytést, ilyen esetben a pedagógus által elkövetett fegyelmi vétség olyan súlyú, hogy azzal a legsúlyosabb fegyelmi büntetés is arányban állhat. (BH 1998. 53.) Ismételten szükségesnek tartjuk azonban hangsúlyozni, hogy a fegyelmi felelősségre vonással kapcsolatos munkáltatói döntések tekintetében az oktatási jogok biztosa nem rendelkezik hatáskörrel, így azon túlmenően, hogy az ezzel kapcsolatos, fentiekben ismertetett jogszabályi rendelkezésekre felhívjuk az intézményvezetők figyelmét, nincs arra lehetőségünk, hogy fegyelmi eljárás megindítását kezdeményezzünk, illetőleg felülbíráljuk az ilyen típusú munkáltatói döntéseket.

Egy szülő panaszában sérelmezte, hogy gyermekét számítástechnika órán a pedagógus megpofozta. A panaszos állítása szerint az iskola igazgatója az eset után arra kérte a gyermeket, hogy ne számoljon be a szüleinek a történetéről. A szülő elmondása szerint az igazgató az eset után közölte velük, hogy a gyermeknek a jövőben nem engedélyezi a fizika és számítástechnika órán való részvételt.

Nyilatkozatában az iskola igazgatója előadta, hogy a pedagógus valóban megütötte a panaszos gyermekét. Tették indoka az intézményvezető szerint az volt, hogy a gyermek az órán fegyelmezetlenül viselkedett. A pedagógus az esetet követően elnézést kért a szülőtől és a tanulótól. Az intézményvezető arról nyilatkozott, hogy a közalkalmazottak jogállásáról szóló törvény szabályainak megfelelően járt el, és a pedagógus a megfelelő súlyos büntetésben részesült. Az intézményvezető tájékoztatása szerint a tanár írásban szigorú megrovást kapott és jutalmát megvonták. A fizika és a számítástechnika órákon való részvétellel kapcsolatban az igazgató úgy nyilatkozott, hogy a gyermek továbbra is látogatja ezeket az órákat, és eltiltásról szó sem volt. Az igazgató szerint a naplóban foglaltak is alátámasztják azt a tényt, hogy a tanuló minden számítástechnika órán részt vesz, az óráról tehát nem tiltották ki. Csúpan két órán nem volt bent, közvetlenül a történetek után.

Nem állapítottunk meg jogsértést a gyermeknek a fizika és számítástechnika óra látogatásától történt szóbeli eltiltásával kapcsolatban, mivel a szülők állításai nem nyertek megerősítést. Álláspontunk szerint ugyanakkor a

pedagógus által fegyelmezési eszközként alkalmazott testi fenyítés a tanuló emberi méltóságához való jogának sérelmét okozta, ezért ebben az ügyben is jövőre irányuló kezdeményezést fogalmaztunk meg, amelyet az intézmény vezetője elfogadott. (K-OJOG-883/2004.)

A testi fenyítéssel kapcsolatos ügyeknél nemcsak a szülőkben és a diákokban, hanem az intézményvezetőkben is gyakran felmerül a kérdés, hogy alkalmas-e egyáltalán a pályára az a pedagógus, aki bántalmazza a nevelésére, felügyeletére bízott gyermeket. Tapasztalataink szerint egy ilyen konfliktus a bántalmazó pedagógus számára is komoly válsághelyzetet jelenthet.

Szülők keresték meg hivatalunkat azt sérelmezve, hogy a rajztanár nylon zacskót húzott gyermekük fejére fegyelmezési eszköz gyanánt. A pedagógus ellen fegyelmi eljárás indult, amelynek következtében az igazgató a tanárt írásbeli megrovásban részesítette. Később a tanár közalkalmazotti jogviszonya az iskolával megszűnt. A panaszosok sérelmezték, hogy egy fél év után a tanár újra az iskola alkalmazásában áll.

Az igazgató nyilatkozatában elismerte, hogy a pedagógus meg nem engedett fegyelmező eszközt használt az érintett tanulóval szemben, ezért vele szemben fegyelmi eljárást folytattak le, amelynek következtében a pedagógust írásbeli megrovásban részesítették. A tanár elismerte hibáját, a tanulótól és a szülőktől bocsánatot kért, majd közalkalmazotti jogviszonyának megszüntetését kezdeményezte. Az igazgató nyilatkozatában arról tájékoztatót, hogy pár hónap múlva a pedagógust újra alkalmazta. Munkába állása előtt azonban felkért egy klinikai szakpszichológust (neveléslélektani szaktanácsadót) szakmai vélemény kialakítására az érintett pedagógussal kapcsolatosan. A szakértő a tanárt a pedagógiai pályára alkalmasnak találta. (A szakvéleményt az igazgató nyilatkozata mellékleteként hivatalunknak megküldte.) Az intézményvezető nyilatkozatában végezetül arról tájékoztatót minket, hogy a pedagógus az érintett tanulót nem tanítja, a többi tanulóval, szülővel konfliktusa nem volt, szakmai problémák vele kapcsolatosan sem az eset előtt, sem utána nem merültek fel.

Jelen esetben megállapítható volt a tanuló oktatási jogainak sérelme, azonban megítélésünk szerint azt korábban a közoktatási intézmény vezetője saját hatáskörében orvosolta. Mivel a pedagógus a vizsgálatunk idején már nem tanította a tanulót, szakmai problémák vele kapcsolatosan a továbbiakban nem merültek fel, a szakértői vélemény a tanárt alkalmasnak találta a pedagógiai pályára, a jogellenes fegyelmezési eszköz használatáért pedig még a történetkor fegyelmi büntetésben részesült, ezért kezdeményezést az intézményvezető felé nem fogalmaztunk meg. (K-OJOG-412/2004.)

Bár álláspontunk szerint a testi fenyítés a legsúlyosabb jogsértés, amely nevelési-oktatási intézményben előfordulhat, tapasztalataink azt mutatják, hogy a szülők nagyon gyakran hasonló súllyal ítélik meg gyermekük tanuló társak általi bántalmazását. Bár nem ritka, hogy a tanulók közötti viták, konfliktusok elfajulnak, az iskola felügyeleti kötelezettségéhez hozzátartozik, hogy azok a pedagógusok, akikre a szülők gyermekeiket rábízják, időben felismerjék az ilyen helyzeteket, és megakadályozzák a jogsértésekhez vezető tanulói cselekményeket. Az ilyen típusú ügyekben a szülők azt sérelmezik, hogy az iskola nem teszi meg az ehhez szükséges intézkedéseket. A közoktatási törvény 41. § (5) bekezdése értelmében a nevelési-oktatási intézménynek gondoskodnia kell a rábízott gyermekek, tanulók felügyeletéről, a nevelés és oktatás egészséges és biztonságos feltételeinek megteremtéséről, a tanuló- és gyermekbaleseteket előidéző okok feltárásáról és megszüntetéséről, továbbá a gyermekek, tanulók rendszeres egészségügyi vizsgálatának megszervezéséről. A törvény az

értelmező rendelkezések között definiálja a felügyelet fogalmát. Eszerint a felügyelet: a gyermek, tanuló testi épségének megóvásáról és erkölcsi védelméről történő gondoskodás, a nevelési-oktatási intézménybe történő belépéstől a nevelési-oktatási intézmény jogszerű elhagyásáig terjedő időben, továbbá a nevelési, illetve a pedagógiai program részeként tartott kötelező, a nevelési-oktatási intézményen kívül tartott foglalkozások, programok ideje alatt. A tanulók egészségét és biztonságát minden, azt veszélyeztető tényezővel szemben védelemben kell részesíteni. Ennek keretében a pedagógusok kötelessége a jogsérelmek, balesetek megelőzése, és minden olyan veszélyforrás időben való felismerése, amely a tanulók egészségének, testi épségének sérelmét eredményezheti. A pedagógusoknak a felügyeletre vonatkozó jogszabályi rendelkezésekből eredően kötelességük, hogy megtegyenek mindent az olyan jellegű konfliktusok megakadályozása érdekében, amelyek a tanulók közötti verekedésekhez, bántalmazásokhoz vezetnek. Ezzel összefüggésben minden ilyen típusú ügyben felmerül a pedagógusok mulasztásának, felelősségre vonásának kérdése is. A fizikai bántalmazás továbbá megalapozhatja a bántalmazó tanulónál fegyelmező intézkedések alkalmazását, illetve velük szemben fegyelmi eljárás megindítását. Ezek alkalmazása függ az intézmények belső szabályzataiban (pl. házirend) meghatározottaktól. (K-OJOG-359/2004.)

Egy szülő többek között azért fordult hozzánk, mert órán a tanár nem akadályozta meg, hogy a gyermekét osztálytársai megrugdossák. Az intézményvezető nyilatkozatában az esetet azzal magyarázta, hogy a tanuló órán nem volt hajlandó dolgozni, és rendkívül fegyelmezetlenül viselkedett. Ezt végül a többi tanuló is megelégtelt, mivel társuk engedetlensége miatt nem végeztek a feladatokkal, így nem tudtak kimenni az udvarra játszani. Az osztálytársak ezért rugdosni kezdték a tanulót, s a tanár ezt csak később állította le. Az igazgató közölte, hogy az ügyet kivizsgálta, s azt nem találta olyan súlyúnak, hogy emiatt a pályakezdő tanárral szemben fegyelmi eljárást folytasson le. Az iskolai belső vizsgálattal, és azzal, hogy a történet tanulságaira nevelőtestületi értekezleten az igazgató felhívta a pedagógusok figyelmét, az igazgató lezártnak tekintette az ügyet. Az ügyben megállapítottuk az oktatási jogok sérelmét, mivel a pedagógus a tanulót rugdosó osztálytársakat nem azonnal állította le, és ezzel veszélyeztette a diák testi épségét. Mindezekre tekintettel kezdeményeztük, hogy a továbbiakban a pedagógusok felügyeleti kötelezettségüknek tegyenek eleget. Kezdeményezésünket az intézmény vezetője elfogadta, és tájékoztatta hivatalunkat arról, hogy a nevelőtestület figyelmét felhívta arra, hogy a pedagógusok tegyenek meg minden tőlük telhetőt a tanulók egymás közötti agresszív viselkedésének megelőzése, illetve megszüntetése érdekében. (K-OJOG-361/2004.)

A nevelési-oktatási intézményekben a gyermekek, tanulók emberi méltósághoz való joga sérülhet akkor is, ha a tanárok tanulókkal való bánásmódja, pedagógiai módszerei nem megfelelőek. Tapasztalataink szerint gyakran okoz nehézséget annak megállapítása, hogy hol húzódik a jogszerűség határa a különböző pedagógiai módszerek tekintetében.

Egy szülő az alábbi ügyben kérte segítségünket. Gyermeke az iskolában testnevelés órán megsérült, s emiatt egy hétre sínbe kellett tenni a bal kezét. Mivel a tanuló balkezes, ezért azon a héten nem tudta jegyzetelni a tanórák anyagát. A szülő sérelmezte, hogy az iskola igazgatója ezt nem vette figyelembe, és a tanulót arra akarta kényszeríteni, hogy tanuljon meg a másik kezével írni. A szülőnek személyes megbeszélésük alkalmával is azt mondta, hogy a tanulónak meg kell tanulni jobb kézzel is írni.

Az igazgató nyilatkozatában – meglehetősen szűkszavúan – a történeteket részben elismerte. Nyilatkozatában arról tájékoztatott, hogy nem kényszeríteni akarta a tanulót a másik kézzel való írásra, hanem erre kérte. Azt is közölte, hogy nehezen viseli, ha egy tanuló nem dolgozik a tanítási órán, márpedig a tanuló nem írt, nem jegyzetelt, fájós kezére hivatkozva. Az intézményvezető szerint hatodikos korban nem jelenthet problémát a másik kézzel való írás gyakorlása.

A közoktatási törvény fentiekben idézett rendelkezései szerint a pedagógusnak alapvető feladata a rábízott tanulók nevelése, tanítása; ezzel összefüggésben különösen, hogy nevelő és oktató tevékenysége keretében gondoskodjon a tanuló testi épségének megóvásáról. A tanuló személyiségét, emberi méltóságát és jogait tiszteletben kell tartani, és védelmet kell számára biztosítani fizikai és lelki erőszakkal szemben. Álláspontunk szerint, amennyiben a tanuló egészségének megóvásához szükséges író kezének sínbe tétele, akkor őt – az orvosi igazoláson feltüntetett időtartamra – fel kell menteni azon feladatok elvégzése alól, amelyeket – adott egészségi állapota miatt – nem tud ellátni (pl. írás, jegyzetelés, szerkesztés), és helyette más feladatokat kell számára adni (pl. olvasás, szóbeli felelet). Aggályosnak tartottuk azt az intézményvezetőtől származó „kérést”, hogy a tanuló a másik kezével próbálja meg írni. Ez hatodikos korban éppen olyan nehézséget jelent, mint a későbbiekben.

A fentiekre tekintettel azzal a kezdeményezéssel fordultunk az intézmény vezetője felé, hogy a jövőben a tanulók egészséghez és testi épséghez való jogát minden esetben tartsa tiszteletben, és ennek figyelembevételével járjon el.

Az igazgató a kezdeményezésünket nem fogadta el. Érvelésében pedagógiai módszertanban használt módszereket is ismertetett velünk, illetve különböző jogszabályokból idézett, bár azokat nem mindig értelmezte helyesen. Levelében – többek között – mellékelte egy idézetet Zrinszky László Neveléstudomány c. könyvéből, amely szerint a szokásformálás egyik módszere a követelés. Az igazgató azonban figyelmen kívül hagyta, hogy szakkönyv szerint ezt a módszert az optimális magatartás- és tevékenységformák szokássá alakítása esetén célszerű alkalmazni. A másik kézzel való írás álláspontunk szerint nem egy olyan optimális tevékenységforma, amelyet szokássá kellene alakítani. Az intézményvezető erre hivatkozással idézett többször is a közoktatási törvényből, amely valóban azt mondja ki, hogy a pedagógus kötelessége – többek között – , hogy gondoskodjon a tanuló személyiségének fejlődéséről. Levelét az alábbiakkal zárta: „Amit tettem, a tanuló személyiségének fejlődésért, egyéni képességének, tehetségének megfelelően, a felzárkóztatásáért, stb. tettem.”

A fentiekre tekintettel azzal az ajánlással fordultunk az iskola felett törvényességi felügyeletet gyakorló fenntartó felé, hogy tegyen intézkedéseket annak érdekében, hogy a jövőben a tanulók egészséghez és testi épséghez való jogát az iskola minden esetben tartsa tiszteletben, és ennek figyelembevételével járjon el. A polgármester arról tájékoztatta hivatalunkat, hogy az ajánlásban foglaltakkal egyetért, és az ügyet átadta a Közművelődési-Oktatási Bizottság részére. A bizottsági ülésen meghívottként jelen volt a szülő és az intézmény vezetője is. Az intézményvezető ekkor elnézést kért a szülőtől. A bizottság az igazgatóval szemben fegyelmi eljárást nem kezdeményezett. Mivel ajánlásunkat a fenntartó elfogadta, az ügyet lezártuk. (K-OJOG-293/2004.)

Az intézményt terhelő felügyeleti kötelezettség különös súllyal vetődik fel minden olyan esetben, amikor a gyermek vagy a tanuló balesetet szenved. A közoktatási törvény rendkívül szigorúan szabályozza az iskola felelősségét a tanulónak a tanulói jogviszonnyal összefüggésben okozott kárért. A törvény 77. § (3) bekezdésében foglaltak szerint ugyanis az iskola a tanulónak, a tanulói jogviszonnyal összefüggésben okozott kárért vétkességére tekintet nélkül, teljes mértékben felel. A kártérítésre a Magyar Köztársaság Polgári Törvénykönyvének rendelkezéseit kell alkalmazni azzal a kiegészítéssel, hogy a nevelési-oktatási intézmény felelőssége alól csak akkor mentesül, ha bizonyítja, hogy a kárt működési

körén kívül eső elháríthatatlan ok idézte elő. Nem kell megtéríteni a kárt, ha azt a károsult elháríthatatlan magatartása okozta. Amennyiben tehát az iskola a tanulónak tanulói jogviszonyával összefüggésben kárt okoz, lehetőség van arra, hogy a tanuló vagy törvényes képviselője az illetékes bíróságon az iskolával szemben kártérítési igényt terjesszen elő.

Egy szülő azt a kérdést tette fel, hogy köteles-e megtéríteni az iskola, és ha igen, milyen mértékben az iskolai órák közti szünetben verekedés közben megsérült tanuló orvosi kezelését. A szülő azt is közölte, hogy a tanuló rendelkezik biztosítással is.

A panaszost tájékoztattuk a közoktatási törvény fentiekben idézett rendelkezéseiről. Tájékoztattuk továbbá arról, hogy a tanuló igénye érvényesítése céljából polgári bírósághoz fordulhat. A bíróság állást foglal abban a kérdésben, hogy a fenti jogszabályhely alkalmazható-e jelen esetben. Ez azt jelenti, hogy a bíróság dönt arról, hogy a kár a tanulói jogviszonnyal összefüggésben keletkezett-e, és ha igen, fennállnak-e az iskolát kimentő körülmények. A bíróság azt is meghatározza, hogy pernyertesség esetén mekkora kártérítés jár a tanulónak, indokolt volt-e magánorvosi ellátásban megcsináltatni a gyermek fogait.

Az elmondottakon nem változtat az, hogy a gyermek rendelkezett-e tanulóbiztosítással. A biztosító ugyanis balesetbiztosítási szerződés esetén akkor is köteles megfizetni a biztosítási összeget, ha a biztosított kárát a kárért felelős személy megtérítette. (K-OJOG-218/2004.)

Egy szülő kislánya iskolai balesetével kapcsolatosan fordult hozzánk. A szülő szerint gyermeke az iskolában balesetet szenvedett, amikor egyik osztálytársa a mászókaról ráugrott. A panaszos sérelmezte, hogy az ügyeletes tanárok nem vették észre a történeteket, majd – miután az osztálytársak odavitték a kislányt az ügyeletes tanárhoz – a tanulót személygépkocsival a szülő munkahelyére szállították. A panaszos sérelmezte továbbá, hogy a pedagógusok nem vették észre a tanuló combtörését, nem hívtak mentőt.

Az igazgató nyilatkozatában arról tájékoztattott, hogy az iskolavezetés kiemelt feladatának érzi a tanulói balesetek megelőzését. A tanév első órájában minden osztályban ismertetik a balesetvédelmi rendszabályokat. Az udvaron a tanulók csak tanári felügyelet mellett tartózkodhatnak. Az említett napon a balesetet szenvedett tanulót az ügyeletes tanár bevitte a tanári szobába. A tanuló osztályfőnökének gépkocsiján elindultak a kislánnyal az orvosi rendelő felé. A szülőt telefonon nem tudták értesíteni, mert telefonszámát az osztályfőnökkel – többszöri kérés ellenére – nem közölte. Mivel az édesanya munkahelye útba esett, ezért ott megálltak, majd a szülővel együtt mentek tovább az orvosi rendelőbe. A balesetet a pedagógusok szabályszerűen jelentették az igazgatónak, arról jegyzőkönyv készült, amelyet az igazgató részünkre mellékelteként megküldött.

A közoktatási törvényben foglaltak szerint a pedagógusnak kötelessége a rábízott gyermek felügyelete, amely a testi épségről való gondoskodást is magában foglalja. A nevelési-oktatási intézmények működéséről szóló 11/1994. (VI. 8.) MKM rendelet 2. számú mellékletében foglaltak szerint a három napon túl gyógyuló sérülést okozó tanuló- és gyermekbaleseteket haladéktalanul ki kell vizsgálni. Ennek során fel kell tární a kiváltó és közreható személyi, tárgyi és szervezési okokat. Mindezekről jegyzőkönyvet kell felvenni. A rendelkezésünkre bocsátott nyilatkozatok, dokumentációk azt igazolják, hogy ez megtörtént. A hivatkozott rendelet előírja továbbá, hogy az iskola házirendjében kell meghatározni azokat a védő, óvó előírásokat, amelyeket a tanulóknak az iskolában való tartózkodás során meg kell tartaniuk. Az általunk vizsgált dokumentumok szerint az iskola a jogszabályi és intézményi előírásoknak megfelelően járt el, a kivizsgálás megtörtént, arról baleseti jegyzőkönyv készült. A tanuló továbbá megkapta a szükséges orvosi ellátást. A fentiek szerint a rendelkezésünkre álló adatok alapján a tanuló oktatási jogainak sérelme nem volt megállapítható, ezért az ügyben kezdeményezést nem fogalmaztunk meg. A szülőt erre vonatkozó kérdése alapján tájékoztattuk, hogy amennyiben a pedagógus

közalkalmazotti jogviszonyból eredő lényeges kötelezettségét vétkesen megszegi, az intézményvezető a fegyelmi felelősségre vonását kezdeményezheti. A fegyelmi eljárás megindításáról a közalkalmazottak jogállásáról szóló 1992. évi XXXIII. törvény rendelkezései szerint a kinevezési jogkör gyakorlója dönt, neki kell mérlegelni a fegyelmi eljárás együttes feltételeinek a meglétét. Tájékoztatottuk végül a szülőt arról, hogyan rendelkezik a közoktatási törvény fentiekben idézett szakasza az iskolát terhelő kártérítési kötelezettségről. (K-OJOG-406/2004.)

Hivatalunkhoz az elmúlt évben is számos kérdés érkezett a tanulók külső megjelenésével, öltözködésével, hajviseletével kapcsolatban. Nagyon sok helyi szabályzat tartalmaz ugyanis ezen kérdésekkel kapcsolatos tiltó rendelkezéseket.

A panaszos azért fordult hozzánk, mert sérelmezte az iskola eljárását fiával szemben. Előadta, hogy az iskola házirendje szerint a fiúknak kerülniük kell a hosszú haj viselését. A szülő sérelmezte, hogy gyermekét számos támadás érte az iskolában hosszú haja miatt. Előadása szerint az iskolában az is elhangzott, hogy a hosszú hajú férfiak homoszexuális beállítottságúak, ezért sem tolerálják az iskolában az ilyen hajviseletet. A szülő sérelmezte azt is, hogy fiát hajviselete miatt megbélyegzik, hátrányosan megkülönböztetik, nem engedik például zenélni a gólyabálon.

Az iskola igazgatója elismerte, hogy az iskola házirendje és etikai kódexe tartalmazza: „Tanulóink megjelenése legyen tiszta és gondozott, kerüljék a feltűnő ruha, haj (lányoknál festett, fiúknál hosszú), smink, ékszer viseletét.” Azt is közölte, hogy a tanulót semmilyen hátrány nem érte és éri hosszú haja miatt, hiszen az „Etikai kódex” betartása ajánlott, de nem kötelező. Tájékoztatott minket továbbá arról, hogy a tanuló gólyabáli részvételét nem korlátozták, a műsor összeállításának joga egy osztályt illetett meg, és ők döntöttek egy lemezlovas szerepeltetése mellett.

A közoktatási törvény 40. § (7) bekezdése szerint az iskola házirendje állapítja meg, hogy – a tanulmányi kötelezettségek teljesítésén kívül – a közoktatási törvényben, továbbá jogszabályokban meghatározott tanulói jogokat és kötelezettségeket milyen módon lehet gyakorolni, illetve kell végrehajtani. Az iskola házirendje állapítja meg továbbá az iskolai tanulói munkarendet, a tanórai és tanórán kívüli foglalkozások, az iskola helyiségei, berendezési tárgyai, eszközei és az iskolához tartozó területek használatának rendjét, az iskola által szervezett, a pedagógiai program végrehajtásához kapcsolódó iskolán kívüli rendezvényeken tiltott tanulói magatartást. A házirend azonban csak a jogszabályokban rögzített jogok és kötelezettségek pontosítását, helyi viszonyokhoz igazítását végezheti el, a jogszabályokkal ellentétes tartalmat nem kaphat. Nincsen tehát arra lehetőség, hogy a házirend a jogszabályokban nem szereplő kötelezettségeket állapítson meg. Másfelől azonban fontos látni, hogy a közoktatási törvény szövege értelmében a házirend rendelkezései kötelezőek a diákokra nézve. A házirend nem tartalmazhat olyan szabályokat, amelyek nem kötelezőek, nemcsak azért, mert ezt a közoktatási törvény nem engedi, hanem azért is, mert ezzel az iskola megteveszti a tanulókat. A tanulók ugyanis joggal hihetik azt, hogy a házirend egésze kötelező rájuk nézve. Az intézmény házirendjének rendelkezésünkre álló példányából azonban az is megállapítható, hogy a házirend nem is tartalmaz arra nézve utalást, hogy az Etikai kódex nem kötelező, betartása csak ajánlott. Erről csupán az igazgató leveléből értesültünk.

Ezért javasoltuk, hogy az iskola házirendje csak azokat a rendelkezéseket rögzítse, amelyek kötelezőek a tanulók részére. Ez természetesen nem zárja ki, hogy külön Etikai kódexet alkosson az iskola, ám ebben az esetben is fel kell hívni mindenki figyelmét arra, hogy az abban foglaltak betartása nem kötelező. Mindez azt is jelenti, hogy az Etikai kódex be nem tartása esetén a tanulókat semmiféle joghátrány nem érheti. Kértük, hogy a továbbiakban

az iskolai házirend megalkotásakor, illetve módosításakor legyenek figyelemmel a fentiekre. (K-OJOG-335/2004.)

Az elmúlt évben is számosan kerestek meg minket azzal a kérdéssel, hogy milyen tárgyakat tarthatnak maguknál a tanulók az iskolában. Az ilyen jellegű kérdések többségét a mobiltelefonok iskolai használatával kapcsolatban tették fel a hozzánk forduló oktatási szereplők. A kérdéssel kapcsolatban kialakított álláspontunk a következő. A nevelési-oktatási intézményekben a pedagógus joga és kötelezettsége, hogy a tanítás zavartalanságát biztosítsa. Ennek keretében, amennyiben a rend másképpen nem biztosítható, elveheti a tanulóktól azt a zavaró eszközt, amely megakadályozza, hogy a tanuló vagy társai a tanulásra koncentrálhassanak. Amikor azonban az ok, amiért elvette az adott dolgot, megszűnt, az elvétel oka fogyottá válik, ilyenkor a pedagógus a tanuló tulajdonában lévő tárgyat nem tarthatja többé magánál. Amennyiben a tanuló mobiltelefonjával akadályozza a tanítást, tőle a mobiltelefon elvehető. Azonban amikor a foglalkozásnak vége, a pedagógus köteles azonnal visszaadni a dolgot tulajdonosának. A pedagógus tehát jogszerűen nem zárhatja el a tanuló mobiltelefonját. Más szankcióval, úgymint fegyelmező intézkedésekkel és fegyelmi eljárással kell a tanulót a jogkövető magatartásra rábírní. Amennyiben a tanuló az iskolában magánál tart egy tárgyat, akkor tulajdonjogából eredő egyik részjogosítványát gyakorolja. A tulajdonhoz fűződő jog alkotmányos alapjog. Egy alapjog korlátozása csak abban az esetben lehet jogszerű, ha a korlátozásnak kellő alkotmányos indoka van, az Alkotmánybíróság más megfogalmazásában: ha a korlátozás nem önkényes, annak ésszerű oka van. Nem lehet elképzelni azonban olyan ésszerű okot, amely minden, a tanulói jogviszonyból származó jogok és köteleességek gyakorlásához, teljesítéséhez nem szükséges tárgyat kitilt az iskolából. Olyan tárgyak kitiltása a jogszerű, amelyek nemcsak nem szükségesek a tanulói jogviszonyból származó jogok és köteleességek gyakorlásához, teljesítéséhez, hanem általában nem is szokásos, hogy az adott tárgyat az emberek az adott helyre magukkal vigyék. Manapság tehát pl. mobiltelefon, ékszer stb. bevitele általánosságban véve nem tiltható meg a tanulóknak. (Ezek használata viszont természetesen nem zavarhatja a tanítást.) Kitalthatók ellenben az egészségre, testi épségre veszélyes tárgyak. Az iskola előírhatja a bevitt dolgok megőrzésben való elhelyezését, illetve a bevittel bejelentését is. Több polgári jogi mű szerzője szerint a Polgári Törvénykönyv által a letét különös nemei között szabályozott a fürdők, kávéházak, éttermek, színházak és hasonló vállalatok, továbbá a ruhatárat üzemben tartók felelősségére vonatkozó szabályok a közoktatási intézményekre is alkalmazandók. Ez azt jelenti, hogy azokban a dolgokban bekövetkezett károkra nézve, amelyeket a látogatók – jelen esetben a tanulók – magukkal szoktak vinni, az intézmények felelőssége fennáll. Azonban ha megfelelő hely áll a látogatók rendelkezésére dolgaik megőrzése céljából, az intézmény csak az itt elhelyezett dolgokban esett kárért tartozik felelősséggel. Ezért írhatja elő az iskola a bevitt dolgok megőrzésben való elhelyezését.

Az elmúlt évben is érkezett hivatalunkhoz olyan beadvány, amelyben a beadványozó a tanulók zsebpénzével kapcsolatos kérdést tesz fel.

Egy tanár a következő problémával kereste meg hivatalunkat. Az erdei iskolában a tanárok között felmerült a kérdés, hogy a tanulók zsebpénzéből össze lehet-e szedni fejenként meghatározott összeget abból a célból, hogy további programokat finanszírozzanak belőle a gyermekek számára. Álláspontunk szerint az az összeg, amelyet egy pedagógus különböző programokra összeszed a tanulóktól, a tanulók tulajdonában marad. További programokon ezért természetesen az ő ellátásukra kell azt fordítani. Minden ilyen jellegű pénz kizárólag a tulajdonosok önkéntes hozzájárulásával szedhető be. A tulajdonosok jelen esetben kiskorúak, őket jogszerűen a szüleik képviselhetik. Mindebből következően arról, hogy az iskola, vagy az egyik pedagógus fakultatív programokat szeretne szervezni, és ehhez anyagi hozzájárulásra van szükség, a szülőket értesíteni kell. Amennyiben ebbe a szülők beleegyeznek, a pénzt természetesen össze lehet szedni, és a megállapított célra lehet fordítani. Fontos azonban látni, hogy fakultatív programokról van szó, tehát a szülők beleegyezése nem lehet kényszer, az csak önkéntes lehet. (K-OJOG-508/2004.)

Hivatalunkhoz továbbra is nagy számban érkeznek a személyes adatok védelméhez való joggal kapcsolatos beadványok. Ennek egyik oka az, hogy az elmúlt évben változott a pedagógusok titoktartási kötelezettségével kapcsolatos, korábban sokat vitatott szabályozás. Ezen terület rendkívül kényes kérdéseket vet fel, és tapasztalataink szerint a kötelezettek, a pedagógusok ennek tudatában szeretnének minél alaposabban tájékozódni a közelmúltban módosult jogszabályi rendelkezésekről, az azzal kapcsolatos értelmezési kérdésekről. A korábbi szabályozással kapcsolatban már 2003. évi beszámolónkban kifejtettük aggályainkat. Álláspontunk szerint a közoktatási törvény erre vonatkozó rendelkezései ellentmondásosak és nehezen érthetőek voltak.

A pedagógusok titoktartási kötelezettségét a törvény korábban a következőképpen rendezte. A pedagógust és a nevelő és oktató munkát közvetlenül segítő alkalmazottat titoktartási kötelezettség terheli a gyermekkel, a tanulóval és családjával kapcsolatos minden olyan tény, adatot, információt illetően, amelyről a hivatásának ellátása során szerzett tudomást. E kötelezettség független a foglalkoztatási jogviszony fennállásától, és annak megszűnése után, határidő nélkül fennmarad. A titoktartási kötelezettség nem vonatkozik arra az esetre, ha alóla a szülővel történő közlés tekintetében a tanuló, másokkal történő közlés tekintetében a tanuló és a szülő közösen, mindkét esetben írásban felmentést adott. A tanuló írásbeli hozzájárulásának hiányában sem minősül a titoktartási kötelezettség megszegésének a cselekvőképtelen kiskorú szülőjének tájékoztatása, ha az a konkrét tény, adat, információ átadása nélkül, és azt követően történik, hogy a pedagógus, illetve a nevelő és oktató munkát segítő alkalmazott meggyőződött arról, hogy a tanulót ezzel nem hozza hátrányos helyzetbe. A titoktartási kötelezettség nem terjed ki a nevelőtestületi értekezletre, a nevelőtestület tagjainak egymásközi, a gyermek, tanuló érdekében végzett megbeszélésére. A titoktartási kötelezettség nem terjed ki azokra az adatokra, amelyek e törvény alapján kezelhetők és továbbíthatók. A titoktartási kötelezettség kiterjed azokra is, akik részt vesznek a nevelőtestület ülésén.

A törvény korábbi szövege szerint tehát pont azokkal szemben nem állt fenn titoktartási kötelezettség, akiknél ez igazán indokolt volna: a bíróságokkal és más hatóságokkal szemben. A jogalkotó eredeti szándéka szerint ugyanis a pedagógus titoktartási kötelezettsége

jogintézményének elsősorban a gyermeknek, a tanulónak a szülővel szembeni védelmét kellett volna szolgálnia. A pedagógus és tanítvány között fennálló kapcsolat bizalmi jellege a titoktartási kötelezettség olyan típusú szabályozását indokolja, amely az orvosok és a lelkészek esetében áll fenn. Meggyőződésünk szerint ugyanis a pedagógus titoktartási kötelezettsége jogintézményének helye van a jogrendszerben, az eredeti megoldáshoz képest azonban eltérő céllal. A hivatásánál fogva fennálló titoktartási kötelezettségnek elsősorban a hatóságok és bíróságok előtti vallomástételi akadályokként kell funkcionálnia, a pedagógus titoktartását is ekként kellene elsősorban meghatározni. (Jogszabály-szerkesztési szempontból pedig abszurdnak tartottuk, hogy kötelezettséget meghatározó normatív tartalmú szöveg a törvény mellékletében került elhelyezésre.)

A 2003. év végén megindult e szabályok módosításának előkészítése, amellyel kapcsolatban lehetőségünk nyílt álláspontunk kifejtésére. Megítélésünk szerint a titoktartási kötelezettséget a jogalkotó akkor szabályozná helyesen, ha a közoktatási törvénynek a pedagógus jogait és kötelezettségeit szabályozó fejezetében, a kötelezettségek példalózó felsorolásában kapna helyet a titoktartási kötelezettség, olyan megfogalmazásban, miszerint a pedagógus a tanuló és a gyermek adatai tekintetében titoktartásra kötelezett, ezen információk tekintetében a tanúvallomást és más, a bíróságok és hatóságok részéről érkező megkeresések teljesítését – a törvényben kifejezetten, adatfajta és adattovábbítási cél tekintetében is meghatározott adattovábbítási kötelezettség kivételével – megtagadhatja.

A módosítás nyomán megszületett jelenlegi szabályozás a következő. A törvény szerint a pedagógust, a nevelő és oktató munkát közvetlenül segítő alkalmazottat, továbbá azt, aki közreműködik a gyermek, tanuló felügyeletének az ellátásában hivatásánál fogva harmadik személyekkel szemben titoktartási kötelezettség terheli a gyermekkel, a tanulóval és családjával kapcsolatos minden olyan tény, adatot, információt illetően, amelyről a gyermekkel, tanulóval, szülővel való kapcsolattartás során szerzett tudomást. E kötelezettség független a foglalkoztatási jogviszony fennállásától, és annak megszűnése után, határidő nélkül fennmarad. A titoktartási kötelezettség alól kiskorú esetén a szülő, nagykorú tanuló esetén a tanuló írásban felmentést adhat. A titoktartási kötelezettség nem vonatkozik a gyermekek, tanulók adatainak a fentiekben meghatározott nyilvántartására és továbbítására. A közoktatási intézmény a gyermekek, tanulók személyes adatait pedagógiai célból, pedagógiai célú rehabilitációs és rehabilitációs feladatok ellátása céljából, gyermek- és ifjúságvédelmi célból, iskola-egészségügyi célból, a törvényben meghatározott nyilvántartások céljából, a célnak megfelelő mértékben, célhoz kötötten kezelheti. A törvényben meghatározottakon túlmenően a közoktatási intézmény a gyermekkel, tanulóval kapcsolatban adatokat nem közölhet.

A kötelezettek számára a leggyakrabban az nem világos, hogy mely adatok továbbíthatók és kiknek a részére. A közoktatási intézményekben nyilvántartott és kezelt személyes és különleges adatokról a közoktatási törvény 2. számú melléklete rendelkezik. A törvény 2. számú melléklete szerint a törvény alapján nyilvántartott adatok: gyermek, tanuló neve, születési helye és ideje, állampolgársága, lakóhelyének, tartózkodási helyének címe,

telefonszáma, nem magyar állampolgár esetén a Magyar Köztársaság területén való tartózkodás jogcíme és a tartózkodásra jogosító okirat megnevezése, száma; szülő neve, lakóhelye, tartózkodási helye, telefonszáma; a gyermek óvodai fejlődésével kapcsolatos adatok; a tanulói jogviszonnyal kapcsolatos adatok (felvétellel kapcsolatos adatok, a tanuló magatartásának, szorgalmának és tudásának értékelése és minősítése, vizsgaadatok, a tanulói fegyelmi és kártérítési ügyekkel kapcsolatos adatok, a sajátos nevelési igényre vonatkozó adatok, beilleszkedési, tanulási, magatartási nehézséggel küzdő gyermek, tanuló rendellenességére vonatkozó adatok, a tanuló- és gyermekbalesetre vonatkozó adatok, a tanuló diákigazolványának sorszáma, a tanuló azonosító száma, a tankönyvellátással kapcsolatos adatok), a többi adat az érintett hozzájárulásával. Ezek az adatok továbbíthatók – többek között – a bíróságok és más hatóságok részére is.

A polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény (a továbbiakban: Pp.) szerint a perben bizonyítási eszköz a tanúvallomás. A Pp. 170. § (1) bekezdés c) pontjában foglaltak szerint a tanúvallomást megtagadhatja az ügyvéd, az orvos és más olyan személy, aki hivatásánál fogva titoktartásra köteles, ha a tanúvallomással titoktartási kötelességét sértené meg, kivéve ha az érdekelt e kötelesség alól felmentette. A pedagógus a fenti, új szabályok értelmében hivatásánál fogva titoktartásra kötelezett személy, aki így a tanúvallomást megtagadhatja.

Egy pedagógus arról kért tájékoztatást, hogy köteles-e egy tanulóval kapcsolatosan a bíróságnak adatokat szolgáltatni, és milyen adatok tekintetében. A bíróság a szülők válópere során a következő kérdéseket akarta feltenni a tanárnak: Milyen a gyermek kapcsolata a nevelőkkel és társaival? A szülők veszekedése tükröződik-e a gyermek magatartásán? Beszél-e a gyermek arról, hogy melyik szülővel élne szívesebben? Ismert-e a pedagógus előtt, hogy a szülők között gyakoriak a viták?

A pedagógust tájékoztattuk a közoktatási törvény valamint a Pp. fentiekben idézett rendelkezéseiről, amelyekből következik, hogy azon kérdésekre vonatkozóan, amelyekre nézve a pedagógust titoktartási kötelezettség terheli, megtagadhatja a tanúvallomást. (K-OJOG-892/2004.)

Bizonyos adatok az egyes közoktatási intézmények között történő áramlása jogszerű, ha annak célja a közoktatási törvényben rögzített.

Egy iskola igazgatója hivatalunkhoz érkezett levelében azt a kérdést tette fel, hogy sért-e személyiségi jogokat, ha az óvodában, diagnosztikus fejlődésvizsgáló rendszer segítségével elvégzett vizsgálatok eredményébe az iskolai tanítók is betekintést nyerhetnének.

A közoktatási törvény 2. számú melléklete „A gyermekek, tanulók adatai” cím alatt a 2. pont harmadik gondolatjele után úgy rendelkezik, hogy a gyermekek adatai közül az óvodai fejlődéssel, iskolába lépéshez szükséges fejlettséggel kapcsolatos adatok az iskolának – a közoktatási törvényben meghatározott célból – továbbíthatók. Ugyanezen melléklet „Adatkezelés a közoktatási intézményekben” cím alatt a 2. pont második mondata értelmében pedig a közoktatási intézmény a gyermekek személyes adatait pedagógiai célból kezelheti (az adat továbbítása adatvédelmi szempontból az adat kezelésének minősül).

A fentiek alapján megállapítottuk, hogy az óvoda az iskola felé pedagógiai célból jogszerűen továbbíthat az óvodai fejlődéssel kapcsolatos adatokat. (K-OJOG-949/2004.)

Olyan eset is előfordult, amelyben egy országos verseny szabályait kellett vizsgálnunk abból a szempontból, hogy ezen szabályok kialakítása során kellő figyelemmel voltak-e a versenyzők személyes adatok védelméhez fűződő jogára.

Egy pedagógus azért fordult hivatalunkhoz, mert sérelmezte, hogy a fizika és kémia Országos Középiskolai Tanulmányi Verseny döntőjében a versenyzők nem titkosan, azaz nem kódszámmal szerepelnek. A beadványozó kifogásolta, hogy a tanulóknak minden beadott megoldáslapon fel kell tüntetniük nevüket és iskolájukat.

Az ügyben a Kiss Árpád Országos Közoktatási Szolgáltató Intézmény főigazgatójához fordultunk információszerzés céljából. A KÁOKSZI vezetője közölte, hogy az ügyben a két bizottság – fizika és kémia – elnökével konzultáltak, és úgy találták, a döntőkön nem érte semmilyen jogsérelem a versenyzőket. Hivatkoztak az OKTV rendezéséről és szervezéséről szóló két dokumentumra, az Országos Középiskolai Tanulmányi Verseny szabályzatára, illetve az adott tanévi OKTV versenykiírásra. Megállapításuk szerint a két dokumentumban a döntőkön való kódolásra vonatkozóan nincs semmiféle kötelezettség előírva. Előadták továbbá, hogy az értékelés több kolléga – köztük egyetemi oktatók – közös munkájának eredménye, valamint a verseny végeredményét a második és harmadik forduló eredményeinek összege adja, és a második forduló kóddal írják a versenyzők s ennek eredményét a laborvezetők nem ismerik.

Az ügyben a következő megállapításokat tettük. Az Oktatási Minisztérium által kiadott OKTV versenykiírás (Oktatási Közlöny 2002. 16/II.) szerint mind a fizika, mind a kémia tantárgyi verseny három fordulóból áll. A második fordulóban a dolgozatlapokra nem kerülhet sem név, sem iskolai pecsét, sem más jelzés. A tanulók adatait az adatlapon kell feltüntetni, majd a dolgozatot az adatlappal – versenyzőnként külön – borítékba kell tenni, és azt lezárni. A harmadik fordulóval szemben azonban nem állít ilyen titkossági követelményt a versenykiírás. Ezek alapján megállapítható, hogy a döntőt a kiírásnak megfelelően bonyolították le, vagyis a kiírásban rögzített szabályok nem sérültek.

Ezt követően azt kellett vizsgálnunk, hogy vajon a kiírás megfelelő követelményeket támaszt-e a harmadik fordulóban a verseny tisztasága érdekében. A versenykiírás értelmében a verseny végeredményét kategóriánként a második fordulóban és a döntőben elért eredmények összesítésével kialakult sorrend adja. Szintén a kiírás értelmében a harmadik forduló mind fizika, mind kémia tárgyból gyakorlatból és laboratóriumi mérések elvégzéséből áll.

A harmadik forduló jellegét tekintve olyan, hogy annak során a versenyző személyesen jelenik meg, és találkozik is a verseny bíráló bizottságával. Ez a helyzet hasonló például a felsőoktatási intézmények szóbeli felvételi vizsgájához. Ilyen körülmények között nem szokás az anonimitás biztosítása, ugyanakkor nincs is rá szükség, hiszen a személyes megjelenés és kontaktus egyébként is meghiúsítaná az erre irányuló törekvéseket. Ahogyan ezt a felvételi eljárást szabályozó jogszabály sem követeli meg, ugyanígy az OKTV versenykiírásának sem kell ezt megtennie. Ezt az álláspontot tovább erősíti az a tény, hogy a verseny végeredményét nem is önmagában a személyes megjelenést kívánó harmadik forduló eredménye, hanem a második és harmadik forduló eredménye együttesen adja. A fentiekre tekintettel az ügyben nem állapítottunk meg jogsértést. (K-OJOG-372/2004.)

A fentiekből már kiderült, hogy a személyes adatok kezelése a közoktatási intézményekben különösen érzékeny kérdéseket vet fel. Az iskolák ugyanis csak akkor végezhetnek személyes adatokkal bármiféle műveletet, ha őket erre törvény kifejezetten feljogosítja, vagy pedig akkor, hogyha az érintettek (tanulók, pedagógusok, vagyis mindazok, akiknek a személyes adatairól szó van) ehhez hozzájárulásukat adják. A közoktatási törvény 2. számú

mellékletében található meg a közoktatási intézményekben nyilvántartott és kezelt személyes és különleges adatok felsorolása. A melléklet taxatív felsorolást tartalmaz, ettől eltérni tehát nem lehet. A jogszabály nem rendelkezik a veszélyeztetettségre vonatkozó adatok kérdéséről, ezért az egyetlen módja az erre vonatkozó adatok nyilvántartásának a mellékletben nevesített lehetőség, amely szerint ezek az adatok az érintett hozzájárulásával kezelhetők.

Az adatkezeléshez adott hozzájárulás viszont csak akkor ad megfelelő jogalapot az adatkezeléshez, ha az az érintett akaratának önkéntes, határozott és tájékozott kinyilvánítása. Ez csak abban az esetben tekinthető önkéntesnek, ha a tanulók biztosak lehetnek abban, hogy az adatkezeléshez való hozzájárulás megtagadása esetén nem érheti őket hátrány. Az iskolában egyrészt az iskola vezetésének és pedagógusainak, másrészt pedig tanulóinak pozíciója nem egyenlő, a tanulók az iskolai nevelés és oktatás számos területén az iskolai vezetéstől és a pedagógusoktól függőségi viszonyban vannak. E viszony jellege miatt a tanulók alappal tarthatnak attól, hogy az ellenőrzéshez való hozzájárulás megtagadása esetén az iskolai élet valamely területén – akár a hozzájárulás megtagadásával nem kifejezett, illetve nem közvetlen összefüggésben – hátrány érheti őket. Ilyen körülmények között az adatkezeléshez való hozzájárulás önkéntessége kizárt, vagyis a tanulók, illetve törvényes képviselőik nem képesek az adatkezeléshez megfelelő jogalapot nyújtó, önkéntes, határozott és tájékozott hozzájárulás megadására. Ezzel az információs önrendelkezési jog lényege, az adatkezeléshez szükséges önkéntes hozzájárulás megadhatósága kérdőjeleződik meg. A fentiekre tekintettel a hozzájárulást minden esetben célszerű írásos formában dokumentálni.

Egy intézményvezető beadványában az iránt érdeklődött, milyen módon lehetséges az oktatási intézmény nyilvántartásaiban a tanuló veszélyeztettségére vonatkozó adatokat kezelni.

A közoktatási törvény fentiekben idézett melléklete taxatív felsorolást tartalmaz. A jogszabály nem rendelkezik a veszélyeztetettségre vonatkozó adatok kérdéséről, ezért az egyetlen módja az erre vonatkozó adatok nyilvántartásának a mellékletben nevesített lehetőség, amely szerint ezek az adatok az érintett hozzájárulásával kezelhetők.

A veszélyeztetettségre vonatkozó adatokkal kapcsolatban felhívtuk az intézményvezető figyelmét egy speciális adatkezelési előírásra, amelyről a közoktatási törvény idézett melléklete rendelkezik. A pedagógus, illetve a nevelő és oktató munkát segítő alkalmazott az iskola, kollégium igazgatója útján – a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló törvény 17. §-ára is tekintettel – köteles az illetékes gyermekjóléti szolgálatot haladéktalanul értesíteni, ha megítélése szerint a gyermek, a kiskorú tanuló – más vagy saját magatartása miatt – súlyos veszélyhelyzetbe kerülhet vagy került. Ebben a helyzetben az adattovábbításhoz az érintett, illetve az adattal kapcsolatosan egyébként rendelkezésre jogosult beleegyezése nem szükséges. (K-OJOG-789/2004.)

Egy pedagógus arról érdeklődött, hogy milyen engedélyek szükségesek egy tanulók számára készített széleskörű felmérés elvégzéséhez. A hivatalunk rendelkezésére bocsátott adatokból az derült ki, hogy a felmérés a tanulók személyes adatainak feltüntetése nélkül történne, a tesztlapok az iskolai osztályfőnöki órákon kerülnek kiosztásra a tanulók között. Ez adatkezelésnek minősül, amely jogszabályi felhatalmazás vagy az érintett hozzájárulása alapján történhet. Tájékoztattuk a pedagógust, hogy a felmérésben való részvételt – jogszabályi felhatalmazás hiányában – nem lehet kötelezővé tenni, így csak azon tanulóknak lehet tesztlapot kiosztani, akik önként részt kívánnak venni a felmérésben. A résztvevő tanulók hozzájárulása esetén figyelembe kell venni a

cselekvőképesség szabályait is; tehát a jogilag cselekvőképtelennek minősülő tanulók (14. életév betöltéséig) részvétele esetén a törvényes képviselő (általában szülő) hozzájárulása, korlátozottan cselekvőképes tanulók (14-18. életév) esetén a törvényes képviselő és a tanuló hozzájárulása is szükséges. Felhívtuk ugyanakkor a pedagógus figyelmét, hogy az önkéntesség az iskola világában gyakran nehezen értelmezhető, hiszen tanuló és pedagógus között hierarchikus viszony van. Álláspontunk szerint mindezek mellett adatvédelmi aggályok is felmerülnek (mi az adatkezelés célja, hogyan történik az adatok kezelése, tárolása, megsemmisítése, ki jogosult az adatkezelésre). Ezért felhívtuk a beadványozó figyelmét arra, hogy az ebben történő részletes állásfoglalás végezt megkeresheti az adatvédelmi biztost. (K-OJOG-613/2004.)

A legkényesebb kérdések abban az esetben merülnek fel, ha a tanulók adatait nyilvánosságra kívánják hozni, pl. egy mindenki által elérhető iskolai honlapon keresztül. A probléma nem egyszer merült fel eredetileg jó ötletnek tűnő felvetések kapcsán.

Egy pedagógus a következő problémával fordult hozzánk. Számos iskolai rendezvényen készített fényképeket, amelyeken a tanárok és a diákok láthatók. Sok tanuló kért ezekből a képekből, és a tanár egyszerűbbnek látta volna az iskolai honlapra feltenni őket, hogy azok mindenki számára hozzáférhetőek legyenek. A pedagógus kérdése az volt, hogy szerepeltetheti-e ezeket a fényképeket a honlapon az érintettek beleegyezése nélkül.

A személyes adatok védelméről és a közérdekű adatok nyilvánosságáról szóló 1992. évi LXIII. törvény (a továbbiakban: adatvédelmi törvény) 2. § 1. pontjában foglaltak alapján személyes adatnak minősül bármely meghatározott (azonosított vagy azonosítható) természetes személlyel (a továbbiakban: érintett) kapcsolatba hozható adat, az adatból levonható, az érintettre vonatkozó következtetés. A személyes adat az adatkezelés során mindaddig megőrzi e minőségét, amíg kapcsolata az érintettel helyreállítható. A személy különösen akkor tekinthető azonosíthatónak, ha őt – közvetlenül vagy közvetve – név, azonosító jel, illetőleg egy vagy több, fizikai, fiziológiai, mentális, gazdasági, kulturális vagy szociális azonosságára jellemző tényező alapján azonosítani lehet.

Az adatvédelmi törvény 2. § 9. pontjában foglaltak szerint adatkezelésnek minősül az alkalmazott eljárástól függetlenül a személyes adatokon végzett bármely művelet vagy a műveletek összessége, így például gyűjtése, felvétele, rögzítése, rendszerezése, tárolása, megváltoztatása, felhasználása, továbbítása, nyilvánosságra hozatala, összehangolása vagy összekapcsolása, zárolása, törlése és megsemmisítése, valamint az adatok további felhasználásának megakadályozása. Adatkezelésnek számít a fénykép-, hang- vagy képfelvétel készítése, valamint a személy azonosítására alkalmas fizikai jellemzők (pl. ujj- vagy tenyérnyomat, DNS-minta, íriszkép) rögzítése is.

Fentiekből következik, hogy a fényképek – amennyiben azon a személyek felismerhetők, azonosíthatók – személyes adatot tartalmaznak, ezért ezek nyilvánosságra hozatala adatkezelésnek minősül. Az adatvédelmi törvény 3. § (1) bekezdésében foglaltak szerint személyes adat akkor kezelhető, ha ahhoz az érintett hozzájárul, vagy azt törvény vagy – törvény felhatalmazása alapján, az abban meghatározott körben – helyi önkormányzat rendelete elrendeli. Mivel jelen esetben nincs szó törvényi felhatalmazásról, ez azt jelenti tehát, hogy minden érintett hozzájárulását be kellene szerezni a fényképek honlapon való közzétételéhez. Cselekvőképtelen kiskorú (14 év alatti) érintettek esetén a törvényes képviselő hozzájárulása, korlátozottan cselekvőképes kiskorú (14-18 év) érintettek esetén az érintett és a törvényes képviselő hozzájárulása lenne szükséges. A hozzájárulás lehet általános, egy rendezvényre (pl. farsang, osztálykirándulás) vonatkozó. Azonban itt is figyelembe kell venni, hogy a hozzájárulás visszavonásig érvényes, vagyis ha valaki – akinek fényképe az általános hozzájárulás

következtében felkerült a honlapra – egy adott kép esetében a hozzájárulást visszavonja, a képet kérésére azonnal törölni kell.

Az adatvédelmi törvényen kívül a Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény 80. § (1) bekezdése tartalmaz ezzel kapcsolatos rendelkezést, amely szerint a személyhez fűződő jogok megsértését jelenti a más képmásával vagy hangfelvételével kapcsolatos bármiféle visszaélés. (K-OJOG-391/2004.)

AZ OKTATÁSSAL KÖZVETLENÜL ÖSSZEFÜGGŐ JOGOK ÉRVÉNYESÜLÉSE

A tanszabadságból eredő jogok

Az Alkotmány 70/F. és 70/G. §-a kimondja, hogy a Magyar Köztársaság biztosítja az állampolgárok számára a művelődéshez való jogot. Ezt a közművelődés kiterjesztésével és általánossá tételével, az ingyenes és kötelező általános iskolával, képességei alapján mindenki számára hozzáférhető közép- és felsőfokú oktatással, továbbá az oktatásban részesülők anyagi támogatásával valósítja meg. A Magyar Köztársaság tiszteletben tartja és támogatja a tudományos és művészeti élet szabadságát, a tanszabadságot és a tanítás szabadságát.

A tanszabadság egyik elsődleges megvalósulási formáját jelenti a szabad iskolaválasztás jogának garantálása a közoktatási törvényben. Eszerint a szülő az általa választott bármely – a Magyar Köztársaság területén lévő – oktatási intézménybe beadhatja gyermeke felvételi kérelmét.

A tanszabadság érvényesülésével kapcsolatban tett intézkedéseink ismertetése előtt azonban ki kell térnünk a tankötelezettség időtartamának vizsgálatára. A közoktatási törvény 6. § (1) bekezdése értelmében a Magyar Köztársaságban minden gyermek tanköteles. Több kérdés is érkezett hivatalunkhoz azzal kapcsolatban, hogy a gyermek életkora szerint mettől meddig számít tankötelesnek.

Egy beadványozó azzal kapcsolatos kérdését fogalmazta meg, hogy tanköteles-e, illetve szülői kérésre még egy nevelési évet az óvodában tölthet-e egy május 31-ig a 6. életévét betöltött, iskolaérett gyermek. Tájékoztatjuk, hogy a közoktatási törvény 6. § (2) bekezdésben foglaltak szerint a gyermek, ha az iskolába lépéshez szükséges fejlettséget elérte, abban a naptári évben, amelyben a hatodik életévét május 31. napjáig betölti, megkezdi a tankötelezettség teljesítését. A tankötelezettség kezdetéről valóban az iskola igazgatója dönt, de mérlegelési joga erre a konkrét esetre – a közoktatási törvény erre vonatkozó kifejezett rendelkezésére tekintettel – nem terjed ki. A nevelési-oktatási intézmények működéséről szóló 11/1994. (VI. 8.) MKM rendelet 16. § (1) bekezdésében foglaltak szerint a szülő március 1-je és április 30-a között – a községi, városi, fővárosi kerületi, megyei jogú városi önkormányzat által meghirdetett időpontban – köteles beírni tanköteles gyermekét a lakóhelye szerint illetékes vagy a választott iskola első évfolyamára. A közoktatási törvény 14. § (2) bekezdés b) pontja szerint a szülő kötelessége különösen, hogy biztosítsa gyermeke tankötelezettsége teljesítését. A törvény 91. § (7) bekezdés b) pontja értelmében a

gyermek lakóhelye szerint illetékes jegyző bejelentésre vagy hivatalból elrendeli a tankötelezettség teljesítését, ha a szülő nem tesz eleget kötelességének. Amennyiben tehát a szülő nem írja be az általános iskolába gyermekét, az illetékes jegyző hatáskörébe tartozik az ezzel kapcsolatos eljárás. (K-OJOG-343/2004.)

Egy beadványozó arra a kérdésére kért választ, hogy 1988. január végén született gyermeke még tanköteles-e. Tájékoztattuk, hogy a közoktatási törvény 129. § (1) bekezdésében foglaltak szerint annak a gyermeknek, aki tanulmányait az általános iskola első évfolyamán az 1997/98. tanévben, illetve azt megelőzően kezdte meg, tankötelezettsége annak a tanévnek a végéig tart, amelyben a tizenhatodik életévét betölti. A sajátos nevelési igényű tanuló tankötelezettsége meghosszabbítható legfeljebb annak a tanévnek a végéig, amelyben a tizennyolcadik életévét betölti. Tájékoztattuk, hogy amennyiben gyermeke tanulmányait az általános iskola első évfolyamán az 1997/98. tanévben, illetve azt megelőzően kezdte meg (az életkora erre enged következtetni), akkor a tanév befejezésével – mivel betöltötte a tizenhatodik életévét – már nem tanköteles. (K-OJOG-493/2004.)

Miután a szabad iskolaválasztás jogával élve a szülők gyermekük felvételi kérelmét benyújtják az iskolába, a közoktatási törvény 66. § (1) bekezdése alapján az intézmény vezetője dönt arról, hogy mely jelentkezőket veszi fel az intézménybe. Az iskolaigazgató a felvételtől való döntése során a vonatkozó jogszabályok figyelembe vételével jár el. A 42. § (1) bekezdése szerint az iskola a felvétel feltételeként meghatározhat ugyan követelményeket, ezek azonban csak tanulmányi és csoportszervezési követelmények lehetnek.

Egy panaszos a középiskolai felvétellel kapcsolatban fordult hivatalunkhoz. Egy középiskola beiratkozási feltételként a sikeres felvételi vizsgát, és 3-as osztályzat nélküli, 4,5 körüli év végi átlagot jelölt meg. A szülő kérdése az volt, hogy mi történik akkor, ha a két feltétel egyike bármilyen okból nem teljesül. Tájékoztattuk, hogy a 2003/2004. tanév rendjéről szóló 12/2003. (V. 23.) OM rendelet 3. számú melléklete tartalmazza a középfokú iskolai felvételi eljárás határidőit. A rendeletben közölt táblázatból jól látszik, hogy a felvételi eljárás végleges – a jogorvoslati eljárás lezárulta utáni – eredménye 2004. június 2-ig eldőlt. A kialakult sorrenden ekkor változtatni már nem lehet. A tanév ugyanakkor később fejeződik be, így a panaszos gyermeke is később kapja meg az általános iskolában a bizonyítványát. Ebből következően a középfokú iskola nem állíthat olyan követelményeket, amelyek teljesülése a felvételi eljárás lezárásakor még bizonytalan. (K-OJOG-371/2004.)

Előfordulhatnak olyan esetek is, amelyekben az elutasítás mögött a fenti követelményeken túl más indokok is meghúzódnak, ezek azonban nem elfogadhatóak. A tanulói jogviszony létesítése ugyanis csak a fenti szempontokra hivatkozással utasítható el.

Egy panaszos a 2003/2004-es tanévben gimnáziumában a negyedik tanévét kezdte volna el. Az intézményvezető a nyári szünetben arról tájékoztatta, hogy kollégiumi elhelyezési kérelmét nem tudja elfogadni, mert már nincs üres férőhely. A szülő és a tanuló eredménytelen jogorvoslással éltek a döntés ellen. Ezt követően azért fordultak hivatalunkhoz, mert úgy érezték, hogy a kérelem elutasításának alapja valójában nem az volt, hogy nincs férőhely, hanem az, hogy a tanulónak magaviseleti problémái voltak az előző tanévben.

Az intézményvezető kérdésünkre azt nyilatkozta, hogy a tanuló és három tanulótársa kérelmének elutasítására azért került sor, mert azt nem a megfelelő határidőn belül nyújtották be. Az iskolában az a gyakorlat, hogy a

kollégiumi elhelyezési kérelmeket június első hetében kell benyújtaniuk a diákoknak. A fenti eljárási rend azonban nincs intézményi szabályzatban rögzítve. Az igazgató leveléhez csatoltan elküldte azt a formanyomtatványt, amelyet a jelentkezőknek ki kell tölteniük. A formanyomtatványon az a tájékoztatás szerepel, hogy a kérelmet június 24-ig kell eljuttatni a kollégiumvezetőhöz.

Az esettel kapcsolatosan egyrészt vizsgáltuk, hogy a kollégiumi elhelyezési kérelem elbírálásának rendje megfelel-e a jogszabályban foglaltaknak. A 11/1994. (VI. 8.) MKM rendelet 4. § (2) bekezdés a) pontja szerint az iskola, kollégium szervezeti és működési szabályzata tartalmazza a kollégiumi, externátusi elhelyezés iránti kérelem elbírálásának elveit. A közoktatási törvény 11. § (1) e) pontja szerint a tanuló joga különösen, hogy hozzájusson a jogai gyakorlásához szükséges információkhoz, tájékoztassák a jogai gyakorlásához szükséges eljárásokról. A rendelet azért határozza meg a szervezeti és működési szabályzat kötelező szabályozási tárgyköreit, mert a jogalkotó ezeket a kérdéseket a tájékoztatás szempontjából kiemelkedő jelentőségűnek ítéli. A szervezeti és működési szabályzatban való rendelkezés az iskola tájékoztatási kötelezettségének minimális szintjét adja meg. A szabályzat nyilvános, az intézmény úgy köteles azt elhelyezni, hogy ahhoz a tanulók szabadon hozzáférjenek. Amennyiben a fenti követelmények teljesülnek, tehát a szabályzat rendezi az adott kérdést és nyilvános, elvileg biztosított, hogy a tanuló hozzájusson a jogai gyakorlásához szükséges információkhoz. Amennyiben a szervezeti és működési szabályzat az előírt szabályozási kérdést nem rendezi, a tájékoztatás minimális kötelezettségének nem tesz eleget, és megsérti a szülők és tanulók tájékoztatáshoz való jogát.

Megállapítottuk, hogy az intézményi szabályzat hiányossága az érintett tanulók és szülők oktatási jogainak sérelmét okozta.

Vizsgálatot folytattunk továbbá abban a kérdésben is, hogy az intézmény esetleg más módon megvalósította-e a tanulók tájékoztatását a kollégiumi elhelyezés iránti kérelmek benyújtási rendjére vonatkozóan. Megállapítottuk, hogy az iskola által használt formanyomtatvány a benyújtás határidejéről igen, az elbírálás elveiről nem ad tájékoztatást. Az intézményvezető úgy nyilatkozott, hogy a kollégiumi férőhelyeket a kérelmek beérkezési sorrendjében töltik fel. Amennyiben a tanulók tudnak erről, ez lehet egy jogszerű elbírálási rend. Ebben az esetben elvárható, hogy az, aki mindenképpen elhelyezést szeretne nyerni, minél előbb eljuttassa a kérelmét az intézményvezetőhöz. Akkor azonban, ha a tanuló nem ismeri az elbírálás szempontjait, az elvárható magatartás nem értelmezhető kategória. A döntés, bármilyen ésszerű indoka is van, önkényes lesz.

Az esettel kapcsolatosan megállapítottuk, hogy bár az igazgató hivatalunkat arról tájékoztatta, hogy a kérelmeket a beérkezési sorrendben fogadták el, a panaszos erről nem tudhatott, hiszen ez sem a szervezeti és működési szabályzatban, sem a kérelem formanyomtatványán nem szerepelt. Ezzel ellentétben a formanyomtatványon szereplő határidő azt sugallta, hogy a határidőn belül beérkező kérelmek között a döntéshozó nem tesz különbséget. A fentiek alapján megállapítottuk, hogy a panaszos tájékoztatáshoz való joga sérült, mert a tanuló nem juthatott hozzá a jogai gyakorlásához szükséges információkhoz.

Végül eljárásunk során azt is vizsgáltuk, hogy az iskola elutasító határozata megfelelt-e a jogszabályi rendelkezéseknek. A 11/1994. (VI. 8.) MKM rendelet 36. §-a nevelési-oktatási intézmény döntéséről a következőket tartalmazza. Az óvodai, iskolai, kollégiumi felvételtől hozott döntést írásba kell foglalni. A nevelési-oktatási intézmény döntését határozatba foglalja, ha a jelentkezést, illetőleg a kérelmet részben vagy egészben elutasítja, vagy kérelem hiányában hoz a gyermekre, tanulóra hátrányos döntést, illetve a tanuló, kiskorú tanuló esetén a szülő kéri a döntés határozatba foglalását. A határozatot meg kell indokolni. A határozatnak a jogorvoslati joggal kapcsolatos tájékoztatást is tartalmaznia kell.

Az intézményvezető által elküldött határozat azt a tájékoztatást tartalmazta, hogy az elutasítás indoka a kollégiumi férőhelyek korlátozott száma. A rendelkezésünkre bocsátott nyilatkozatokból és dokumentumokból

azonban az derül ki, hogy az elutasításnak a férőhelyek szűkössége csak az egyik indoka volt, a másik indoka az volt, hogy a tanuló nem időben nyújtotta be a kérelmét. Ez azonban a határozatról hiányzott. A határozat továbbá jogorvoslatról szóló tájékoztatást sem tartalmazott. Megállapítottuk, hogy a határozat hiányosságai szintén a tanuló tájékoztatáshoz való jogának sérelméhez vezettek.

Vizsgálatunk során továbbá azt is megállapítottuk, hogy a tanulók és szülők részére a formanyomtatványon elhelyezett benyújtási határidő (június 24.) nem egyezik azzal a határidővel, amit az intézményvezető a nyilatkozatában állított (június első hete).

Fentieket figyelembe véve megállapítottuk, hogy az intézmény a panaszos kollégiumi kérelmének elbírálása során nem jogszerűen járt el. Jogszabályi előírás ellenére sem a szervezeti és működési szabályzatban, sem más módon nem tájékoztatta egyértelműen a tanulókat a kérelem benyújtására és elbírálására vonatkozó eljárásról. Az elutasítás indokaként vizsgálatunk során olyan okot jelölt meg, amelyről írásban nem tájékoztatta a panaszost. A kérelmet elutasító határozat továbbá nem felelt meg a jogszabályok alakszerűségi követelményeinek. A fentiekre tekintettel azzal a kezdeményezéssel fordultunk az igazgatóhoz, hogy intézményvezetői jogkörében eljárva tegyen meg minden annak érdekében, hogy a jövőben a kollégiumi kérelmek elbírálása a jogszabályi követelményeknek megfelelően történjen, különösen, hogy a szervezeti és működési szabályzat tartalmazza a kollégiumi kérelmek benyújtására vonatkozó eljárást és a kérelmek elbírálásának elveit, valamint, hogy az intézmény által hozott határozatok a jogszabály alakszerűségi követelményeinek megfelelőjenek.

Az intézményvezető elfogadta a kezdeményezésünket. (K-OJOG-200/2004.)

A tanszabadság másik nagy köre a tantárgyak és pedagógusok szabad megválasztásának joga. A beadványokból újra és újra kitűnik, hogy a szülők igyekeznek gyermeküknek a leginkább megfelelő döntéseket meghozni. Mint a korábbi években, 2004-ben is azt mutatják az ügyek, hogy a szülők elképzelése nem minden esetben áll összhangban az intézményi lehetőségekkel, és ennek a jognak a gyakorlása csak erős intézményi korlátok között lehetséges. A közoktatási törvény 11. § (1) bekezdés k) pontja szerint a tanuló joga különösen, hogy tanulmányai során – a kerettantervben, a pedagógiai programban és az érettségi vizsgaszabályzatban meghatározott keretek között – megválassza azokat a tantárgyakat, amelyeket tanulni kíván, valamint, ha lehetőség van rá, megválassza a tantárgyakat tanító pedagógust. A közoktatási törvény fenti rendelkezése megteremti a lehetőséget a pedagógus megválasztásához, a törvény azonban maga korlátozza ezt a tanulói jogot, amikor kimondja, hogy ennek gyakorlására csak az intézmény lehetőségeihez képest van mód. A közoktatási törvény 54. § (1) bekezdésében foglaltak szerint a közoktatási intézmény vezetője gyakorolja a munkáltatói jogokat, és dönt az intézmény működésével kapcsolatban minden olyan ügyben, amelyet jogszabály vagy kollektív szerződés (közalkalmazotti szabályzat) nem utal más hatáskörébe. Ezen jogszabályi rendelkezésből következik, hogy az osztályban tanító pedagógusok kijelölésének kérdésében az intézményvezető jogosult dönteni, azt felülbírálni, illetve megváltoztatni hivatalunknak nem áll módjában. (K-OJOG-577/2004., K-OJOG-454/2004.)

Mint a fentiekből is kitűnik, a szabad tanárválasztáshoz való jog nem minden iskolában, és nem minden tantárgy esetében valósulhat meg. Az alternatívák kidolgozása csupán egy lehetőség, amelyet a jogalkotó a döntéshozók számára biztosít. Amennyiben az érintett intézményben lehetőség van a tanulmányi csoport, illetve a pedagógus szabad

megválasztására, úgy annak eljárási szabályait a szervezeti és működési szabályzatban, illetve a házirendben kell rögzíteni.

Ahogy a korábbi években, idén is több panasz érkezett a tanulmányi csoportok kialakításával kapcsolatban.

Egy panaszos beadványában azt sérelmezte, hogy szakközépiskolájában nem tanulhat angol nyelvet. Tájékoztatuk, hogy a közoktatási törvény 11. § (1) bekezdés k) pontjában foglaltak szerint a tanuló joga különösen, hogy tanulmányai során – a pedagógiai programban és az érettségi vizsgaszabályzatban meghatározott keretek között – megválassza azokat a tantárgyakat, amelyeket tanulni kíván, valamint, ha erre lehetőség van, megválassza a tantárgyakat tanító pedagógust. Azonban ez a jogosultság csak az iskola lehetőségeihez képest gyakorolható. A közoktatási törvény 66. § (5) bekezdése ugyanakkor kimondja, hogy az iskolába felvett tanulók osztályba vagy csoportba való beosztásáról – a szakmai munkaközösség, annak hiányában a nevelőtestület véleményének kikérésével – az igazgató dönt. A jogszabály szerint tehát az igazgató döntése meghozatala előtt nem köteles sem a tanuló, sem a szülők véleményét kikérni. Tájékoztatuk, hogy ebben az esetben nem jogsérelem, hanem érdeksérelem történt. A hivatalunk működését szabályozó rendelet értelmében az érdeksérelem orvoslására nem terjed ki a hatáskörünk. (K-OJOG-714/2004.)

A tanszabadság témaköréhez kapcsolódik a szülőnek azon joga is, hogy nemcsak gyermeke felvételéről, hanem a későbbi esetleges iskolaváltásáról, a régi iskolában a tanulói jogviszony megszüntetéséről is szabadon döntsön. A következőkben ismertetett eset felhívja a figyelmet arra, hogy az intézmény milyen komoly nyomást tud gyakorolni a szülő ilyen irányú döntésére. (K-OJOG-345/2004.)

A szülők azért fordultak hivatalunkhoz, mert sérelmezték, hogy az intézményvezető levelében eltanácsolta gyermeküket annak iskolájából. Az intézmény igazgatója nyilatkozatában előadta, hogy a tanulóval, illetve szüleiével az iskolának számos konfliktusa adódott. Ezek között több olyan is volt, amely az iskolai házirend be nem tartásából adódott. Az intézményvezető előadása szerint az egyik szülő minősíthetetlen hangnemben beszélt egy pedagógussal. Ezek után döntött úgy az osztályozó konferencia, hogy a tanuló magatartását példás helyett jóra értékeli, és megbízta az intézmény igazgatóját, hogy „levélben tájékoztassa az érintett családot, amennyiben nem tudják, vagy nem akarják elfogadni az iskola értékrendjét, és újabb és újabb konfliktusok születnek, az 1993. évi LXXIX. törvény 13. § (1), (2) bekezdése értelmében jogukban áll egy számukra jobb iskolát választani”.

A közoktatási törvény 75. §-a tételesen felsorolja az önkormányzati fenntartású iskolákra nézve a tanulói jogviszony megszűnésének eseteit. Ezek között nem szerepel, hogy az iskola javasolja a jogviszony megszüntetését. A felsorolás nem példálózó, hanem kimerítő jellegű, tehát az itt nem szereplő esetek mind jogszerűtlennek minősülnek függetlenül attól, hogy a tanuló, vagy annak szülője korábban mit követett el, elkövetett-e egyáltalán valamit. A közoktatási törvény és végrehajtási rendeletei (e tekintetben elsősorban a 11/1994. (VI. 8.) MKM rendelet az irányadó) szabályozzák, hogy milyen eszközökkel rendelkezik egy iskola a tanulók nem megfelelő viselkedésének szankcionálására. A közoktatási intézmény alkalmazhat ún. fegyelmező intézkedéseket (figyelmeztetés, intő, rovó, stb.), illetve indíthat fegyelmi eljárást. A két út között különbség, hogy míg a fegyelmező intézkedéseket a jogalkotó nem szabályozza részletesen a jogszabályokban, ezek konkrét

formáit, illetve alkalmazásuk feltételeit, szabályait az adott közoktatási intézmény belső szabályzatára bízva, addig a fegyelmi eljárás minden apró mozzanatát jogszabály rendezi. Ennek a megkülönböztetésnek egyébként többek között az az indoka, hogy a fegyelmi eljárás súlyos jogkövetkezményekkel jár, akár a legsúlyosabbal, a tanulói jogviszony megszüntetésével is. A közoktatási intézmény, amennyiben úgy ítéli meg, hogy a tanuló kötelezettségeit megszegte, a felsorolt utak közül választhat. Nem választhatja viszont azt, hogy javasolja a tanuló távozását az iskolából, ezzel ugyanis megkerülné a fegyelmi eljárás lefolytatását, amelynek jelentőségét éppen az adja, hogy garanciális jellegű, mind az intézmény, mind a tanuló számára, hiszen annak során bizonyítási eljárást kell lefolytatni, indokolással ellátott határozatot kell hozni, amely ellen fellebbezést lehet benyújtani stb. A szülő bármely magatartása sem adhat erre indokot. A szülő cselekményeinek oktatási jellegű szankcióját a jogszabályok egyáltalán nem ismerik. Amennyiben a pedagógus, az igazgató, vagy az iskola testületileg sérelmezi a szülő valamely ellene irányuló cselekményét, akkor polgári jogi, esetleg szabálysértési jogi vagy büntetőjogi úton kereshet jogorvoslatot. A szülő magatartását a tanulóknak beszámítani, és ez alapján a tanulókat szankcionálni azonban semmilyen esetben sem szabad. Az intézmény által választott megoldás nemcsak azért veszélyes, mert a jogszabályok szó szerinti értelmezésének nem felel meg. Nem mentesítő indok az, hogy egy ilyen felszólítás vagy javaslat semmiféle jogi kötőerővel nem bír, ugyanis így is komoly hatást tud gyakorolni a szülőre. A szülő és az iskola képviselőjében eljáró igazgató helyzete ugyanis rendkívül eltérő. A szülő ilyen helyzetben nincsen alkupozícióban. Természetesen nem kíván gyermekének rosszat, nem akarja, hogy gyermeke egy esetleges ellenséges környezetben legyen kénytelen tanulni. Az iskola részéről érkező hasonló felszólítás nyomán látszólag a szabad iskolaválasztás jogával él, amikor elviszi gyermekét más intézménybe, valójában azonban nyomásnak enged, egyszerűen azért, mert nincs más lehetősége. Ezzel a megoldási móddal az iskola jogon kívüli útra tereli az ügyet, amelynek pedig jogilag szigorúan kötött rendben kellene zajlania.

Mindezek alapján megállapítást nyert, hogy az iskola jogsértést követett el. Mivel a panaszos tanulói jogviszonya az iskolában időközben – más okból – megszűnt, az ügyben a konkrét jogsértés megszüntetésére nem, hanem csak jövőre irányuló kezdeményezést tettünk. Ebben kezdeményeztük az iskola igazgatójának, hogy a jövőben a tanulói jogviszony megszüntetését kizárólag a jogszabályoknak megfelelő eljárási rend keretei között indítványozza. Az intézményvezető a kezdeményezésünket elfogadta. (K-OJOG-588/2004.)

A tanszabadság témakörébe természetesen nemcsak a szülők és a tanulók, hanem a pedagógusok jogai is beletartoznak. Ilyen például a tanórán történő részvételhez meghatározott iskolai felszerelés előírása. A közoktatási törvény 19. § (2) bekezdése kimondja, hogy a pedagógus – a minőség, típus és ár megjelölése nélkül – olyan ruházati vagy más felszerelés beszerzését kérheti a tanulótól, amely nélkülözhetetlen az általa tartott tanórai foglalkozáson való részvételhez, illetve a tanított tananyag elsajátításához, és amelyet a tanórai foglalkozáson egyidejűleg minden tanulónak rendszeresen alkalmaznia kell. (K-OJOG-943/2004.)

Egy panaszos azzal kereste meg hivatalunkat, hogy gyermeke iskolája különböző befizetésekre (fénymásolás, órarendben szereplő teniszoktatás térítésére, számítástechnikai eszközök, tisztasági csomag iskolai beszerzésen keresztül történő megvásárlására) kötelezi a szülőket. Tájékoztattuk a panaszost, hogy a szülők közösen dönthetnek arról, hogy bizonyos célok érdekében különböző összegeket befizetnek. Ennek kezelésével megbízhatják az osztályfőnököt is. Ebben az esetben a befizetett összegek a szülők közös tulajdonába kerülnek. Annak a helyzetnek a jogi megítélésével kapcsolatban, amelyben a szülők nem közös döntésük alapján fizetik be

ezeket az összegeket, a következő tájékoztatást nyújtottuk. A közoktatási törvény 114. § (1) bekezdés b) pontja értelmében a helyi önkormányzatok és az állami szervek által fenntartott nevelési-oktatási intézményekben, továbbá a helyi önkormányzati feladatellátás keretében ingyenesen igénybe vehető szolgáltatások a tanórai foglalkozások és – többek között – az iskolai létesítményeknek (könyvtár, laboratórium, számítástechnikai központ, sport- és szabadidő létesítmények), eszközeinek használata. A közoktatási törvény 19. § (2) bekezdés 2. fordulata szerint a pedagógus – a minőség és az ár megjelölése nélkül – olyan ruházati vagy más felszerelés beszerzését kérheti a tanulótól, amely nélkülözhetetlen az általa tartott tanórai foglalkozásokon való részvételhez, illetve a tanított anyag elsajátításához, és amelyet a tanórai foglalkozásokon egyidejűleg minden tanulónak alkalmaznia kell. Ezek alapján a teniszoktatásra és a számítástechnikai eszközök használatára hivatkozva az iskola nem jogosult a szülőket befizetésekre kötelezni. Ha a számítástechnika órán olyan felszerelésre, illetve a tanórákon olyan fénymásolatok használatára van szükség, amelyek nélkülözhetetlenek a foglalkozáson való részvételhez, ennek beszerzését kérheti a pedagógus, de az ezzel járó kiadások tekintetében az iskolaszék korlátozásokat állapíthat meg. Az iskola működésének alapvető higiéniai feltétele, hogy a tisztálkodási eszközöket tisztasági csomag nélkül is biztosítsa. Természetesen a szülők dönthetnek úgy, hogy ezt megvásárolják, de ezt az iskola – saját beszerzésen keresztül – kötelező jelleggel nem írhatja elő. (K-OJOG-754/2004.)

A pedagógusok munkavégzése során több olyan élethelyzet is adódik, amelyben a jog nem foglal állást, a helyzet etikailag mégis elítélhető. Ilyen az a helyzet is, amelyben egy pedagógus olyan tanulót korrepetál, akit az iskolában is tanít. (K-OJOG-632/2004.)

Egy iskolaigazgató annak a helyzetnek a megítélésére vonatkozó kérdéssel kereste meg hivatalunkat, amelyben a pedagógus olyan diákot korrepetált, aki abban iskolában tanult, ahol ő dolgozott.

Tájékoztattuk a beadványozót, hogy hivatalunk konkrét jogsérelem vagy annak közvetlen veszélye esetén indít eljárást. A panaszos által sérelmezett rendszer, amelyben az iskola tanárai szervezett keretek között, pénzért korrepetálják saját tanítványaikat, bár etikailag kifogásolható, nem jogsértő. Ezért tájékoztattuk a beadványozót, hogy a pedagógusok igen sokrétű tevékenységét jogilag meglehetősen nehéz behatárolni. Egy sor vitatható helyzet van, ahol a jog önmagában nem képes jó megoldásokat kínálni. Egy pedagógusoknak szóló szakirodalom ajánlásai között szerepel, hogy a pedagógus saját tanítványait vagy az iskola növendékeit anyagi ellenszolgáltatásért ne korrepetálja. Az igazgató kezdeményezheti etikai bizottság létrehozását az iskolában, amely az ilyen és az ehhez hasonló vitatható kérdésekben lenne illetékes állást foglalni. (K-OJOG-770/2004.)

A tanszabadságról szóló fejezetben szólnunk kell Magyarországnak az Európai Unióhoz történt csatlakozását követően a közoktatási kérdések szabályozásában bekövetkezett módosulásokról. A közoktatási törvény 110. § (7) bekezdésében foglaltak szerint a Magyar Köztársaságnak az Európai Unióhoz történő csatlakozásról szóló nemzetközi szerződést kihirdető törvény hatálybalépésének napjától az Európai Közösségek tagállamainak állampolgárai a magyar állampolgárokkal azonos feltételekkel vehetik igénybe a törvényben biztosított szolgáltatásokat. Ezt a jogszabályi rendelkezést azonban az európai uniós csatlakozással összefüggő egyes törvénymódosításokról, törvényi rendelkezések hatályon kívül helyezéséről, valamint egyes törvényi rendelkezések megállapításáról szóló 2004. évi XXIX. törvény 148. § (2) bekezdésének n) pontja 2004. április 30-i hatállyal hatályon kívül helyezte. (K-OJOG-813/2004.)

A határon túli magyarok tanulmányainak finanszírozására nézve a közoktatási törvény 110. § (1) bekezdése kimondja, hogy a nem magyar állampolgár akkor tanköteles Magyarországon, ha a magyar jogszabályok szerint menedékjogot kérő, menekült, menedékes, bevándorolt, letelepedett, humanitárius tartózkodási engedéllyel rendelkező kísérő nélküli kiskorú, illetve szülőjével együtt tartózkodási engedéllyel vagy humanitárius engedéllyel rendelkező kiskorú. Ugyanezen szakasz (3) bekezdése szerint a nem magyar állampolgár mindaddig, ameddig megfelel az (1) bekezdésben meghatározott feltételeknek, az óvodai nevelést, az iskolai nevelést és oktatást, a kollégiumi nevelést, a pedagógiai szakszolgálatokat a tankötelezettség fennállása, továbbá a tankötelezettség ideje alatt megkezdett és a tankötelezettség megszűnése után folytatott tanulmányok alatt a magyar állampolgárokkal azonos feltételekkel veheti igénybe.

Egy középiskola igazgatója az iskola szlovákiai magyar diákjainak Magyarországon igénybe vehető anyagi támogatási formáival kapcsolatban tett fel kérdéseket. Az intézmény vezetője arról érdeklődött, hogy az Európai Unióhoz való csatlakozást követően jár-e kötelező ingyenes tankönyvellátás a szlovákiai magyar diákok számára, illetve megilleti-e az iskolát utánuk a 2400 forintos normatív támogatás 400 %-át jelentő 9600 forintos kiegészítő támogatás azokban az esetekben, amikor a szülő egyedül neveli a gyermekét, három vagy több gyermeket nevel, illetve ha a gyermeknek tartós betegsége van. Válaszunkban kifejtettük, hogy a közoktatási törvény 110. § (1) és (6) bekezdése alapján, amennyiben a szlovákiai tanuló nem szülőjével tartózkodik Magyarországon, illetve rendelkezik tartózkodási engedéllyel, a közoktatási szolgáltatások igénybe vételéért díjat kell fizetnie. A tanulók után állami normatíva nem igényelhető, és egyéb kedvezmények sem járnak, ugyanakkor a közoktatási intézmény vezetője a díjat a fenntartó által meghatározott szabályok alapján csökkentheti, illetve elengedheti. (K-OJOG-692/2004.)

Mint a fenti ügy is mutatja, a közoktatási törvény 110. § (6) bekezdése értelmében az a nem magyar állampolgár, aki nem tartozik a fentiekben foglaltak körébe, az óvodai, iskolai és kollégiumi ellátásért, továbbá a pedagógiai szakszolgálat igénybevételéért díjat fizet. Az Oktatási Minisztérium álláspontja szerint az Európai Unió tagállamainak állampolgárai, így a felvidéki diákok is – a fenti esetek kivételével – tandíjfizetési kötelezettség mellett vehetnek részt a magyar közoktatásban. A minisztérium álláspontja szerint ez a szabályozás nem sért közösségi jogszabályt, tekintettel arra, hogy a közoktatási kérdések szabályozása a tagállamok hatáskörébe tartozik.

A tanév rendje

A közoktatási intézmények működésének kereteit jogszabályi előírások határozzák meg, ám helyben kell megszervezni a nevelési, illetve a tanítási év feladatainak végrehajtását. A tanév helyi rendjének elkészítésekor figyelembe kell venni a közoktatási törvényben és a tanév rendjéről szóló miniszteri rendeletben megfogalmazott rendelkezéseket, mindemellett tekintettel kell lenni a helyi sajátosságokra is.

Az iskola és a kollégium házirendje állapítja meg az iskolai, kollégiumi tanulói munkarendet, a tanórai és a tanórán kívüli foglalkozások, a kollégiumi foglalkozások rendjét. A házirendet az óvoda, az iskola, a kollégium vezetője készíti el, és a nevelőtestület fogadja el. A házirend elfogadásakor, illetve módosításakor az iskolaszék, kollégiumszék, óvodaszék, továbbá az iskolai, kollégiumi diákönkormányzat egyetértési jogot gyakorol. Az egyetértési jog azt jelenti, hogy az említett szervezetek egyetértése nélkül érvényes házirend nem jöhet létre.

Napjainkban az iskolákban egyre elterjedtebbé válik az órarendbe a nulladik óra beépítése. Az intézmény számára az erre irányuló döntésben erős korlátot állítanak a nevelési-oktatási intézmények működéséről szóló 11/1994. (VI. 8.) MKM rendelet vonatkozó rendelkezései. Ezek szerint az első óra leghamarabb negyed nyolckor kezdődhet el.

Egy panaszos azzal a kérdéssel fordult hivatalunkhoz, hogy a középiskolai oktatásban megengedett-e az órarendbe a nulladik óra beépítése. Tájékoztatjuk, hogy a közoktatási törvény 52. § (3) bekezdésének e) pontja úgy rendelkezik, hogy a tanuló kötelező tanórai foglalkozása a tizenegyedik évfolyamtól nem lehet több napi hat tanítási óránál. A törvény szerint ugyanis a kötelező tanórai foglalkozások mellett vannak úgynevezett nem kötelező (választható) tanórai foglalkozások, továbbá tanórán kívüli foglalkozások is. A szakképzésről szóló 1993. évi LXXVI. törvény 22. § (1) bekezdése szerint a szakképzésben résztvevő fiatalok esetében a képzési idő a napi hét órát, nagykorú tanuló esetében pedig a napi nyolc órát nem haladhatja meg. A 11/1994. (VI. 8.) MKM rendelet 9. § (1) bekezdése szerint elméleti tanítási órát, beleértve a szakmai elméleti tanítási órát is, az iskolában reggel nyolc órától tizenkilenc óráig, a szakképző évfolyamokon és az alapfokú művészetoktatási intézményekben húsz óráig terjedő időszakon belül lehet megtartani. Az első tanítási órát – az iskolai szülői szervezet (közösség) és az iskolai diákönkormányzat egyetértésével – legfeljebb negyvenöt perccel korábban meg lehet kezdeni. (K-OJOG-716/2004.)

A közoktatási törvény a tanórai foglalkozásokat két részre osztja: a kötelező tanórai foglalkozásokra és a választható tanórai foglalkozásokra. Évfolyamonként meghatározza továbbá a tanulók érdekében a kötelező tanórai foglalkozások számának felső határát. Ennél az időnél több tanítási órán a tanuló nem köteles részt venni, ez az az idő ugyanis, amely alatt az iskolának fel kell tudnia készíteni a tanulót az alapvizsgára vagy az érettségi vizsgára, illetve a szakmai vizsgára. A jogszabályok lehetőséget biztosítanak ugyanakkor arra, hogy a tanuló magára nézve kötelezőként a fentieket meghaladó számú órát vállaljon.

A kerettantervek kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról szóló 28/2000. (IX. 21.) OM rendelet 6-7. §-a jól áttekinthető összegzést ad a kötelező és nem kötelező tanórai foglalkozások rendszeréről. Ezek szerint a tanulói részvétel szempontjából a tanítási óra lehet kötelező – ezen belül minden tanuló részére kötelező, vagy a tanuló által kötelezően választott – és lehet nem kötelező (választható) – másképpen a tanórai foglalkozások közül szabadon választott – tanítási óra.

Az iskola helyi tantervében kell meghatározni, hogy melyek azok a tanuló által kötelezően választható tanítási órák, amelyek közül a tanuló köteles választani, és azt is, hogy hány órát kell választania.

Ha a tanulót – kérelmére – felvették a szabadon választott tanítási órára, a tanítási év végéig, illetve, ha az a tanítási év vége előtt befejeződik, az utolsó tanítási óra befejezéséig köteles azon részt venni, amennyiben erről a tényről – a szabadon választott tanítási órára történő jelentkezés előtt az iskolai értesítőben, ha ilyen nincs, a helyben szokásos módon, írásban – a tanulót és a kiskorú tanuló szülőjét tájékoztatták. A szülőnek vagy, ha a tanuló a tizennegyedik életévét betöltötte, a tanulónak írásban nyilatkoznia kell arról, hogy a szabadon választott tanítási órákra történő jelentkezés jogkövetkezményeit tudomásul vette.

Egy beadványozó jogszabály-értelmezési kérdést vetett fel. Kérdése a közoktatási törvény 52. §-ában foglaltak értelmezésével kapcsolatos. Az 52. § (7) bekezdésében foglaltak alapján az iskola a tanulók érdeklődése, igénye szerint nem kötelező (választható) tanórai foglalkozásokat szervez felzárkóztatás, fejlesztés, tehetség gondozás, konzultáció, speciális, illetve kiegészítő ismeretek átadása céljából. Ha az igazgató a fenntartó egyetértésével nagyobb időkeretet nem állapít meg, a nem kötelező tanórai foglalkozások heti időkerete – osztályonként – a jogszabályban meghatározottak szerint alakul. Tájékoztattuk, hogy álláspontunk szerint a fentiek értelmében az iskola köteles nem kötelező tanórai foglalkozásokat szervezni legalább a jogszabályban meghatározott óraszámában. A nem kötelező tanórai foglalkozás elnevezés arra utal, hogy a tanulónak nem kötelező azon részt venni; az iskola azonban köteles ilyet szervezni. (K-OJOG-495/2004.)

Értékelés, minősítés

A közoktatási törvény 19. § (1) bekezdés e) és f) pontja szerint a pedagógust munkakörével összefüggésben megilleti az a jog, hogy értékelje a tanulók munkáját, minősítse teljesítményüket, azaz a tanuló félévi és tanév végi osztályzatait a pedagógus állapítja meg a diák évközi munkája és érdemjegyei alapján. A tanulók munkájának értékelésekor, minősítésekor a pedagógust széleskörű szabadság illeti meg akár az értékelés módszereiben, akár az érdemjegyek megállapításában. A pedagógus az értékelés, minősítés során kialakíthat egyedi módszereket, alkalmazhat sajátos értékelési, számonkérési technikákat. A pedagógus ezen autonómiája azonban nem korlátlan: határait a törvény más rendelkezései, többek között a szülők és tanulók jogai, valamint az intézmény működésére és belső rendjére vonatkozó szabályzatokban foglaltak jelölik ki. (K-OJOG-239/2004.)

A pedagógusi autonómia korlátját jelenthetik a közoktatási intézmény szervezeti és működési szabályzatában foglaltak.

Egy tanuló az állami nyelvvizsga-bizonyítvány bemutatása nyomán az idegen-nyelvórak látogatása alóli felmentéssel kapcsolatban kereste meg a hivatalt. Tájékoztattuk arról, hogy a 11/1994. (VI. 8.) MKM rendelet 4. § (2) bekezdése szerint az iskola szervezeti és működési szabályzata tartalmazza az állami nyelvvizsga-bizonyítvány, illetve az azzal egyenértékű idegennyelv-tudást igazoló okiratnak az iskolai tanulmányokba való beszámítására és a bizonyítvány, illetve az okirat alapján az idegennyelv-órak alóli felmentésre vonatkozó

rendeleteket. A rendelet 4. § (4) bekezdése értelmében az iskola szervezeti és működési szabályzata akkor zárhatja ki az állami nyelvvizsga-bizonyítvány, illetve az azzal egyenértékű okirat iskolai tanulmányokba való beszámítását, illetve az idegennyelvórák alóli felmentés lehetőségét, ha az iskolai tanítási órák biztosítják az idegennyelvtudás szinten tartását, fejlesztését. (K-OJOG-667/2004.)

A közoktatási törvény 48. § (1) bekezdés b) pontja értelmében az iskola pedagógiai programja meghatározza az iskola helyi tantervét, ennek keretén belül – többek között – az iskolai beszámoltatás, az ismeretek számonkérésének követelményeit és formáit, valamint a tanuló teljesítménye értékelésének, minősítésének formáját. A pedagógusnak a tanári autonómia keretein belül lehetősége van arra, hogy az érdemjegyeket eltérő súllyal számítsa be a félévi, év végi eredménybe. Amennyiben az érdemjegy megállapítására vonatkozó eljárás megfelel a pedagógiai programban rögzített szabályoknak, nem jogsértő az, ha a pedagógus által adott osztályzat nem egyezik az év közben adott jegyek átlagával. (K-OJOG-471/2004., K-OJOG-544/2004., K-OJOG-604/2004., K-OJOG-673/2004.)

A pedagógus autonómiájának további korlátja a közoktatási törvény 70. §-ában foglalt rendelkezés, amelynek értelmében az egyes tanulók év végi osztályzatát a nevelőtestület osztályozó értekezleten áttekinti, és a pedagógus, illetve az osztályfőnök által megállapított osztályzatok alapján dönt a tanuló magasabb évfolyamba lépéséről. Abban az esetben, ha az év végi osztályzat a tanuló hátrányára lényegesen eltér a tanítási év közben adott érdemjegyek átlagától, a nevelőtestület felhívja az érdekelt pedagógust, hogy adjon tájékoztatást ennek okáról, és indokolt esetben változtassa meg döntését. Ha a pedagógus nem változtatja meg döntését, és a nevelőtestület ennek indokaival nem ért egyet, az osztályzatot az évközi érdemjegyek alapján a tanuló javára módosítja.

Egy szülő fordult panasszal a hivatalhoz, aki levelében sérelmezte, hogy a 2003/2004-es tanévben a matematikát tanító pedagógus lánya tudását elégtelenre értékelte, és javítóvizsga letételére kötelezte. A szülő sérelmezte azt is, hogy a tanuló annak ellenére kapott elégtelen osztályzatot, hogy érdemjegyeinek számtani átlaga egy-két tizeddel meghaladta az elégségest, és a második félévben nem volt elégtelen osztályzata, illetve az évszám dolgozata is elégséges lett. A szülő jelezte az igazgatónak a problémát még a bizonyítványosztás előtt, és a szülő szerint akkor az igazgató neki adott igazat. Ennek ellenére a tanuló bizonyítványába elégtelen osztályzat került. Az iskola igazgatója nyilatkozatában arról tájékoztatott, hogy a tantestületi értekezleten a nevelőtestületet szavazott, és úgy döntött, hogy a tanuló osztályzata elégtelen legyen a szaktanár indokai alapján. Később kiderült, hogy átlaga eléri az elégséges szintet. A tantestület ekkor újra szavazott, és ekkor is elégtelen osztályzatot javasolt a tanulóknak. Az igazgató arról is tájékoztatott, hogy a pedagógus már nem tanít az iskolában, valamint az eset kapcsán az iskola megkezdte az értékelési rendszer szempontjainak felülvizsgálatát és átdolgozását. (A jelenleg érvényes értékelési rendszert, valamint a tervezetet az igazgató nyilatkozata mellékleteként hivatalunknak megküldte.) Álláspontunk a következő volt. A közoktatási törvény 70. § (1) bekezdésében foglaltak alapján a félévi és az évi végi osztályzatot az érdemjegyek alapján kell meghatározni. Figyelembe véve azt a tényt is, hogy az iskola pedagógiai programjában jelenleg nem szerepel, hogy az érdemjegyek eltérő súllyal számítandók bele az osztályzat kialakítását segítő átlagba (pl. témazáró kétszeresen, házi feladat egyszeresen számítandó), ezért az érdemjegyek elégséges átlaga esetén elégtelen osztályzatot adni jogsértő, a

közoktatási törvény fenti rendelkezésére tekintettel. Fentiekre tekintettel azzal a kezdeményezéssel fordultunk az intézményvezető felé, hogy a továbbiakban az intézményben az osztályzatok kialakítása a közoktatási törvényben, illetve – a közoktatási törvény felhatalmazása alapján – a pedagógiai programban meghatározottak szerint történjen. Az igazgató a kezdeményezést elfogadta. (K-OJOG-594/2004.)

A közoktatási törvény 70. §-ában foglaltak szerint az érdemjegyek és osztályzatok – jogszabályban meghatározott kivétellel – a következők: a tanuló tudásának értékelésénél és minősítésénél jeles (5), jó (4), közepes (3), elégséges (2), elégtelen (1), a tanuló magatartásának értékelésénél és minősítésénél példás (5), jó (4), változó (3), rossz (2), a tanuló szorgalmának értékelésénél és minősítésénél példás (5), jó (4), változó (3), hanyag (2).

Az iskola pedagógiai programja, az évközi érdemjegyek, a félévi és az év végi osztályzatok helyett a tanuló teljesítményének, szorgalmának, magatartásának értékelésére, minősítésére a fent meghatározottaktól eltérő jelölés, illetőleg szöveges értékelés alkalmazását is előírhatja. Ha az iskola nem alkalmazza a fentebb meghatározottakat, de arra iskolaváltás vagy továbbtanulás miatt szükség van, köteles a félévi és az év végi minősítést osztályzattal is elvégezni. Az iskola által alkalmazott jelölés, értékelés érdemjegyre, osztályzatra való átváltásának szabályait a helyi tantervben kell meghatározni. Az iskola pedagógiai programja meghatározhatja azokat a tananyagokat, tantárgyakat, amelyekből a tanuló teljesítményét, előmenetelét nem kell értékelni, illetve minősíteni, továbbá eltekinthet a magatartás és szorgalom értékelésétől és minősítésétől. Nem mellőzhető azonban a tanuló teljesítményének, előmenetelének értékelése és minősítése azokból a tantárgyakból, amelyek követelményeiből állami vizsgát kell, illetve lehet tenni. Eltérésre, sajátos értékelési módszerek alkalmazására a jogszabályi keretek között van csak lehetőség.

Egy tanuló levelében az iránt érdeklődött, hogy a pedagógusnak van-e lehetősége nullás érdemjeggyel értékelni a tanuló teljesítményét. Tájékoztattuk arról, hogy a közoktatási törvény 19. § (1) bekezdés e) és f) pontja szerint a pedagógust munkakörével összefüggésben megilleti az a jog, hogy év közben, félévkor és a tanév végén értékelje a tanulók munkáját, minősítse teljesítményüket. A fenti jogszabály 70. §-a szerint a pedagógus – jogszabályban meghatározott kivétellel – a tanuló teljesítményét, előmenetelét tanítási év közben rendszeresen érdemjeggyel értékeli, félévkor és a tanítási év végén osztályzattal minősíti. Az érdemjegyek és osztályzatok – jogszabályban meghatározott kivétellel – a következők: a tanuló tudásának értékelésénél és minősítésénél jeles (5), jó (4), közepes (3), elégséges (2), elégtelen (1), a tanuló magatartásának értékelésénél és minősítésénél példás (5), jó (4), változó (3), rossz (2), a tanuló szorgalmának értékelésénél és minősítésénél példás (5), jó (4), változó (3), hanyag (2). Tájékoztattuk a tanulót, hogy mivel a jogszabály nem tartalmazza nullás érdemjegy alkalmazásának lehetőségét, ezért ilyen érdemjeggyel való értékelésre a pedagógusnak nincs lehetősége. (K-OJOG-353/2004.)

Amennyiben a tanuló a tanév végén elégtelen osztályzatot kapott, lehetősége van javítóvizsgát tenni. Ha az elégtelen osztályzatok száma meghaladja a kettőt, a tanuló a nevelőtestület engedélyével tehet javítóvizsgát, egyébként tanulmányait évfolyamisméltléssel folytathatja.

Egy tanuló beadványában az iránt érdeklődött, hogy sikertelen pótvizsgálja után van-e újabb vizsgalehetősége. Tájékoztattuk a beadványozót arról, hogy a 11/1994 (VI. 8.) MKM rendelet 21. § (8) bekezdése szerint ha a tanuló a tanév végén elégtelen osztályzatot kapott, javítóvizsgát tehet. A rendelet a diák számára lehetőséget biztosít a független vizsgabizottság előtti vizsgázásra: ha a tanuló élni kíván e jogával, ezt javítóvizsga esetén a bizonyítvány átvételét követő tizenöt napon belül jelezheti. Ebben az esetben a diák egy olyan háromtagú vizsgabizottság előtt ad számot a tudásáról, amelynek nem lehet tagja az a pedagógus, aki abban az iskolában tanít, amellyel a diák tanulói jogviszonyban áll. A sikertelen javítóvizsga megismétlésére azonban nincs lehetőség. (K-OJOG-707/2004.)

2004. szeptember 1-jén lépett hatályba a közoktatási törvény néhány, értékeléssel kapcsolatos rendelkezésének módosítása. Ezek szerint az első-harmadik évfolyamon – félévkor és év végén, továbbá a negyedik évfolyamon félévkor – szöveges minősítéssel kell kifejezni, hogy a tanuló kiválóan, jól vagy megfelelően teljesített, illetve felzárkóztatásra szorul. A tanuló az iskola magasabb évfolyamába, illetve szakképzési évfolyamába akkor léphet, ha az előírt tanulmányi követelményeket sikeresen teljesítette. A tanuló az első-harmadik évfolyamon csak abban az esetben utasítható évfolyamismétlésre, ha a tanulmányi követelményeket az iskolából való igazolt és igazolatlan mulasztás miatt nem tudta teljesíteni. E rendelkezést kell alkalmazni – iskolatípustól és évfolyamtól függetlenül – az idegen nyelv tekintetében is, az idegen nyelv tanulásának első évében.

Egy beadványozó az év első felében arra a kérdésre kért választ, hogy milyen jogszabályi rendelkezés írja elő, hogy általános iskola első osztályban a tanulókat nem érdemjegyekkel értékelik. Tájékoztattuk, hogy a közoktatási törvény 70. § (3) bekezdésében foglaltak szerint az iskola pedagógiai programja az évközi érdemjegyek, a félévi és az év végi osztályzatok helyett a tanuló teljesítményének, szorgalmának, magatartásának értékelésére, minősítésére a jogszabályban meghatározott érdemjegyeiktől eltérő jelölés, illetőleg szöveges értékelés alkalmazását is előírhatja. Az iskola pedagógiai programja meghatározhatja azokat a tananyagokat, tantárgyakat, amelyekből a tanuló teljesítményét, előmenetelét nem kell értékelni, illetve minősíteni, továbbá eltekinthet a magatartás és szorgalom értékelésétől és minősítésétől. A fentiekből következik, hogy a kérdés feltevésének időpontjában, azaz 2004. szeptember 1-je előtt még nem volt kötelező jellegű jogszabályi rendelkezés arra nézve, hogy az általános iskola első évfolyamán nem alkalmazható az érdemjegyekkel történő értékelés. Ezért tájékoztattuk a beadványozót, hogy az iskola pedagógiai programjában található meg az adott iskolára vonatkozó értékelési és minősítési rendszer. Az oktatási módszerekkel kapcsolatosan is az iskola pedagógiai programja nyújthat részletesebb tájékoztatást. (K-OJOG-463/2004.)

A pedagógus autonómiájának határt szab tájékoztatási kötelezettsége is. A közoktatási törvény 14. § (1) bekezdés b) pontjában foglaltak szerint egyrészt a szülőnek joga, hogy gyermeke tanulmányi előmeneteléről rendszeresen részletes és érdemi tájékoztatást kapjon, másrészt a 19. § (7) bekezdés f) pontjában foglaltak szerint a pedagógusnak kötelezettsége, hogy a szülőket és a tanulókat az őket érintő kérdésekről rendszeresen tájékoztassa. Mindezek tehát azt jelentik, hogy a pedagógus a megállapított érdemjegyről az intézményi szabályzatokban meghatározott időben és módon köteles tájékoztatni a tanulót, illetve a szülőt.

A közoktatási intézmény működésére, belső és külső kapcsolataira vonatkozó rendelkezéseket a szervezeti és működési szabályzat tartalmazza. Itt kell rendelkezni a szülők értékeléssel, minősítéssel összefüggő tájékoztatásáról, vagyis hogy, milyen módon ismertetik a szülőkkel a pedagógiai programban lefektetett értékelési elveket, az osztályzatok kiszámítási módját, és itt szabályozható a dolgozatok kijavításának határideje és megtekintésének módja. A szülők tájékoztatáshoz való jogát ugyanis sérti, ha az érdemjegyek és a félévi, illetve év végi osztályzatok kiszámításának módjáról, az értékelés elveiről nem rendelkeznek elegendő információval. Tapasztalataink szerint gyakori, hogy a szülő és az iskola közötti konfliktus kialakulása a megfelelő tájékoztatás hiányára vezethető vissza, ezért fontos az, hogy az iskolai dokumentumok ismertek legyenek a szülők és a diákok előtt. Ezek tartalmazzák ugyanis a számonkérés szabályait, az értékelési rendszert, a tantárgyi követelményeket és a továbbhaladás feltételeit. A pedagógiai program, a szervezeti és működési szabályzat, valamint a házirend nyilvánosságának biztosításával kivédhetők a későbbi konfliktusok.

A közoktatási törvény külön nevesíti mind a szülő, mind a tanuló számára azt a jogosultságot, hogy oktatási jogaik érvényesítéséhez megfelelő tájékoztatást kapjanak. A törvény 11. § (1) bekezdés e) pontjában foglaltak alapján a tanulónak joga különösen, hogy hozzájusson a jogai gyakorlásához szükséges információkhoz. A törvény 14. § (1) bekezdés a) pontja szerint a szülő joga, hogy megismerje a nevelési-oktatási intézmény pedagógiai programját, illetve tájékoztatást kapjon az abban foglaltakról. A pedagógiai programot tehát nyilvánosságra kell hozni. A 11/1994. (VI. 8.) MKM rendelet 8. § (1) bekezdése szerint az iskola a pedagógiai programját oly módon köteles elhelyezni, hogy azt a szülők és a tanulók szabadon megtekinthessék. (K-OJOG-289/2004., K-OJOG-310/2004.)

A tanuló fejlődését, előmenetelét rögzítő dokumentumok megfelelő, jogszerű vezetése a tájékoztatáshoz való jog érvényesülésének nélkülözhetetlen alapfeltétele, mivel a dokumentumok e jog megvalósulásának fontos formáját jelentik. Az okiratok vezetése más szempontból is garanciális szerepű. Az iskolai dokumentumok közül kiemelkedő jelentőségű az osztálynapló. Annak pontos vezetése teszi lehetővé azt, hogy a tanuló egyes kötelességeinek – iskolába járás, tanulmányi kötelezettség – teljesítése ellenőrizhető legyen. Az ellenőrző könyv az iskolai élet másik fontos dokumentuma, tartalmának összhangban kellene lenni a naplóval, különös tekintettel arra, hogy a szülők elsősorban ezen keresztül kapnak tájékoztatást a naplóban foglaltakról.

A pedagógus értékeléssel, minősítéssel összefüggő jogsértő döntésével szemben a jogszabály garanciális szabályként jogorvoslati lehetőséget is biztosít a tanuló, illetve a szülő számára. A közoktatási törvény 83. § (2) bekezdése szabályozza, hogy a tanuló, illetve a szülő a tanulmányok értékelése, minősítése tárgyában hozott iskolai döntés ellen – a közléstől, ennek hiányában a tudomására jutásától számított tizenöt napon belül – a tanuló érdekében eljárást indíthat, de csak abban az esetben, ha az nem az iskola által

alkalmazott helyi tantervben meghatározottak alapján történt, illetve az eljárás jogszabályba vagy a tanulói jogviszonyra vonatkozó rendelkezésekbe ütközik. E törvényességi kérelem tekintetében a fenntartó képviselője jár el. (K-OJOG-278/2004., K-OJOG-518/2004.)

Mulasztás

A korábbi évek tapasztalatai szerint a mulasztásra vonatkozó jogszabályi rendelkezések alkalmazásával kapcsolatban nehézségek merültek fel, amelyek mind a módosítás szükségességének irányába mutattak.

Ennek következtében ebben a témakörben jelentős jogszabályi változások történtek a nevelési-oktatási intézmények működéséről szóló 11/1994. (VI. 8.) MKM rendelet legutóbbi módosítását követően. Az egyik jelentős változás az, hogy a tanuló távolmaradásának, mulasztásának igazolására vonatkozó rendelkezéseket a korábbi szabályozás szerint a nevelési-oktatási intézmény szervezeti és működési szabályzatában, az új szerint a házirendben kell meghatározni. A rendelet 20. §-a értelmében, ha a tanuló a tanítási óráról távol marad, mulasztását igazolnia kell. Ebből két dolog következik: egyfelől az, hogy minden esetben, ha a tanuló távol marad az óráról, mulasztásról beszélhetünk, másfelől pedig csak akkor beszélhetünk mulasztásról, ha a tanuló a tanóráról távol marad. Egyes esetekben az óvodai foglalkozásról, a tanóráról, illetve a kollégiumi foglalkozásról történő távolmaradást a jogszabály erejénél fogva igazoltnak kell tekinteni. Ezek az esetek a következők: ha a szülő előzetesen bejelentette az óvónőnek, hogy gyermekét nem viszi óvodába, a tanuló – kiskorú tanuló esetében a szülő írásbeli kérelmére – a házirendben meghatározottak szerint engedélyt kapott a távolmaradásra, ha a gyermek, a tanuló betegségét a házirendben meghatározottak szerint igazolja, illetve, ha a gyermek, a tanuló hatósági intézkedés vagy egyéb alapos indok miatt nem tudott kötelezettségének eleget tenni.

A módosítást megelőzően számos panasz érkezett a tanóráról való késés elbírálásával kapcsolatban, mert normatív fogalmának és jogkövetkezményeinek szabályozása a rendelet legutóbbi módosítását megelőzően hiányzott a jogszabályokból.

Egy beadványozó azzal a kérdéssel fordult hivatalunkhoz, hogy amennyiben gyermeke rendszeresen késik az első tanítási óráról, a pedagógus megteheti-e, hogy nem engedi be őt az osztályterembe.

Tájékoztatunk, hogy a 11/1994. (VI. 8.) MKM rendelet 20. § (2) bekezdése szerint, ha a tanuló a tanítási óráról távol marad, mulasztását igazolnia kell. Amennyiben a távolmaradást nem igazolják, a mulasztás igazolatlan. Mindazonáltal nem tekinthető mulasztásnak az, ha a tanuló elkésik az óráról. A késés miatt továbbá nem lehet az egész tanítási órától távol tartani a tanulót, mivel ez sérti a diák tanuláshoz való jogát. A késéseket az iskola fegyelmezési eszközökkel, esetleg fegyelmi eljárásban kiszabott fegyelmi büntetéssel szankcionálhatja. A mulasztás fogalmának jogellenes értelmezése és a házirendben ezzel összefüggésben megjelenő jogellenes szabályozás az oktatási jogokat is veszélyezteti. Az igazolatlan mulasztásokhoz ugyanis a jogszabályok igen súlyos jogkövetkezményeket fűznek. A közoktatási törvény 75. § (3) bekezdése ugyanis kimondja, hogy

megszűnik a diák tanulói jogviszonya – a tanköteles korú kivételével –, ha az iskola kötelező foglalkozásairól a jogszabályban meghatározott időnél igazolatlanul többet mulasztott.

Arra kértük a panaszost, hogy tekintse át az iskola szervezeti és működési szabályzatát. Tájékoztatott, hogy ha a szervezeti és működési szabályzat a késést nem szankcionálja igazolatlan mulasztással, az igazgatónak jelezheti, hogy a pedagógus eltér a szervezeti és működési szabályzatban foglaltaktól. Amennyiben azonban az SzMSz a késés jogkövetkezményeként tanórától való távolmaradást és igazolatlan mulasztást ír elő, az jogsértő. (K-OJOG-358/2004.)

A jogszabályok nem határozták meg a mulasztás és a tanórától való késés normatív fogalmát – előidézve ezzel a tanulói jogok sérelmének veszélyét –, ezért hivatalunk még 2003-ban jogalkotási javaslatot tett az oktatási miniszternek, hogy szabályozza a mulasztás és a tanórától való késés fogalmát és jogkövetkezményeit. Az oktatási miniszter javaslatunkat elfogadta. Ennek megfelelően a mulasztás témakörében a következő jelentős változás a késéssel kapcsolatos rendelkezések beiktatása volt. A rendelet szövegének a tavaly november 5-én hatályba lépett kiegészítése szerint, ha a tanuló a tanórai foglalkozás kezdetére nem érkezik meg, késik, amit igazolnia kell. A késések ideje – a házirendben foglaltak szerint – összeadható. Amennyiben ez az idő eléri a tanórai foglalkozás idejét, a késés egy igazolt vagy igazolatlan órának minősül. Az elkéső tanuló nem zárható ki a tanórától.

Az oktatási szereplők jogainak garanciái

Az oktatási szereplők jogainak érvényesüléséhez nélkülözhetetlen, hogy a közoktatási intézmények betartsák a garanciális jogszabályi rendelkezéseket. Garanciális rendelkezéseknek tekintjük a nevelési-oktatási intézmények belső szabályzataira vonatkozó előírásokat, hiszen e szabályzatok a tanulói jogviszony tartalmára vonatkozóan széleskörűen kiegészítik a jogszabályok rendelkezéseit. Garanciális jellegűek továbbá az oktatási szereplők tájékoztatására vonatkozó rendelkezések, illetve a közoktatási törvény és a 11/1994. (VI. 8.) MKM rendelet eljárási szabályai.

A tájékoztatáshoz való jog a közoktatási törvényben az egyes oktatási szereplők jogai között általános elvként szerepel, garanciális jellegű. A közoktatási törvény 14. § (1) bekezdés b) pontjában foglaltak szerint a szülő joga különösen, hogy gyermeke fejlődéséről, magaviseletéről, tanulmányi előmeneteléről rendszeresen részletes és érdemi tájékoztatást kapjon.

Egy szülő sérelmezte, hogy gyermeke tanulmányi előmeneteléről nem kap kellő tájékoztatást az iskola részéről. A panasz szerint az ellenőrző könyvben nem szerepelnek az érdemjegyek, de gyakran az osztálynaplóba sem kerülnek beírásra, mert az osztályfőnök tájékoztatása szerint a pedagógusok a jegyeket külön nyilvántartásukban vezetik. A szülő kifogásolta továbbá, hogy tankönyv és tanmenet hiányában nem volt kellően tájékoztatva arról, hogy egészségtan tantárgyból milyen tananyagot kell a tanulónak elsajátítania. Eljárásunk első lépéseként nyilatkozatot kértünk az iskolától. Az igazgató nyilatkozatában arról tájékoztatott, hogy az iskola minden érdeklődő szülő részére tájékoztatást ad. A tanuló édesapja is

több alkalommal beszélt az osztályfőnökkel, illetve betekintett a naplóba is. Az igazgató ugyanakkor elismerte, hogy előfordult olyan eset, amikor a szaktanár az érdemjegyeket külön osztályozó füzetébe jegyezte, és a jegyek nem kerültek azonnal a naplóba. Az igazgató azt írta, hogy ennek a hibának a kiküszöbölésére fokozott figyelmet fordítanak. Az igazgató nyilatkozatában arról is tájékoztatott, hogy az egészségtan új tantárgy iskolájukban, és megfelelő minőségű tankönyv hiányában a pedagógus által tanórán diktált vázlatból tanultak a tanulók. Elsőként a kellő tájékoztatás megtörténtét kellett vizsgálnunk. Az oktatási szereplők tájékoztatáshoz való joga, illetve a többi szereplő ebből fakadó tájékoztatási kötelezettsége az együttműködés nélkülözhetetlen része, alapfeltétele. Az oktatási jogok egy olyan speciális felépítésű közösségben, mint a nevelési-oktatási intézmény, csak az érintettek együttműködésével érvényesülhetnek maradéktalanul. A tájékoztatáshoz való jog a közoktatási törvényben az egyes oktatási szereplők jogai között általános elvként szerepel, garanciális jellegű. A közoktatási törvény 14. § (1) bekezdés b) pontjában foglaltak szerint a szülő joga különösen, hogy gyermeke fejlődéséről, magaviseletéről, tanulmányi előmeneteléről rendszeresen részletes és érdemi tájékoztatást kapjon. Ehhez természetesen hozzátartozik az osztálynaplóban rögzített érdemjegyek megtekintése is. Éppen ezért lényeges, hogy az osztálynapló tükrözze a tanuló megszerzett érdemjegyeit. Mivel az igazgató nyilatkozatában azt közölte, hogy erre fokozottabb figyelmet fordít, ezért kezdeményezést az ügyben nem fogalmaztunk meg. Vizsgálendő kérdéskör volt még a tankönyv nélkül történő oktatás. A helyzet elsősorban azért kifogásolható, mert a hiányzásokat követően mindig gondot okozhat a tanulónak a lemaradás pótlása, hiszen ha nincs mindenki által hozzáférhető tananyag, akkor az osztálytársak órai jegyzeteiből kell felkészülni. Ezzel kapcsolatosan az az álláspontunk, hogy a minden tanuló számára hozzáférhető tananyag hiánya folytán kialakult helyzet jogsértő. Amikor minden, a tananyaggal kapcsolatos információ egyedül az órán való jelenléttel szerezhető meg, egyértelműen nehezebb felkészülniük azoknak a diákoknak, akik az óráról bármely oknál fogva hiányoztak, mint azoknak, akik jelen voltak. Az, hogy a tananyaghoz való hozzáférés elvileg – az osztálytársak jegyzeteinek kölcsönkérésével – lehetséges, nem biztosítja minden tanuló számára egyformán a tananyaghoz való hozzájutás lehetőségét. Fontos észrevenni ugyanis azt a tényt, hogy a diákokat jogszabályok nem, csupán erkölcsi normák kötelezhetik arra, hogy megmutassák, kölcsönadják jegyzeteiket. Tehát ahhoz, hogy a jogszerű hiányzás ne vezessen hátrányos helyzethez, és ne keletkeztesse egyben a hátrányos megkülönböztetés veszélyét, illetve, hogy a számonkérés során azonos mércék szerint lehessen elbírálni a tanulókat, az iskolának gondoskodnia kell az azonos esélyek biztosításáról. A minden tanuló számára hozzáférhető tananyag ezért nélkülözhetetlen eszköze az iskolai nevelésnek-oktatásnak. A fentiekre tekintettel azzal a kezdeményezéssel fordultunk az iskola igazgatójához, hogy az intézményben minden tantárgyhoz használjanak minden tanuló számára hozzáférhető tananyagot is. Az igazgató a kezdeményezést elfogadta. (K-OJOG-684/2004.)

A közoktatási intézmény rendszeres és érdemi tájékoztatást köteles nyújtani a szülőnek, ez azonban nem róhat olyan újabb feladatot a pedagógusra, amely munkakörén kívül esik. A szülő pedig, aki egyébként nem áll jogviszonyban a közoktatási intézménnyel, nem kötelezhető arra, hogy gyermeke előmeneteléről az iskola által meghatározott módon tájékozzódjon.

Egy pedagógus azzal a kérdéssel fordult hozzánk, hogy kötelezhető-e a pedagógus családlátogatásra, illetve a szülő a látogató pedagógus fogadására. Tájékoztattuk, hogy a közoktatási törvény 14. § (1) bekezdés b) pontja szerint a szülő joga különösen, hogy gyermeke fejlődéséről, magaviseletéről, tanulmányi előmeneteléről

rendszeresen részletes és érdemi tájékoztatást, neveléséhez tanácsokat, segítséget kapjon. A családlátogatás a kapcsolattartás egyik formája lehet, de a szülő tájékoztatása egyéb formákban is megvalósulhat. Álláspontunk szerint ezért a pedagógus családlátogatásra nem kötelezhető. A családlátogatás lényegi eleme, hogy a pedagógus a gyermeket és szüleit otthonukban keresi fel. A Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény 82. §-a értelmében a törvény védi a magánlakáshoz fűződő jogot. Ennek alapján – bizonyos kivételektől eltekintve, amelyekbe a családlátogatási szándékkal érkező pedagógus nem tartozik bele – a szülő nem kötelezhető arra, hogy magánlakásába bárkit is beengedjen. (K-OJOG-785/2004.)

Fontos garanciális jellegű rendelkezések biztosítják a tanulók tanórán, illetve tanórán kívüli foglalkozásokon való részvételének lehetőségét. A részvétel jogának gyakorlását csak a többi tanuló jogainak érvényesülésére tekintettel, és csak a szükséges ideig, illetve mértékben korlátozhatja az iskola, tehát a korlátozás semmiképpen nem lehet általános jellegű.

Egy panaszos beadványában az iránt érdeklődött, hogy tartalmazhat-e egy iskola házirendje olyan rendelkezést, amely lehetővé teszi, hogy a közösségbe beilleszkedni nem tudó, rossz magatartású gyermekeket kizárják a napköziből. Tájékoztattuk, hogy a közoktatási törvény és a nevelési-oktatási intézményekről szóló 11/1994. (VI. 8.) MKM rendelet felsorolja azokat a kérdéseket, amelyeket az intézmény pedagógiai programjában, szervezeti és működési szabályzatában szabályozni kell, továbbá meghatározza azt is, hogy az iskola házirendjének miről kell rendelkeznie. Az iskola és a kollégium házirendje állapítja meg az iskolai, kollégiumi tanulói munkarendet, a tanórai és tanórán kívüli foglalkozások, a kollégiumi foglalkozások rendjét. A diákok tanórán, ezzel együtt a napközis foglalkozásokon tanúsított fegyelmezetlen magatartásának megítélése összetett kérdés. A tanuló ezzel ugyanis nemcsak saját kötelességeit nem teljesíti, hanem zavarja a foglalkozás megfelelő lebonyolítását, gátolja társai tanuláshoz való jogának érvényesülését, valamint a pedagógus munkájának elvégzését. Éppen ezért indokolt, hogy e kötelességszegő magatartás ne maradjon következmények nélkül. A fegyelmező intézkedés alkalmazásának azonban összhangban kell állnia a vonatkozó jogszabályokkal. A közoktatási törvény 11. § (1) a) pontja szerint a tanuló joga, hogy kollégiumi, napköziotthonos, tanulószobai ellátásban részesüljön. Álláspontunk szerint helyi szabályzat, mint például a szervezeti és működési szabályzat és a házirend nem vonhat el általános jelleggel tanulói jogokat. A napköziből való ideiglenes vagy végleges kizárás a fegyelmezetlen viselkedés szankciójaként nem alkalmazható. Ezek bármelyikére álláspontunk szerint csak akkor kerülhet sor, ha az mások jogainak vagy a tanuló egyéb jogainak védelme érdekében szükséges, ennek megítélése azonban mindenképpen egyedi mérlegelést igényel, és semmiképpen sem tiltható meg általános hatállyal. Adott esetben tehát a pedagógus joga és felelőssége eldönteni, hogy sor kerüljön-e a foglalkozásról való kizárásra. Megítélésünk szerint az órára be nem engedés és az óráról való kiküldés csak a szükséges ideig korlátozhatja a napközi-ellátásban való részvételhez fűződő jogot. Ezzel együtt szükséges megjegyezni, hogy a közoktatási törvény 41. § (5) bekezdésében rögzített kötelezettség, miszerint a nevelési-oktatási intézménynek gondoskodnia kell a rábízott gyermekek, tanulók felügyeletéről, nem korlátozódik kizárólag a tanítási órák időtartamára. Ennek értelmében tehát biztosítani kell a kiküldött tanuló felügyeletét is. Mindezek alapján a tanulók fegyelmezetlen magatartását jogszerűen az intézmény szervezeti és működési szabályzatában meghatározott fegyelmező intézkedések kilátásba helyezésével lehet szankcionálni. (K-OJOG-705/2004.)

Garanciális jellegű rendelkezésnek tekinthetjük azt is, hogy a közoktatási törvény meghatározza a tanuló és a közoktatási intézmény közötti tanulói jogviszony megszűnésének, megszüntetésének lehetőségeit. A törvény 75. §-a rendelkezik a tanulói

jogviszony megszűnéséről, illetve megszüntetéséről. A jogszabály taxatívén tartalmazza ennek eseteit. Az iskola tanulói jogviszony egyoldalú megszüntetésére öt esetben jogosult, de valamennyi csak nem tanköteles tanulóval szemben alkalmazható. A törvény szerint az igazgató megszünteti a tanulói jogviszonyt fizetési hátralék miatt a szülő, nagykorú tanuló esetén a tanuló eredménytelen felszólítása és a tanuló szociális helyzetének vizsgálata után, kivéve ha a tanuló hátrányos helyzetű. Az iskola kérelem hiányában megszüntetheti a tanulói jogviszonyt a tankötelezettség megszűnése után abban az esetben is, ha a tanuló nem végezte el legalább a nyolcadik évfolyamot és az iskolában nem folyik felnőttoktatás, illetve ott a tanuló nem kívánja folytatni a tanulmányait. Megszűnik a tanuló tanulói jogviszonya abban az esetben is, ha az iskola kötelező foglalkozásairól a jogszabályban meghatározott időnél igazolatlanul többet mulasztott. Megszűnik a tanulói jogviszony a kizárás az iskolából fegyelmi határozat jogerőre emelkedésének napján. Az iskola a tanítási év utolsó napján egyoldalú nyilatkozattal is megszüntetheti annak tanulónak a tanulói jogviszonyát, aki nem tanköteles, ha ugyanannak az évfolyamnak a tanulmányi követelményeit második alkalommal nem teljesítette. Fontos hangsúlyozni, hogy a fenti megszüntetési módok csak nem tanköteles tanulóval szemben alkalmazhatók.

Egy szülő fordult panasszal a hivatalhoz. A panasz szerint a panaszos fia a 2003/2004-es tanévre felvételt nyert egy iskola hatosztályos gimnáziumi tagozatára. A hetedik osztályt 3-as tanulmányi átlaggal zárta. A szülő a panasz mellékletként csatolta azt az iskolaigazgató által aláírt iskolai határozatot, amelyben a tanulótól „a körzetátlépési kedvezményként adott iskolai befogadó nyilatkozatot” megvonja. A határozattal az igazgató egyben a tanuló tanulói jogviszonyát is megszüntette 2004. június 19-ei dátummal azzal az indoklással, hogy a tanuló tanulmányi eredménye nem felel meg a pedagógiai programban rögzített gimnáziumi továbbhaladási feltételeknek. Az indoklás kitért arra is, hogy a tanuló az intézmény általános iskolai osztályában folytathatná tanulmányait, de erre az iskola – a körülményekre tekintettel – nem tud lehetőséget biztosítani. A szülő a határozat ellen törvényességi kérelemmel élt az iskola fenntartójánál. A kérelmet arra a jogszabálysértésre alapozta, hogy a közoktatási törvény 75. §-a felsorolja a tanulói jogviszony megszüntetésének eseteit, és a jogszabály a tanulói jogviszonynak tanulmányi átlagra való hivatkozással történő, iskola általi egyoldalú megszüntetését nem tartalmazza. A fenntartó a törvényességi eljárás keretében hatáskörében eljárva határozatot hozott, amelyben az iskola határozatát megváltoztatja annyiban, hogy visszahelyezi a tanulót az intézmény általános iskolai osztályába. (A határozat másolatát a panaszos mellékletként csatolta.) Döntését azzal indokolta, hogy a közoktatási törvény 48. §-a szerint az intézmény pedagógiai programja tartalmazza az iskola magasabb évfolyamára lépésének feltételeit. Ezen jogszabályhely alapján az iskola pedagógiai programja a következő szabályozásokat tartalmazza:

„A tanulóknak az osztályozóvizsga tárgyaiból legalább 3,5-es tanulmányi átlagot kell elérniük a félévi és év végi értékeléskor. [...] A továbbhaladási feltételeket nem teljesítő tanköteles korú tanulók az iskola párhuzamos (általános vagy szakközépiskolai) osztályában folytathatják tanulmányaikat.”

A nevelőtestület hatáskörében az osztályban tanító pedagógusok a méltányosság gyakorlásával kapcsolatosan egyöntetűen a tanuló továbbhaladása ellen szavaztak, ugyanakkor – az általános iskolai osztály magas létszámára való tekintettel – javasolták, hogy a tanuló a tanulmányait a körzeten kívül illetékes iskolában folytassa. A jegyző jogszerűnek ítélte meg az iskola eljárását, illetve a nevelőtestület azon döntését, hogy a tanuló tanulmányait az általános iskolai osztályban folytassa. A fenntartói határozat mindezek alapján megváltoztatta az iskolai határozat rendelkező részét, és visszahelyezte a tanulót az

intézmény általános iskolai osztályába arra hivatkozással, hogy az intézmény alapító okiratában megállapított „kötelező felvételi körzet” hatályba lépésekor a tanuló iskolával szembeni tanulói jogviszonya már fennállt. Nyilatkozatot kértünk az iskola fenntartójától, aki arról tájékoztatott, hogy álláspontját a panaszhoz is mellékelte jegyzői határozat tartalmazza. Kérésünkre nyilatkozata mellékleteként megküldte az iskola alapító okiratát és pedagógiai programját.

Elsőként azt vizsgáltuk, hogy jogszerűen járt-e el az iskola, amikor a tanuló tanulói jogviszonyát a pedagógiai programban rögzítettek hivatkozással, a tanuló 3,00-es tanulmányi átlaga miatt egyoldalúan megszüntette. A közoktatási törvény 75. §-a tételesen felsorolja a tanulói jogviszony megszüntésének eseteit. A törvényi rendelkezésből egyértelműen kitűnnek azok az esetek, amikor az iskola egyoldalúan megszüntetheti a tanulói jogviszonyt. Ez a lehetőség viszonylag szűk körű, csak különböző feltételek fennállása esetén, és kizárólag csak nem tanköteles tanulóval szemben gyakorolható. Az iskolai határozat ezért tehát jogsértő. Másodjára azt vizsgáltuk, hogy jogszerű-e az a fenntartói határozat, amely a tanulói jogviszony helyreállítására kötelezi ugyan az iskolát, de nem a gimnáziumi, hanem az általános iskolai osztályban, azzal az indoklással, hogy tanulmányi eredménye alapján a tanuló a gimnáziumi osztályból kizárható. A közoktatási törvény 71. § (1) bekezdésében foglaltak alapján a tanuló az iskola magasabb évfolyamába akkor léphet, ha az előírt tanulmányi követelményeket sikeresen teljesítette. Ez azt jelenti, hogy az előírt tanulmányi követelményeket tekintve a tanuló tudását legalább elégségesre értékelték. A közoktatási törvény 48. § (1) bekezdés b) pontjában foglaltak tartalmazzák azt a rendelkezést, hogy az iskola pedagógiai programja meghatározza az iskola helyi tantervét, ennek keretén belül az iskola magasabb évfolyamára lépés feltételeit. Ez azt jelenti, hogy a pedagógiai program határozza meg azt a tudásszintet, amely megléte nélkül a tanuló nem kaphat elégséges osztályzatot, azaz nem léphet magasabb évfolyamba. Jelen esetben a tanköteles tanuló felvételt nyert az intézmény gimnáziumi osztályába, az előírt tanulmányi követelményeket sikeresen (3-as tanulmányi átlaggal) teljesítette, ezért a gimnáziummal fennállott tanulói jogviszonyának megszüntetésére az iskola egyoldalúan nem lett volna jogosult. A fenntartói határozat tehát jogsértő. Harmadjára a fenntartó által beküldött pedagógiai program azon részét vizsgáltuk meg, amely az iskola magasabb évfolyamára lépés feltételeit határozza meg. A gimnáziumi osztályokban a továbbhaladási feltételeket négy pontban állapítja meg a pedagógiai program. Az 1. pont szerint „a tanulóknak az osztályozóvizsga tárgyaiból legalább 3,5-es tanulmányi átlagot kell elérniük a félévi és év végi értékeléskor”. A 2. pont szerint „a tanulóknak két tantárgyból – egy-egy tanévben – országos versenyen kell indulniuk”. A 4. pont szerint „a továbbhaladási feltételeket nem teljesítő tanköteles korú tanulók az iskola párhuzamos (általános vagy szakközépiskolai) osztályában folytathatják tanulmányaikat”. Megállapítottuk, hogy a pedagógiai program ezen pontjai a fenti jogi érvelés alapján jogsértőek, hiszen a közoktatási törvény egyértelmű rendelkezést tartalmaz a magasabb évfolyamra lépést illetően (71. § (1) bek.). A 3. pont szerint „osztályismétlés a gimnáziumi évfolyamokon csak a tantestület külön engedélyével lehetséges”. A nevelési-oktatási intézmények működéséről szóló 11/1994. (VI. 8.) MKM rendelet 27. § (4) bekezdésében foglaltak szerint az évfolyam megismétlése – a közoktatási törvény 75. §-ának (2) bekezdésében meghatározott kivétellel – nem tagadható meg abban az iskolában, amellyel a tanuló tanulói jogviszonyban áll. Ha az iskolában nem indul olyan követelmények szerint tanuló osztály, amelyben a tanulót évfolyamismétlésre utasították, a tanuló tanulmányait az új követelmények szerinti osztályban is folytathatja. A tanuló kérésére az iskola igazgatója köteles segítséget nyújtani ahhoz, hogy a tanuló a megkezdett tanulmányait másik iskolában folytathassa. Az idézett jogszabályi rendelkezésre hivatkozással megállapítottuk, hogy a pedagógiai program ezen pontja is jogsértő. A közoktatási törvény 102. § (2) bekezdés d) és f) pontjaiban foglaltak alapján a fenntartó – többek között – ellenőrzi a

közoktatási intézmény működésének törvényességét, illetve jóváhagyja a közoktatási intézmény pedagógiai programját.

Tudomásunkra jutott, hogy az érintett tanuló már másik iskola tanulója, tanulói jogviszonya korábbi iskolájával tehát megszűnt. Ennek figyelembevételével nem volt már lehetőség arra, hogy a tanulót ért jogsértéseket az intézmény orvosolja. A fentiekre tekintettel azzal a jövőre irányuló kezdeményezéssel fordultunk a fenntartó felé, hogy fenntartói jogkörében tegyen meg minden szükséges intézkedést, hogy a jövőben tanulói jogviszony jogellenes megszüntetésére ne kerüljön sor. Kezdeményeztük továbbá, hogy hívja fel az iskola figyelmét a pedagógiai program jogellenes pontjainak a jogszabályoknak megfelelő módosítására. Kezdeményezésünket a fenntartó elfogadta, és arról tájékoztatott, hogy felszólította az iskolát, hogy két hónapon belül nyújtsa be a jogszabályoknak megfelelően módosított pedagógiai programját fenntartói jóváhagyás céljából. (K-OJOG-625/2004.)

Egy szülő arról kért tájékoztatást hivatalunktól, jogszerű-e az a gyakorlat, hogy a másik településről bejáró tanulók esetében 3,5-es tanulmányi átlag alatt vagy magatartási problémák esetén a nevelőtestület, illetve az igazgató dönt arról, hogy a tanuló folytathatja-e a tanulmányait az iskolában vagy megszűnik a tanulói jogviszonya. A közoktatási törvény 75. §-a rendelkezik a tanulói jogviszony megszűnésének, illetve megszüntetésének eseteiről. A jogszabály taxatívén tartalmazza ennek eseteit, amelyek csak nem tanköteles tanulóval szemben alkalmazhatók. Tájékoztattuk a szülőt, hogy jogszerűtlen meghatározott tanulmányi átlag, illetve meghatározott magatartás érdemjegy eléréséhez kötni a tanulói jogviszony fenntartását, mivel a tanulói jogviszony erre hivatkozással történő megszüntetésének lehetőségét nem biztosítja a közoktatási törvény. (K-OJOG-644/2004.)

Garanciális jellegű rendelkezések találhatók a közoktatási törvényben a nemzeti és etnikai kisebbséghez tartozó állampolgárok oktatási feltételeire vonatkozóan is. Az állam biztosítani kívánja az anyanyelvi oktatás lehetőségét a magyar anyanyelvű állampolgárokon kívül a nemzeti és etnikai kisebbséghez tartozó állampolgárok esetében is.

Két szülő fordult a hivatalunkhoz, akik sérelmezték, hogy egy általános iskolában két osztályt összevontak tanítási év közben. Az egyik osztály – amelynek ugyan csak kilenc tanulója volt – nemzeti és etnikai kisebbséghez tartozóan német anyanyelvi oktatásban részesült. Nyilatkozatot kértünk az iskola igazgatójától, aki arról tájékoztatott, hogy az összevonás csak átmeneti, és a tanulók huszonöt tanítási órájából tizenötöt osztálybontásban terveznek megvalósítani. A rendelkezésünkre álló adatok és a közoktatási törvény vonatkozó rendelkezéseinek összevetése után megállapítottuk, hogy nincs jogi akadálya annak, hogy év közben egy évfolyamon belül átszervezzenek osztályokat úgy, hogy részben vagy egészben összevonják a párhuzamos osztályokat. Az átszervezésnek azonban van egy objektív korlátja: amennyiben meghatározott számú, magát kisebbséghez tartozónak valló tanuló szülője kéri, az átszervezés nem hajtható végre. A közoktatási törvény 3. számú mellékletének egy rendelkezése szerint ugyanis a nemzeti vagy etnikai kisebbséghez tartozók részére az óvodai csoportot, iskolai osztályt akkor is meg kell szervezni, illetve fenn kell tartani, ha ugyanazon kisebbséghez tartozó nyolc gyermek, tanuló szülője kéri. Álláspontunk szerint e rendelkezést nem lehet úgy értelmezni, hogy ha a megfelelő órákat külön tartják meg, akkor nem kötelező az önálló osztály létrehozása vagy fenntartása. A külön osztályt ugyanis nem csak a tanórák eltérő jellege indokolja, a tanulók közössége, a nemzetiségi közeg az, amit a jogalkotó ezzel a szabállyal biztosítani rendel. Az osztályok összevonásával – még ha egyes tanórákat külön is tartanak – ez

nem biztosított. A jogszabály ezen a helyen kategorikus: ha nyolc szülő kéri, a külön osztályt fenn kell tartani, más osztállyal azt összevonni nem lehet. A beadványban leírtak szerint kilenc érintett tanuló volt az évfolyamon. Amennyiben ők megfogalmazzák ilyen irányú kérésüket, a külön osztályt fenn kell tartani, illetőleg vissza kell szervezni. A fentiekre tekintettel azzal a kezdeményezéssel fordultunk az intézmény vezetője felé, hogy a törvénynek megfelelő intézkedéseket tegye meg, azaz a megfelelő számú szülő kérésére esetén állítsa helyre a külön kisebbségi osztályt. Az igazgató a kezdeményezést elfogadta. (K-OJOG-35/2004.)

Sok kérdés érkezett a közoktatási intézmények által nyújtott szolgáltatások finanszírozását illetően is. A közoktatási törvény 114. § (4) bekezdésében foglaltak alapján az ingyenes szolgáltatások körében a nevelési program, a pedagógiai program végrehajtásához kapcsolódó, a mindenki számára előírt tananyag megismerését, feldolgozását, a mindennapi testedzést szolgáló, intézményen kívüli kulturális, művészeti, sport- vagy más foglalkozást, kirándulást, erdei iskolát a nevelési-oktatási intézmény költségvetésének terhére lehet megszervezni. Ez a rendelkezés 2003. szeptember 1-jétől hatályos, amelyet a közoktatási törvény módosításáról szóló 2003. évi LXI. törvény 75. §-a tartalmaz. A módosító törvényhez tartozó indoklás szerint az óvodák, iskolák és kollégiumok gyakran szerveznek olyan, egyébként a nevelési programjukat, pedagógiai programjukat szolgáló intézményen kívüli foglalkozásokat, amelyeknek a költségeit nem tervezik meg. Ezért azokat áthárítják a gyermekek, tanulók szüleire. Sok esetben a múzeumlátogatás, könyvtárlátogatás, erdei iskola vagy más intézményen kívüli foglalkozás igénybevétele egyes tanulók részére azért nem biztosított, mert a szülők nem képesek hozzájárulni a kiadásokhoz. A törvény egyértelművé teszi, hogy az ingyenes ellátás körében ezek a kiadások is a nevelési-oktatási intézményeket terhelik. (K-OJOG-489/2004., K-OJOG-787/2004.)

Egy szülő levelében arra kért választ, hogy egy középiskola kötelezheti-e a tanulót arra, hogy hangversenybérletet, színházbérletet vegyen, illetve diáksportkörü díjat fizessen. A közoktatási törvény 114. § (4) bekezdése rögzíti, hogy az ingyenes szolgáltatások körében a pedagógiai program végrehajtásához kapcsolódó, a mindenki számára előírt tananyag megismerését, feldolgozását, a mindennapi testedzést szolgáló, intézményen kívüli kulturális, művészeti, sport- vagy más foglalkozást, kirándulást, erdei iskolát a nevelési-oktatási intézmény költségvetésének terhére lehet megszervezni. Az iskolaszék – annak hiányában az iskolai szülői szervezet (közösség) és az iskolai diákönkormányzat – meghatározhatja azt a legmagasabb összeget, amelyet a nevelési-oktatási intézmény által szervezett, nem ingyenes szolgáltatások körébe tartozó program megvalósításánál nem lehet túllépni. Fentiekből következik, hogy ilyen jellegű kötelezettsége sem a tanulónak, sem a szülőnek nincs. (K-OJOG-668/2004.)

Egy iskolaigazgató kért tájékoztatást az erdei iskolák finanszírozásával kapcsolatosan. Tájékoztattuk a beadványozót arról, hogy a közoktatási törvény 114. § (4) bekezdésében foglaltak alapján az ingyenes szolgáltatások körében a nevelési program, a pedagógiai program végrehajtásához kapcsolódó, a mindenki számára előírt tananyag megismerését, feldolgozását, a mindennapi testedzést szolgáló, intézményen kívüli kulturális, művészeti, sport- vagy más foglalkozást, kirándulást, erdei iskolát a nevelési-oktatási intézmény költségvetésének terhére lehet megszervezni. (K-OJOG-742/2004.)

Fenntartói irányítás

Továbbra is számosan fordultak hozzánk a közoktatási intézmények összevonásával, átszervezésével, megszüntetésével kapcsolatosan. Az e tárgykörben hozzánk érkezett panaszok bizonyítják, hogy mind a tanulók és a szülők, mind a pedagógusok súlyos sérelemként élik meg az óvodák, iskolák bezárását, átszervezését. Az ezekkel kapcsolatos vizsgálataink során felhasználtuk az alapvető jogok az Alkotmánybíróság általi értelmezését, valamint az állampolgári jogok országgyűlési biztosának és általános helyettesének hasonló tárgyú vizsgálatait, és a következő álláspontot alakítottuk ki.

A művelődéshez való jog az Alkotmányban biztosított alapjogok második generációjaként ismert jogok csoportjának része, olyan társadalmi konszenzuson alapuló érték, amely államcélként fogalmazódik meg. Az állam törvényekben vállalt feladatának ellátását részben az önkormányzatok útján valósítja meg azáltal, hogy biztosítja – többek között – az ingyenes és kötelező általános iskola igénybevételének lehetőségét. Az önkormányzat, mint fenntartó – a jogszabályok keretei között – nagyfokú önállósággal rendelkezik az intézményi struktúra kialakításában, szervezésében. A közszolgáltatás megvalósítására hozott döntéseit kizárólag törvényességi és alkotmányossági okokból vizsgálhatjuk felül, célszerűségi szempontból felülbírálni azokat egyetlen szervezetnek sincs törvényben biztosított joga. Az országosan tapasztalható oktatási-nevelési intézmény-átszervezés, -összevonás vagy -megszüntetés gazdasági és demográfiai okok természetes következménye, és önmagában nem tekinthető jogellenes magatartásnak egy intézmény megszüntetése, ha az alapító betartja az arra vonatkozó garanciális szabályokat. Az intézménymegszüntetés törvényességének ellenőrzése e garanciális szabályok megtartásának megvizsgálásából állhat.

Egy település, kerület lakossága számára a gyermekek oktatási feltételei kiemelkedő fontosságúak, ugyanakkor a körülmények változása, a folyamatos szolgáltatás miatt az intézményrendszer megváltoztatása, szűkítése olykor elkerülhetetlen. Ez pedig az érintettek körében (az intézmény dolgozói, tanulói és szülei) bizonyos sérelmet mindig okoz. A szülők és gyermekek jogainak védelmét ebben az esetben egyrészt egy kötelező eljárási szabály, a véleményük beszerzése jelenti, másrészt az a törvényi követelmény, hogy az oktatásról továbbra is megfelelő színvonalon kell gondoskodni.

A közoktatási törvény 102. § (2) bekezdése kimondja, hogy a fenntartó dönt a közoktatási intézmény létesítéséről, átszervezéséről, megszüntetéséről. Az, hogy a jogszabály a fenntartó hatáskörébe utalja az iskola létesítésével, átszervezésével, megszüntetésével kapcsolatos döntéseket, azt jelenti, hogy kizárólag az önkormányzat joga és felelőssége az ilyen döntések meghozatala. Döntési szabadságát korlátozza azonban, hogy közoktatási intézményét csak akkor szüntetheti meg, ha az adott tevékenységről továbbra is megfelelő színvonalon gondoskodik oly módon, hogy annak igénybevétele a tanulónak, szülőnek nem jelent aránytalan terhet. Ennek eldöntéséhez be kell szerezni a fővárosi, megyei önkormányzat

– fejlesztési tervre épített – szakvéleményét. A közoktatási törvény 2003. szeptember 1-jétől hatályos rendelkezése szerint a helyi önkormányzat az Országos szakértői névjegyzékben szereplő szakértő véleményét is köteles beszerezni tervezett intézkedésének véleményezése céljából. A törvény módosításának hatálybalépését, tehát 2003. szeptember 1-jét követően meghozott, iskolabezárással kapcsolatos döntéseknek az ilyen szakértői vélemény beszerzése érvényességi kelléke. A szakértőnek abban a kérdésben kell állást foglalnia, hogy a javasolt megoldás biztosítja-e az adott tevékenység, szolgáltatás megfelelő színvonalon történő további ellátását. A szakértő véleményét a fővárosi, megyei önkormányzat részére – a szakvélemény megkérésével egyidejűleg – meg kell küldeni. A független szakértőre – a helyi önkormányzat megkeresésére – az Országos Közoktatási Értékelési és Vizsgaközpont tesz javaslatot. Abban a kérdésben tehát, hogy a fenntartó által kijelölt iskolák által nyújtott szolgáltatás igénybevétele aránytalan terhet okoz-e az érintetteknek, nem áll módunkban állást foglalni, mivel ez a szakértő feladata.

A közoktatási törvény 102. § (3) bekezdése további garanciát is nyújt az oktatási szereplők számára. Eszerint a fenntartónak az iskola átszervezésével, megszüntetésével összefüggő döntése előtt be kell szereznie az intézmény alkalmazotti közösségének, az iskolaszéknek, az iskolai diákönkormányzatnak, az iskolai szülői szervezetnek vagy közösségnek a véleményét. Amennyiben a fenntartó megsérti a közoktatási törvény fenti rendelkezését, azaz nem kéri ki az érintettek véleményét, az így meghozott döntése megtámadható. A közoktatási törvény 84. § (12) bekezdése szerint ugyanis, ha jogszabály a fenntartói irányítás körébe tartozó valamely döntés meghozatalát előzetes vélemény, egyetértés, szakvélemény beszerzéséhez köti, az ennek elmulasztásával hozott döntés megtámadható. A sikeresen megtámadott döntés a meghozatalának időpontjától kezdődő hatállyal érvénytelenné válik. Megtámadásra a sérelmet szenvedett fél és az jogosult, akinek a megtámadáshoz törvényes érdeke fűződik. A megtámadást három hónapon belül írásban kell közölni, majd a közlés eredménytelensége esetében tizenöt napon belül érvényesíteni. A megtámadást tehát a fenntartóval kell közölni, az érvénytelenség megállapítását pedig ebben az esetben a megyei közigazgatási hivatal vezetőjének címzett beadvánnyal lehet érvényesíteni. A három hónapos határidő a döntésnek az érdekelt részére történő közlésének napján kezdődik. Ha ez a nap nem állapítható meg, a közlés napja a döntés meghozatalát követő tizenötödik munkanap. A megtámadáshoz biztosított határidő jogvesztő, igazolásnak helye nincs.

Levelükben sokan felvetették, hogy mivel a közoktatási törvény 13. § (1) bekezdésében foglaltak szerint a szülőt megilleti a nevelési, illetőleg nevelési-oktatási intézmény szabad megválasztásának joga, ezért ezen joguk sérül akkor, ha nem tudják az adott óvodába, iskolába íratni gyermeküket. A szabad iskolaválasztáshoz való jog alapján a jogszabály értelmében a szülő az általa választott bármely – a Magyar Köztársaság területén lévő – oktatási intézménybe beadhatja gyermeke felvételi kérelmét. Az önkormányzat nem korlátozhatja a szülők szabad iskolaválasztáshoz való jogát, valamint nem szűkítheti a közoktatási intézmény vezetőjének jogkörét a tanulók felvételéről való döntés során. Mindez azonban nem jelenti azt, hogy a fenntartó ne élhetne a közoktatási törvényben biztosított azon jogával – természetesen a jogszabályban biztosított garanciális jellegű rendelkezések

betartásával –, hogy döntsön a közoktatási intézmény átszervezéséről, megszüntetéséről. Mindezekről tájékoztattuk a beadványozókat. (K-OJOG-439/2004., K-OJOG-504/2004., K-OJOG-515/2004., K-OJOG-521/2004., K-OJOG-536/2004., K-OJOG-573/2004., K-OJOG-627/2004., K-OJOG-973/2004., K-OJOG-979/2004., K-OJOG-1007/2004.)

A helyi önkormányzatokról szóló 1990. évi LXV. törvény a települési önkormányzatok kötelezően ellátandó feladatai közé sorolja az óvodai nevelésről, valamint az általános iskolai oktatásról és nevelésről való gondoskodást. E feladatokat az önkormányzatok a közoktatási törvényben és egyéb jogszabályokban meghatározottak szerint látják el, azonban a jogszabályi keretek között dönthetnek arról, hogy a szolgáltatást hogyan, milyen mértékben valósítják meg.

Egy szülő fordult hivatalunkhoz, aki panaszában sérelmezte, hogy óvodás gyermeke a fenntartó önkormányzat határozatának értelmében nem jogosult délutáni óvodai ellátásra, mivel a szülő munkanélküli, ezért – az önkormányzat határozata szerint – el tudja látni a gyermek felügyeletét. A szülőnek gondot okozott, hogy a gyermekért minden nap délben el kell menni az óvodába, majd ezután otthon a felügyeletét is el kell látni, tekintettel arra, hogy a családban három másik gyermeket nevelnek. Nyilatkozatot kértünk az óvoda fenntartójától, és azt a tájékoztatást kaptuk, hogy az önkormányzat a korábbi években önhibáján kívül hátrányos helyzetbe került, és a helyzet kezelése érdekében intézményi felülvizsgálatokat végzett. Ennek keretében szabályozta az óvodai ellátást úgy, hogy azon óvodás korú gyermekek részére, akiknek szülei napközbeni ellátásukról gondoskodni tudnak, csak a délutáni csendes pihenőig biztosítja az óvodai szolgáltatást. A fenntartó nyilatkozata szerint, amennyiben szükséges, előzetes bejelentés alapján egész napos ellátásban részesülhetnek ezek a gyermekek is (pl. szüleik orvosi ellátása, továbbképzése ideje alatt). A közoktatási törvény 24. § (2) bekezdésében foglaltak szerint az óvoda a gyermek hároméves korától ellátja – a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló törvényben meghatározottak szerint – a gyermek napközbeni ellátásával összefüggő feladatokat is. A gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény 41. § (1) bekezdése határozza meg azon gyermekek körét, akik napközbeni ellátásra jogosultak. A törvény szerint a gyermekek napközbeni ellátásaként a családban élő gyermekek életkorának megfelelő nappali felügyeletét, gondozását, nevelését, foglalkoztatását és étkeztetését kell megszervezni azon gyermekek számára, akiknek szülei, nevelői, gondozói munkavégzésük, betegségük vagy egyéb ok miatt napközbeni ellátásukról nem tudnak gondoskodni. A hivatkozott törvény 41. § (2) bekezdése az első bekezdésben meghatározott jogosulti kört részletezi. E szerint a gyermekek napközbeni ellátását különösen az olyan gyermekek számára kell biztosítani, akinek testi, illetve szellemi fejlődése érdekében állandó napközbeni ellátásra van szüksége, továbbá akit egyedülálló vagy időskorú személy nevel, vagy akivel a családban három vagy több gyermeket nevelnek, kivéve azt, akire nézve eltartója gyermekgondozási segélyben, gyermekgondozási díjban vagy ápolási díjban részesül, illetve akinek szülője, gondozója szociális helyzete miatt az ellátásáról nem tud gondoskodni. Álláspontunk szerint tehát a gyermek számára a napközbeni ellátás kötelező jellegű biztosításához az első bekezdésben foglalt feltételnek minden esetben fenn kell állnia. Pusztán a tény, hogy egy családban három kiskorú gyermek nevelkedik, nem ad feltétel nélküli jogosultságot az óvodáskorú gyermek számára a napközbeni ellátás igénybevételére. Amennyiben a szülő egyéb ok miatt nem tud gondoskodni gyermeke felügyeletéről, úgy ezen indok megjelölésével kérheti a gyermek számára napközbeni ellátás biztosítását. Fentiekre tekintettel megállapítottuk, hogy a gyermek oktatási jogai nem sérültek, ezért az ügyet jogsérelem hiányában lezártuk. (K-OJOG-235/2004.)

A fenti problémával kapcsolatban több beadványt kaptunk az elmúlt év folyamán. A szülőket, pedagógusokat az előzőekben kifejtettek szerint tájékoztattuk a vonatkozó jogszabályi rendelkezésekről. (K-OJOG-418/2004., K-OJOG-710/2004., K-OJOG-782/2004.)

Számos kérdés érkezett hivatalunkhoz a közoktatási intézmények által nyújtott szolgáltatások finanszírozását illetően is. A szülők többnyire azzal kapcsolatban akartak tájékozódni, hogy gyermekük ingyenesen, térítési díj vagy tandíj ellenében veheti igénybe a közoktatási intézmények különböző szolgáltatásait.

Egy szülő kért tájékoztatást arra vonatkozóan, hogy lánya térítési díj fizetése ellenében csak egy művészetoktatási ágban vehet-e részt, másik művészetoktatási ágban tanulmányokat csak tandíj fizetése ellenében folytathat-e. A szülőt tájékoztattuk, hogy a közoktatási törvény 115. § (1) bekezdés c) pontjában foglaltak szerint a helyi önkormányzatok és az állami szervek által fenntartott nevelési-oktatási intézményekben, továbbá a helyi önkormányzati feladatellátás keretében térítési díj ellenében igénybe vehető szolgáltatások az alapfokú művészetoktatási intézményben heti hat tanórai foglalkozás a főtárgy gyakorlatának és elméletének elsajátításához, évenkénti egy meghallgatás (vizsga) és egy művészi előadás, egy alkalommal az évfolyam megisméltése, valamint az iskola létesítményeinek, felszereléseinek igénybevétele, használata. A közoktatási törvény 116. § (1) bekezdés a) pontjában foglaltak alapján tandíjért igénybe vehető szolgáltatások az előbbiekben meghatározottakat meghaladó tanórai foglalkozások. A 11/1994. (VI. 8.) MKM rendelet 9. § (5) bekezdése értelmében annak a tanulónak, aki hatodik életévét elérte, illetve, aki a huszonkettedik életévét még nem töltötte be, tandíjfizetési kötelezettsége a heti foglalkozásai összes időtartamának a háromszáz perccel meghaladó részére áll fenn. E rendelkezést akkor is alkalmazni kell, ha a tanuló egyidejűleg több alapfokú művészetoktatási intézménnyel létesít tanulói jogviszonyt. Ha a tanuló több alapfokú művészetoktatási intézménnyel létesít tanulói jogviszonyt, a tanulónak, kiskorú tanuló esetén a szülőnek írásban kell nyilatkoznia arról, hogy melyik iskolában, hány foglalkozást vesz igénybe térítési kötelezettség mellett. Álláspontunk szerint a rendelet egyértelműen kimondja, hogy lehetőség van rá, hogy a tanuló egy időben több alapfokú művészetoktatási intézménnyel is tanulói jogviszonyban álljon. A tanulói jogviszonyok között nem kell különbséget tenni, egyenlő elbírálás alá esnek, tandíjat csak a heti háromszáz perc időtartam feletti tanórák esetében kell fizetni. A szülőnek azonban nyilatkozattételi kötelezettsége áll fenn arra nézve, hogy a tanuló melyik iskolában hány foglalkozást vesz igénybe térítési díj fizetési kötelezettség mellett. (K-OJOG-930/2004.)

Az iskolaszék működésében nemcsak a fenntartó, a nevelőtestület és a szülők képviselői, hanem a diákok is részt vesznek, még hozzá életkorukra való tekintet nélkül.

A beadványozó kérdése az iskolaszék működésével volt kapcsolatos. A közoktatási törvény 60. § (2) bekezdésében foglaltak szerint az iskolaszékbe a szülők, a nevelőtestület, az iskolai diákönkormányzat azonos számú képviselőt küldhet. Tájékoztattuk, hogy álláspontunk szerint ebben az esetben a tanulók teljes értékű szavazati joggal bírnak, tekintet nélkül a cselekvőképesség egyéb esetekben alkalmazandó szabályaira. A tanulók a törvény erejénél fogva szavazati jogosultsággal rendelkeznek. (K-OJOG-495/2004.)

A sajátos nevelési igényű tanulók jogainak érvényesülése

A hivatalunkhoz érkezett panaszok azt mutatják, hogy a fogyatékossgal élő tanulók és szüleik a közoktatás talán legkiszolgáltatottabb szereplői. A szülők kiszolgáltatottságának forrása gyakran az információk hiánya és az a tény, hogy mivel gyermekük tőlük is különbözik, a neveléshez segítségre van szükségük.

Azon személyek számára, akik a közoktatásban feladatot látnak el, a tanuló tanulási képességének korlátozottsága egyszerű tény, amelyet munkájuk során figyelembe kell venniük. Nem szabad azonban megfeledkezni arról, hogy a szülő számára a gyermek csökkent képessége feldolgozandó probléma. Nem hibáztatható egy szülő sem azért, mert nehezen fogadja el a gyermeke másságát, különösen abban az esetben, ha ezzel kívülállók – pedagógusok, orvosok, gyógypedagógusok – szembesítik. Másrésztől tisztában kell lenni azzal is, hogy a fogyatékossg, illetve más fejlődési zavar megállapításától kezdve sok közoktatási kérdésben – mint a nevelési-oktatási intézmény szabad megválasztása vagy a magántanulóság választhatósága – megszűnik a szülő döntési önállósága. A közoktatásban feladatot ellátóknak minden eszközzel arra kell törekedniük, hogy elfogadtassák a szülővel azt, hogy a szülői jogok korlátozása, illetve az együttműködési kötelezettségek előírása a gyermek, tanuló érdekében és nem a szülő ellen történik. Ennek megfelelően hivatalunk a sajátos nevelési igényű tanulóktól és szüleiktől érkezett, velük kapcsolatos panaszokat és kérdéseket különös gonddal kezel, kiemelt figyelemben részesíti.

A közoktatási törvény 2003 óta nem alkalmazza a fogyatékos gyermek, fogyatékos tanuló, valamint a más fogyatékos gyermek, tanuló kifejezést, hanem a „sajátos nevelési igényű gyermek, tanuló” megnevezéssel jelöli azokat a gyermekeket, tanulókat, akiknek fejlődésük érdekében az átlagostól eltérő szolgáltatásokra van szükségük. A törvény felsorolja azokat a fogyatékossgokat és fejlődési zavarokat, amelyek alapját képezhetik a sajátos nevelési igény megállapításának. Sajátos nevelési igényű gyermek, tanuló az, aki a szakértői és rehabilitációs bizottság szakvéleménye alapján testi, érzékszervi, értelmi, beszéd fogyatékos, autista, illetve több fogyatékossg együttes előfordulása esetén halmozottan fogyatékos, vagy a pszichés fejlődés zavarai miatt a nevelési, tanulási folyamatban tartósan és súlyosan akadályozott (például diszlexia, diszgráfia, diszkalkulia, mutizmus, kóros hiperkinetikus vagy kóros aktivitászavar). A fejlődési zavarok felsorolása a törvényben példálózó jellegű, tehát az ott fel nem sorolt egyéb rendellenességek feltárása esetén is megállapítható a sajátos nevelési igény.

A közoktatási törvény 30. § (1) bekezdése kimondja, hogy a sajátos nevelési igényű gyermeknek, tanulóknak joga, hogy különleges gondozás keretében állapotának megfelelő pedagógiai, gyógypedagógiai, konduktív pedagógiai ellátásban részesüljön attól kezdődően, hogy igényjogosultságát megállapították. A különleges gondozást a szakértői és rehabilitációs bizottságok szakértői véleményében foglaltak szerint a korai fejlesztés és gondozás, az óvodai nevelés, az iskolai nevelés és oktatás, a fejlesztő felkészítés keretében kell biztosítani.

A fenti szabályozás egyértelművé teszi a szakértői bizottságok kettős szerepét. Egyrészt a konkrét ellátásokra való jogosultság a szakértői bizottság szakértői véleményének kibocsátásával keletkezik, ami azt jelenti, hogy szakértői vélemény nélkül a tanuló nem tarthat igényt a különleges szolgáltatásokra. Másrészt a szakértői bizottságok speciális szakértelem, és az általuk hozzáférhető információk birtokában javaslatot tesznek azokra a konkrét ellátásokra, amelyek a gyermek, tanuló fejlődését szolgálják.

A vizsgálat legfőbb célja, hogy megállapítsa vagy kizárja, hogy a tanuló valamely fogyatékoságban szenved, és a tanuló fejlődése szempontjából legmegfelelőbb oktatási módra javaslatot fogalmazzon meg. Emellett a szakértői javaslat számos más kérdésben orientálja a szülőt, a pedagógust és az intézményvezetőt, amikor állást foglal olyan kérdésekben, mint például az alkalmazandó pedagógiai módszerek, mentesítés bizonyos tantárgyak, tantárgyrészek alól vagy a magántanulói jogviszony.

A szakértői bizottság közreműködése tehát nem csupán azért fontos, mert a szülő segítségére lehet a megfelelő intézmény kiválasztásában, hanem mert jogi hatással és a közoktatási törvény szerinti esetekben a szülőre, a tanulóra és az intézményekre is kötelező erővel bíró szakértői véleményt csak a vonatkozó jogszabályban meghatározott szervek, az abban foglalt eljárási szabályok betartásával bocsáthatnak ki. Álláspontunk szerint a vizsgálaton való részvétel a gyermek különleges gondozáshoz való joga érvényesülésének alapvető feltétele. A szülő és a szakértői bizottság együttműködése hatékonyan segítheti a tanuló fejlődését és felzárkózását.

Amennyiben a szülő a szakvéleménnyel nem ért egyet, azt nem köteles aláírni, és jogorvoslati lehetőségként a gyermek lakhelye szerint illetékes jegyzőhöz fordulhat. Amennyiben a szülő nem ért egyet a szakértői véleményben foglaltakkal, a szakértői bizottság tájékoztatja a jegyzőt. A jegyző államigazgatási eljárás keretében dönt a tankötelezettség kérdésében.

Alapvető problémának látjuk egyrészt, hogy a szakértői bizottság sem mindig tájékoztatja a szülőket a jogorvoslati lehetőségről, noha ez a szakértői vélemény kötelező kelléke. Ezzel együtt a szülők, ha nem fogadják el a szakértői bizottság szakvéleményében foglaltakat, sok esetben nem a jogszabályban megállapított jogorvoslati mechanizmusokkal élnek, hanem a szakvéleményben foglaltaktól eltérő intézménybe írják gyermeküket. Sajnálatos módon számos alkalommal ez a gyermeket fogadó iskola egyetértésével történik. Fontos kiemelni azonban, hogy a szakértői véleményben kijelölt nevelési-oktatási intézmény vezetője államigazgatási eljárás megindítását kezdeményezheti, ha a gyermeket a szakértői bizottság által kijelölt nevelési-oktatási intézménybe nem írják be.

Számos ügyben tájékoztattak minket szülők, hogy az iskola küldte a gyermeket szakértői bizottsági vizsgálatra. (K-OJOG-640/2004.) A képzési kötelezettségekről és a pedagógiai szakszolgáltatokról szóló 14/1994. MKM rendelet hangsúlyozza, hogy a szakértői bizottság eljárása a szülő kezdeményezésére vagy egyetértésével indul. Amennyiben a közoktatási intézmény vagy a rendeletben meghatározott családvédelmi intézmény megítélése szerint a

gyermek, tanuló szakértői vizsgálata szükséges, behívja a szülőt, és az indok közlésével javasolja a szakértői vizsgálaton való részvételt, ezzel egyidejűleg köteles a szülőt tájékoztatni a vizsgálatok eredményei alapján lehetséges következményekről, a szülőnek a vizsgálatról és annak megállapításaival kapcsolatos jogairól. Az eljárás megindulásához ilyen esetekben is a szülő jóváhagyása kell.

A szülő egyetértésének szükségessége alól kivételt tesz a közoktatási törvény 30. § (4) bekezdése, amelynek értelmében a gyermek érdekében a jegyző kötelezheti a szülőt, hogy gyermekével jelenjen meg szakértői vizsgálaton, illetve a szakértői vélemény alapján gyermekét a megfelelő nevelési-oktatási intézménybe írassa be. A szakértői bizottság eljárásának megindításával és lefolytatásával kapcsolatban a szülő számára további korlátot jelent a 14/1994. (VI. 24.) MKM rendelet 18. §-a, amely szerint államigazgatási eljárást kezdeményezhet a családvédelmi intézmény, ha a szülő a szakértői vizsgálat szükségességével nem ért egyet, illetve maga a szakértői bizottság, ha a szülő gyermekével a szakértői vizsgálaton ismételt felhívás ellenére nem jelenik meg, a szakértői vizsgálatban nem működik közre, illetve a szakértői véleményben foglaltakkal vagy annak továbbításával nem ért egyet, és a kérelmet nem írja alá.

A 14/1994. (VI. 24.) MKM rendelet 12. § (1) bekezdése alapján a szülő bármikor kezdeményezheti a gyermek szakértői vizsgálatát.

A panaszokból kiderül, hogy számos esetben maguk a szakértői bizottságok sincsenek tisztában a szakértői vélemény kötelező kellékeivel. Előfordult az is, hogy a szakértői bizottság nem akart írásos szakvéleményt készíteni, a leggyakrabban előforduló probléma mégis a kijelölt intézmény, illetve a jogorvoslati lehetőségre való felhívás hiánya.

Egy szülő azért fordult hozzánk, mert sajátos nevelési igényű gyermekének a szakértői bizottság nem volt hajlandó írásbeli szakvéleményt adni arra hivatkozással, hogy előbb a szülőnek kell megtalálni a gyermeket fogadó nevelési-oktatási intézményt. A szülőt tájékoztattuk a szakértői vélemény kötelező kellékeiről, és külön felhívtuk figyelmét arra, hogy a vonatkozó jogszabályok alapján a szakértői és rehabilitációs bizottság kötelezettsége írásos szakértői vélemény kiállítására, amelynek kötelező tartalmi eleme a kijelölt nevelési-oktatási intézményre vonatkozó javaslat. (K-OJOG-447/2004.)

A közoktatási intézményt fenntartó önkormányzat jegyzője, főjegyzője folyamatosan köteles tájékoztatni az illetékes szakértői és rehabilitációs bizottságot arról, hogy mely intézmények felelnek meg a kívánt követelményeknek. A bizottság a megküldött adatok alapján jegyzéket készít azokról az intézményekről, amelyek részt vesznek a gyermek, tanuló különleges gondozásában, és tájékoztatja a vizsgálaton megjelent szülőt azokról a lehetőségekről, amelyek alapján gyermeke a tankötelezettségének, illetve a képzési kötelezettségének eleget tehet.

Számos esetben talákoztunk azzal a problémával, hogy a szakértői bizottság azért nem tud a gyermek számára megfelelő oktatási intézményt találni, mert a rendelkezésre álló intézményi

jegyzék nem tartalmaz ilyet. Amennyiben az intézményi jegyzék nem tartalmaz olyan intézményt, amely a gyermek sajátos nevelési igényének megfelelő oktatást biztosítani tudná, a 14/1994. (VI. 24.) MKM rendelet 14. § (4) bekezdése szerint a szakértői és rehabilitációs bizottság szakvéleményét megküldi a gyermek, tanuló lakóhelye, ennek hiányában tartózkodási helye szerint illetékes községi, városi, megyei jogú városi, fővárosi kerületi önkormányzat polgármesterének. A polgármester intézkedik, hogy a megfelelő nevelési-oktatási intézmény rendelkezésére álljon, továbbá szükség esetén megkeresi a megyei főjegyzőt, hogy biztosítsa az utazó szakember hálózatból a szükséges gyógypedagógust vagy más szakembert. A polgármester harminc napon belül tájékoztatja intézkedéséről a szakértői és rehabilitációs bizottságot.

Amennyiben a szakértői vélemény alapítványi fenntartású iskolát tartalmaz, úgy a szülő jogszerűen választhat egy olyan intézményt, amelynek fenntartója nem az önkormányzat vagy valamely állami szerv. Az ilyen intézmények azonban a közoktatási törvény rendelkezései szerint a tanulói jogviszony létesítését és fenntartását fizetési kötelezettséghez köthetik. A szülők ebben a helyzetben ellentmondást érzhetnek tandíjfizetési kötelezettségük és az ingyenes általános iskolai oktatáshoz való jog között.

Egy szülő azért kereste fel hivatalunkat, mert speciális nevelési igényű gyermeke alapítványi iskolájában megállapított tandíjának fizetéséhez nem kapott támogatást az önkormányzattól. A szülő beadványában jelezte, hogy a lakhelyén található iskolák nem rendelkeznek a gyermek ellátásához szükséges személyi és tárgyi feltételekkel, és ezt a körülményt az intézmények írásban is megerősítették. Az alapítványok által fenntartott oktatási intézmények tandíjára az önkormányzat nincs befolyással, az ilyen tandíjfizetési kötelezettségek támogatására a törvény nem kötelezi az önkormányzatokat. A szülőt tájékoztattuk arról, hogy az önkormányzat köteles a gyermek állapotának megfelelő intézményt fenntartani. Az ő esetében valószínűleg ez azért nem történt meg, mert a szülő kérte, hogy a szakértői véleményben kijelölt iskolaként az alapítványi iskola legyen feltüntetve, így gyermeke ellátatlanságának megállapítására nem került sor. Az önkormányzat ilyen esetben nem követ el törvénysértést, amikor úgy határoz, hogy nem finanszírozza a gyermek tandíját. A szülőt tájékoztattuk, hogy amennyiben úgy érzi, hogy az alapítványi iskola tandíjának rendszeres fizetése vállalhatatlan terhet jelent számára, jogában áll kérni a polgármestert, hogy gyermeke iskoláztatását lakóhelyükön oldja meg. (K-OJOG-626/2004.)

A szakértői bizottság által kijelölt iskola – ha nem kötelező felvételt biztosító („körzetes”) iskola – a tanuló felvételét csak helyhiány miatt tagadhatja meg. Ilyenkor a közoktatási törvény 30. § (5) bekezdése alapján a szakértői véleményt adó intézmény megkísérel másik, a sajátos neveléshez és oktatáshoz szükséges személyi és tárgyi feltételekkel rendelkező nevelési-oktatási intézményt találni. Ha így sem oldható meg a gyermek, a tanuló elhelyezése, a szakértői véleményt adó intézmény meghatározza, hogy a gyermek, a tanuló milyen módon kapcsolódhat be a nevelésbe és az oktatásba, és a gyermeket, a tanulót előjegyzésbe veszi mindaddig, ameddig felvételét nem sikerül megoldani.

Sok szülő panaszkodott arra, hogy bár az iskolák felveszik a sajátos nevelési igényű gyermek után az emelt szintű normatívát, a gyermek nem kapja meg az állapotának megfelelő ellátást.

A Magyar Köztársaság 2004. évi költségvetéséről szóló 2003. évi CXVI. törvény szerint a helyi önkormányzat az általa fenntartott óvodában, iskolában az illetékes szakértői és rehabilitációs bizottság szakvéleménye alapján gyógypedagógiai (konduktív pedagógiai) nevelésben, oktatásban részt vevő tanuló után emelt szintű normatívát vehet igénybe, de csak abban az esetben, ha biztosítja a tanuló számára a szakértői bizottság szakvéleményében meghatározott felkészítő képzést.

A közoktatási törvény a kötelező tanórai foglalkozás alóli felmentések, illetve az egyes tantárgyakból, tantárgyrészekből való mentesítések rendszerével biztosítja az integráltan oktatott sajátos nevelési igényű tanulóknak, hogy tudásukat képességeiknek megfelelően értékelhessék. Az eltérő tanulmányi követelmények megállapítása az igazgató döntési jogosultsága. A közoktatási törvény e tárgyban az igazgató döntési jogköre szempontjából két eltérő jogintézményt hozott létre.

Az egyik ilyen lehetőség, amely nem kizárólag a sajátos nevelési igényű tanulók vonatkozásában áll fenn, a kötelező tanórai foglalkozáson való részvétel alóli felmentés. Az erre vonatkozó kérelmet a tanuló terjeszti az igazgató elé. Ebben a kérdésben az igazgató mérlegelheti, hogy a tanuló egyéni adottságai, fogyatékosága, továbbá sajátos helyzete ezt indokoltá teszi-e vagy sem. Az, akit felmentettek a kötelező tanórai foglalkozásokon való részvétel alól, az igazgató által meghatározott időben és a nevelőtestület által meghatározott módon ad számot tudásáról.

A másik lehetőség az egyes tantárgyakból, tantárgyrészekből az értékelés és minősítés alóli mentesítés. Erről szintén az oktatási intézmény vezetője dönt, de az előbbiekkal ellentétben nincs mérlegelési jogköre. A közoktatási törvény úgy rendelkezik, hogy a fogyatékos gyermekek számára a különleges gondozást a szakértői és rehabilitációs bizottságok szakértői véleményében foglaltak szerint kell biztosítani. Tehát az igazgatónak a szakértői véleményben foglaltak alapján kell meghoznia döntését.

A mentesítést érettségi tárgyakból is lehet kérni. Amennyiben azt megkapta a tanuló, az érettségi jelentkezéskor a vizsga egyes részei alól való mentesítést külön kell kérni.

Tájékoztatunk egy szülőt arról, hogy a sajátos nevelési igényű tanulót, illetve a beilleszkedési, tanulási, magatartási nehézséggel küzdő tanulót – jogszabályban meghatározott munkamegosztás szerint – a szakértői és rehabilitációs bizottság vagy a nevelési tanácsadó szakértői véleménye alapján az igazgató mentesíti egyes tantárgyakból, tantárgyrészekből az értékelés és a minősítés alól. Az érettségi vizsgán az érintett tantárgyak helyett a tanuló másik tantárgyat választhat. A tanuló részére az érettségi vizsgán biztosítani kell a hosszabb felkészülési időt, az írásbeli beszámolón lehetővé kell tenni az iskolai tanulmányok során alkalmazott segédeszköz (írógép, számítógép stb.) alkalmazását, szükség esetén az írásbeli beszámoló szóbeli beszámolóval vagy a szóbeli beszámoló írásbeli beszámolóval történő felváltását.

A mentesítést kizárólag a szakértői bizottság javasolhatja. A szülő a szakértői bizottság vizsgálatát bármikor kérheti. Abban az esetben azonban, ha a vizsgálat célja az, hogy a tanulót mentesítsék az értékelés és minősítés alól a 14/1994. (VI. 24.) MKM rendelet 13. § (3) bekezdése az alábbiak szerinti követelményeket támasztja.

Az iskolai oktatás első-hatodik évfolyamán január 31-ig, vagy annak a tanévnek március 31. napjáig, amelyben az adott tantárgy tanulását a tanuló megkezdte, szükség szerint bármikor megindítható a vizsgálat. Ettől eltérő időpontban – mint a beadványozó esetében – be kell csatolni az érintett iskola igazgatójának a vizsgálat szükségességével kapcsolatos egyetértő nyilatkozatát. Az iskola igazgatója döntéséhez beszerzi a tanuló osztályfőnöke és az adott tantárgyat tanító pedagógus véleményét. Az iskola igazgatója egyetértésének hiányában a szakértői és rehabilitációs bizottság vezetője vagy az általa kijelölt szakértői bizottsági tag dönt a vizsgálat szükségességéről vagy a kérelem elutasításáról. Az elutasításról szóló döntést írásba kell foglalni. Amennyiben az abban foglaltakkal a szülő nem ért egyet, a gyermeke lakóhelye, ennek hiányában tartózkodási helye szerint illetékes jegyzőnél államigazgatási eljárást indíthat a döntés megváltoztatására.

Amennyiben a szakértői bizottság megállapítja gyermeke kedvezményekre való jogosultságát, azt az érettségi vizsgára való jelentkezéskor fel kell majd tüntetniük a jelentkezési lapon. Ezért javasoltuk a szülőnek, hogy minél hamarabb konzultáljon az intézmény vezetőjével arról, hogy egyetért-e a tanuló szakértői vizsgálaton való részvételével. (K-OJOG-483/2004.)

Ahhoz azonban, hogy a gyermek ezt a számára megfelelő speciális lehetőséget igénybe vehesse, a szakértői bizottság véleménye nélkülözhetetlen.

Egy tanuló jelezte, hogy szakorvosa diszlexia- és diszgráfia-gyanút észlelt nála. A tanuló arról érdeklődött, hogyan mentesülhetne az idegen nyelv értékelése alól. Tájékoztattuk, hogy az értékelés alóli mentesítéshez a szakértői bizottság szakvéleménye nélkülözhetetlen. Amennyiben a szakvélemény javasolja a mentesítést, az intézményvezetőnek nincsen mérlegelési jogköre a kedvezmény megadására nézve. (K-OJOG-922/2004.)

A szakértői bizottság véleményét nem pótolja a nevelési tanácsadó véleménye. A jogszabályok különböző szerepet szánnak a nevelési tanácsadónak és a szakértői bizottságnak. A beilleszkedési, tanulási, magatartási zavarokkal küzdő tanulók vizsgálata a nevelési tanácsadó hatáskörébe tartozik, a sajátos nevelési igény megállapítása, illetve az ezt követő kontrollvizsgálat pedig a szakértői bizottság kompetenciája. Az idézett rendelet 22. § (5) bekezdése előírja, hogy ha a nevelési tanácsadó megítélése szerint a gyermeknél a sajátos nevelési igény valószínűsíthető, javasolja a szülőnek, hogy gyermekével jelenjen meg a szakértői és rehabilitációs bizottság vizsgálatán, saját vizsgálatának eredményeit és a rendelkezésre álló egyéb iratokat pedig megküldi a szakértői és rehabilitációs bizottság részére. Abban a kérdésben pedig, hogy a tanuló beilleszkedési, tanulási, magatartási nehézséggel küzdő, vagy sajátos nevelési igényű, a közoktatási törvény 30. § (8) bekezdése alapján a nevelési tanácsadó megkeresésére a szakértői és rehabilitációs bizottság dönt. Amennyiben a szakértői és rehabilitációs bizottság, illetve a nevelési tanácsadó közötti vita merül fel – bármelyik fél megkeresésére – a szakmai szolgáltató intézmény határoz.

A beadványozó azt sérelmezte, hogy az intézményvezető a nevelési tanácsadó szakvéleménye alapján nem adta meg gyermekének az értékelés alóli mentességet. Az iskola és a szülő közti nézeteltérés okát a magyar nyelvtan tantárgy értékelése alóli mentesítés jelentette, amelyet az intézményvezető, arra hivatkozva, hogy a mentességet nem a szakértői bizottság, hanem a nevelési tanácsadó javasolta, nem engedélyezett a gyermeknek. A fenti jogszabályi rendelkezésekre való tekintettel megállapítható, hogy az igazgató nem járt el jogszerűtlenül. (K-OJOG-748/2004)

Másik oldalról viszont azt mondhatjuk, hogy az intézményvezető köteles megadni az értékelés alóli mentesítést a szakértői bizottság szakvéleménye alapján.

Egy szülő azért fordult hivatalunkhoz, mert fia esetében a megyei pedagógiai szakmai és szakszolgálati intézet „más fogyatékos” státuszt (diszlexia, diszgráfia, diszkalkulia) állapított meg, és erre tekintettel felmentését javasolta magyar nyelvtanból, idegen nyelvből és matematikából, valamint javasolta intenzív logopédiai fejlesztő terápiában való részvételét. A szülő sérelmezte, hogy a szakértői véleményt az iskolában nem veszik figyelembe, nem mentesítették a tanulót az értékelés alól az érintett tantárgyak tekintetében, valamint a fejlesztő terápiát sem biztosítják megfelelő óraszámban. A szülő állítása szerint, az intézményvezető nem tájékoztatta a nevelőtestület tagjait a szakvélemény tartalmáról, valamint arról, hogy sajátos nevelési igényű tanulóról van szó. A tanulót ennek következtében folyamatos kudarcélmények érték. Az intézményvezető tájékoztatott minket, hogy az iskola tanulási nehézségekkel, zavarokkal küzdő tanulók integrált oktatását is ellátja. Nyilatkozatában közölte, hogy a tanuló esetében is tudomása van a szakvélemény tartalmáról, és erről a nevelőtestület tagjait is tájékoztatta. Nyilatkozata szerint a tanulónak egyénileg biztosítja az iskola heti két alkalommal az intenzív logopédiai fejlesztő terápiát, ezen kívül a tanuló heti egy-egy alkalommal matematika, illetve magyar tantárgyakból felzárkóztató foglalkozáson vehet részt. Arról is tájékoztattott, hogy a tanulót – a szakvéleményben foglalt javaslat ellenére – magyar és matematika tantárgyakból nem mentette fel az értékelés alól. Döntését azzal indokolta, hogy a tanuló a félévet az említett tárgyakból eredményesen zárta. Mivel a jogszabály szerint tehát az igazgatónak a szakvéleményben foglaltakat figyelembe kell venni, és ez alapján a javasolt tantárgyakból mentesíteni köteles a tanulót az értékelés alól, kezdeményezéssel fordultunk az igazgatóhoz, hogy a tanulót magyar és matematika tárgyakból is mentesítse. Az igazgató a kezdeményezésünket elfogadta. (K-OJOG-222/2004.)

Az értékelés alóli mentesítés szempontjából lényeges a szakértői vélemény keletkezésének időpontja.

Egy tanuló beadványában tájékoztattott arról, hogy sikertelen matematika javítóvizsgálója miatt a 11. évfolyam megismétlésére kényszerült. A tanuló a sikertelen vizsga után az illetékes tanulási képességeket vizsgáló szakértői bizottsághoz fordult, aki számára felmentést javasolt a tantárgyból, amit ő az intézményvezetéstől a szakértői véleménynek megfelelően megkapott. A beadványozó arról érdeklődött, lehetséges-e, hogy a felmentés alapján évismétlés helyett 12. évfolyamon folytassa tanulmányait. Tájékoztattuk, hogy a közoktatási törvény alapján a tanuló a számára biztosított kedvezményekkel attól kezdődően élhet, hogy a szakértői bizottság az igényjogosultságát megállapította. Mivel a tanuló a sikertelen vizsga letétele idején nem rendelkezett olyan szakvéleménnyel, amely alapján az oktatási intézmény felmenthette volna a matematika tárgy minősítése alól, és nem teljesítette a 11. évfolyamra előírt tanulmányi követelményeket, tanulmányait az évfolyam megismétlésével, tehát 11. évfolyamon folytathatja. (K-OJOG-897/2004.)

A sajátos nevelési igényű gyermekek esetében a tankötelezettség is eltérően alakul: meghosszabbítható legfeljebb annak a tanévnek a végéig, amelyben a huszadik életévét betölti. Annak a gyermeknek azonban, aki tanulmányait az általános iskola első évfolyamán az 1997/98. tanévben, illetve azt megelőzően kezdte meg, tankötelezettsége annak a tanévnek a végéig tart, amelyben a tizenhatodik életévét betölti. A sajátos nevelési igényű tanuló

tankötelezettsége meghosszabbítható legfeljebb annak a tanévnek a végéig, amelyben a tizennyolcadik életévét betölti. Ezt a kedvezményt is csak a szakértői bizottság szakvéleménye alapján lehet igénybe venni, a tankötelezettség meghosszabbításáról a szakértői bizottság szakvéleménye alapján az intézményvezető dönt. (K-OJOG-748/2004.)

Többen érdeklődtek a sajátos nevelési igényű tanulók magántanulóságával kapcsolatos szabályozásról. A szakértői véleménynek tartalmaznia kell annak megállapítását, hogy a tanuló tankötelezettségét kizárólagosan iskolába járással vagy a szülő választása szerint iskolába járással, illetve magántanulóként, illetőleg kizárólagosan magántanulóként teljesítheti. Amennyiben a sajátos nevelési igény természete ezt indokolja, a szakértői bizottság javaslatot tesz arra, hogy a gyermek magántanulóként folytassa tanulmányait. Amennyiben a szakvéleményben ez szerepel, az intézményvezető nem rendelkezik döntési jogosultsággal a magántanulóság engedélyezésének kérdésében.

A közoktatási törvényben foglaltak alapján ilyen esetben a szakértői véleményben megjelölt szakember biztosításáról az iskolának, a fejlesztő felkészítést nyújtó, illetve a szakértői véleményt készítő intézménynek kell gondoskodnia. Amint ezt már korábban említettük, ahhoz, hogy a sajátos nevelési igényű gyermek után az iskola a központi költségvetésből emelt szintű normatívát igényelhessen, biztosítania kell a tanuló számára a szakértői bizottság szakvéleményében meghatározott felkészítő képzést. Amennyiben a tanuló tanulmányi kötelezettségét a szakértői és rehabilitációs bizottság szakvéleménye alapján magántanulóként teljesíti, az iskola akkor jogosult emelt szintű normatívára, ha a tanuló részére a jogszabályokban meghatározott számú tanítási óra egyéni felkészítést biztosít.

Tipikus problémára világít rá a következő beadvány. A magántanulói státuszt sok esetben az intézményi hiányosságok miatt kérik a szülők.

Beadványában a szülő jelezte, hogy gyermeke sajátos nevelési igényű, és speciális iskolába jár, az intézmény azonban nem tudja számára a megfelelő fejlesztő foglalkozásokat biztosítani. A szülő felvilágosítást kért arról, milyen hatáskörrel rendelkezik a tanulási képességeket vizsgáló és rehabilitációs szakértői bizottság a magántanulói státusz létesítésével, illetve az iskolaváltással kapcsolatban. A szülőt tájékoztattuk, hogy amennyiben a magántanulóság valamely sajátos nevelési igény megléte miatt szükséges, a tanulási képességet vizsgáló szakértői és rehabilitációs bizottság tesz erre javaslatot. A szülő levelében arról is érdeklődött, hogy a bizottság megtagadhatja-e a szülő kérelmét, hogy gyermeke magántanuló lehessen. Felhívtuk a szülő figyelmét arra, hogy a szakértői véleményben foglaltak végrehajtására csak abban az esetben kerülhet sor, ha az abban foglaltakkal egyetért, és egyetértését aláírásával igazolja. Abban az esetben, ha a szülő a szakértői véleményben foglaltakkal nem ért egyet, a gyermek lakóhelye szerint illetékes jegyző eljárását kezdeményezheti, kérve a szakértői véleményben foglaltak megváltoztatását. (K-OJOG-736/2004.)

Érettségi

Az elmúlt év érdekessége, hogy az utolsó hagyományos rendszerben lezajlott érettségik éve volt. Az érettségikre vonatkozó szabályozást a közoktatási törvény rendelkezésein kívül az érettségi vizsga vizsgaszabályzatának kiadásáról szóló 100/1997. (VI. 13.) Korm. rendelet tartalmazza.

Az érettségi vizsgák időbeli eloszlása kisebb vagy nagyobb terhet ró a vizsgázókra. Ez a tény azonban önmagában nem minősül jogsértőnek.

A panaszos sérelmezte, hogy 2004-ben egy napra esett a matematika és az orosz nyelvi érettségi. A panaszos véleménye szerint nem egyenlő eséllyel adhattak számot tudásukról az orosz nyelvből érettségiző tanulók a más idegen nyelvet választókkal szemben.

Az Oktatási Minisztérium tájékoztatása szerint hasonló esetek rendszeresen előfordulnak. A 2003/2004. tanév rendjéről szóló rendelet szerint így van ez minden fajta oktatási rendszerben, az összes tagozaton. E gyakorlatot tehát a jogszabályok nemhogy nem tiltják, hanem kifejezetten előírják.

Ezek után tehát csak annak vizsgálata merülhetne fel, hogy vajon a jogszabály nem eredményezi-e az esélyegyenlőség sérülését. Álláspontunk szerint a kérdés nem mutat összefüggést a hátrányos megkülönböztetés alkotmányos tilalmával. Korábbi vizsgálatainkból kiderül, hogy a fenti gyakorlatot egyébként felsőoktatási intézmények is alkalmazták felvételi vizsgáik során. Abban az esetben ugyanis, amikor egy szakra több tárgyból kell felvételizni, a két tárgy felvételi vizsgája általában ugyanaznap délelőtt és délután van. Az ilyen gyakorlatot sérelmező panaszokat korábban is mindig elutasítottuk. (K-OJOG-425/2004.)

A jogszabályok lehetőséget adnak arra, hogy a sajátos nevelési igényű érettségizők bizonyos kedvezményeket kapjanak érettségi vizsgájukon, ám ez nem jelenti azt, hogy nekik egyáltalán ne kellene vizsgát tenni.

A beadványozó leánya diszlexiás. Azt a kérdést tette fel, hogy a jogszabályok lehetővé teszik-e, hogy egy középfokú szóbeli nyelvvizsgálóval rendelkező diszlexiás tanuló, amennyiben felmentést kapott az érettségi vizsga írásbeli része alól, kiváltsa nyelvvizsgálójával az érettségi vizsgát.

A jogszabályok a kérdésre egyértelmű választ adnak. Az érettségi rendelet 61. § (10) bekezdése úgy fogalmaz, hogy a 2002-2005-ben szervezett vizsgaidőszakokban teljesítette idegen nyelvből az érettségi vizsgát az, aki – egy nyelvű vagy két nyelvű – legalább középfokú „C” típusú államilag elismert nyelvvizsga-bizonyítvánnyal vagy azzal egyenértékű okirattal rendelkezik. A közoktatási jogszabályok e szabály alól kivételt nem engednek, tehát kizárólag azok a tanulók mentesülnek a vizsgázás alól, akik „C” típusú nyelvvizsga-bizonyítvánnyal, vagy azzal egyenértékű okirattal rendelkeznek.

Vizsgálandó az a kérdés, hogy az imént vázolt jogszabályi rendelkezés összhangban van-e magasabb szintű jogi normákkal, nevezetesen alkalmazása során nem sérül-e a hátrányos megkülönböztetés tilalmát kimondó alkotmányi szabály. A diszkriminációt tiltó rendelkezés érvényesülése érdekében a jogalkotó köteles biztosítani a fogyatékossgal élő tanulók számára az esélyegyenlőséget, vagyis azt, hogy a különböző tanulmányi követelményeket fogyatékoságuknak megfelelő speciális követelmények mellett teljesíthessék.

A jogszabályok vizsgálata alapján azt az álláspontot alakítottuk ki, hogy a jogalkotó fenti kötelességének eleget tett. A közoktatási törvény 30. § (9) bekezdésében a fogyatékossgal élők számára a nem fogyatékos tanulóktól eltérő bánásmódot biztosít. Különböző megoldásokat sorol fel, ezek közül egyik az, amely alapján a beadványozó írásbeli beszámolóját is szóbeli beszámolóval váltották fel. Nem követeli meg ugyanakkor a hátrányos megkülönböztetés tilalma azt, hogy ezen túlmenően is, további eltérő szabályokat kelljen megállapítani a fogyatékos tanulók számára.

Mindezek alapján tájékoztattuk a beadványozót, hogy leánya középfokú szóbeli nyelvvizsgája alapján nem kaphat automatikusan jeles osztályzatot az érettségien, vizsgát kell tennie. (K-OJOG-221/2004.)

Amennyiben a tanuló sajátos nevelési igénye miatt korábbi tanulmányai során mentesítve volt egyes tantárgyak értékelése alól, ezt a mentesítést az érettségi vizsga során is igénybe veheti, és a kötelező vizsgatantárgy helyett másik, általa választott tárgyból kell vizsgát tennie.

A beadványozó által jelzett probléma egy olyan tanuló esete kapcsán merült fel, aki felmentést kapott idegen nyelv, matematika, helyesírás értékelése alól. Így a tanuló az érettségien két kötelező tárgyból nem vizsgáztatható, egyúttal az érettségien választható tantárgyak köre is jelentősen szűkült. A beadványozó arról érdeklődött, hogy az érettségi mentesség hány kötelező tantárgyra vonatkozhat, illetve szerezhető-e úgy érettségi, hogy a kötelező tantárgyak több mint feléből nem tud teljesíteni. A panaszost tájékoztattuk, hogy a közoktatási törvény nem tartalmaz mennyiségi korlátozást azon tantárgyak tekintetében, amelyekre érettségi mentesség vonatkozhat. Amennyiben a tanuló középiskolai tanulmányai alatt a tanulási képességeket vizsgáló szakértői és rehabilitációs bizottság szakvéleménye szerint valamely tantárgyból értékelés és minősítés alól mentesült, úgy az érettségi rendelet 6. § (7) bekezdése alapján a választott vizsgatantárgyból tesz érettségi vizsgát. Amennyiben tehát a diák felvételt nyert az intézménybe, és középiskolai tanulmányai során élhetett a jogszabályok által előírt felmentési lehetőséggel, ezt számára az érettségi vizsgán is biztosítani kell. (K-OJOG-802/2004.)

Több panasz és beadvány érkezett hozzánk a két tanítási nyelvű, illetve a nemzeti, etnikai kisebbségi nyelvű érettségi vizsgákra vonatkozóan.

A beadványozó arról érdeklődött, hogy lovári nyelvből tehet-e érettségi vizsgát. Tájékoztattuk, hogy amennyiben az iskolája részt vesz a nemzeti, etnikai kisebbségi oktatásban, illetve a középiskolában az oktatás a magyar mellett másik tannnyelven is folyik, és ez a nyelv a lovári, akkor ő nemcsak jogosult, de kötelezett is a célnyelven vizsgát tenni. Amennyiben azonban nem ilyen középiskolába jár, akkor abból az idegen nyelvből kell érettségiznie, amelyet az iskola oktat. (K-OJOG-129/2004.)

Hasonló problémával fordult hozzánk egy tanuló, aki a román nyelvi érettségivel kapcsolatban érdeklődött.

Tájékoztattuk a beadványozót, hogy a nemzeti, etnikai nyelvű érettségi vizsgára vonatkozó szabályokat is az érettségi rendelet tartalmazza. A rendelet 53. §-a szerint amennyiben a beadványozó iskolája részt vesz a nemzeti, etnikai kisebbségi oktatásban, illetve a középiskolában az oktatás a magyar mellett másik tannnyelven is folyik, és ez a nyelv a román, akkor ő nemcsak jogosult, de kötelezett is a célnyelven vizsgát tenni. Amennyiben azonban nem ilyen középiskolába jár, akkor abból az idegen nyelvből kell érettségiznie, amelyet az

iskola oktat. A román nyelvi érettségít azonban a középfokú „C” típusú román nyelvvizsga csak abban az esetben váltja ki, ha a román, mint idegen nyelv szerepel az érettségiben. (K-OJOG-738/2004.)

Mint minden adatkezeléssel járó eljárási cselekmény során, az érettségi vizsga lebonyolítása során is felmerülhetnek adatvédelmi kérdések.

Egy közoktatási intézmény igazgatója azzal a kérdéssel fordult hozzánk, hogy adatvédelmi szempontból nem aggályos-e ha az érettségi bizottság elnökének az intézmény átadja a vizsgázók jellemzését.

A közoktatási intézmények tanulókkal kapcsolatos kötelezettségei nem pusztán az oktatásra, hanem a nevelésre is kiterjednek. A neveléssel összefüggő feladatok tekintetében ezért indokolt lehet az igazgató által leírt adatok kezelése és felhasználása az iskolában. Az érettségi vizsga ezzel szemben már nem a nevelésről szól, ott a tanuló kizárólag az általa elsajátítottokról ad számot, arról, hogy teljesítette-e azokat az objektív követelményeket, amelyeket a közoktatás rendszerében egy érettségizővel szemben elvárnak.

Az igazgató által megjelölt adatok e tekintetben nem relevánsak, így azok megküldése az érettségi elnökének nem indokolt. Az adatvédelmi törvény 5. §-a szerint pedig csak olyan személyes adatot szabad továbbítani, amely az elérni kívánt cél elérésére alkalmas. A nem releváns adat továbbítása tehát e törvénnyel lenne ellentétes. (K-OJOG-351/2004.)

Amennyiben valaki az érettségi vizsgabizottság döntését jogsértőnek tartja, a döntést követően törvényességi kérelmet nyújthat be. A kérelmet az Országos Közoktatási Értékelési és Vizsgaközpont bírálja el. A garanciális jelentőségű jogorvoslati eljárás szabályait minden érettségizőnek célszerű pontosan ismerni. Az eljárás indítására szűk határidő áll rendelkezésre.

Tájékoztattuk a panaszost, hogy a közoktatási törvény 84. § (5) bekezdése úgy rendelkezik, hogy az érettségi vizsga vizsgabizottságának döntése, intézkedése vagy intézkedésének elmulasztása ellen a szülő, illetve a tanuló az Országos Közoktatási Értékelési és Vizsgaközponthoz – a döntést követő három munkanapon belül – jogszabálysértésre hivatkozással törvényességi kérelmet nyújthat be. A törvényességi kérelmet az Országos Közoktatási Értékelési és Vizsgaközpont három munkanapon belül bírálja el. A törvényességi kérelem benyújtására meghatározott határidő elmulasztása jogvesztő. Ez azt jelenti, hogy a határidő eltelte után már semmilyen okból nem indítható meg a jogorvoslati eljárás. (K-OJOG-538/2004.)

A 2005. évtől bevezetésre kerül az új, kétszintű érettségi rendszer. Az új rendszerre való átállás számos kérdést vetett fel. Számos beadvány és panasz érkezett hozzánk már a 2004. évben is, hiszen a 2005-ben érettségizők már idejében tisztában szerettek volna lenni azzal, mi is vár rájuk.

Az új érettségi rendszer ismeri az előrehozott érettségi fogalmát. Ezzel kapcsolatban merül fel az a kérdés, hogy előrehozott érettségít mikor, milyen körülmények között jogosultak tenni a tanulók. Különös jelentőséget azért kap ez a téma, mert az átmenet évében, 2005-ben utoljára, a nyelvvizsga még kiválthatja a nyelvi érettségít.

Tájékoztattuk a beadványozókat, hogy az érettségi rendelet 12. § (1) bekezdésében foglaltak alapján érettségi vizsga abból a tantárgyból tehető, amelynek a helyi tantervben meghatározott követelményeit az érettségi vizsgára jelentkező teljesítette, tudását osztályzattal értékelték, és ezt bizonyítvánnyal igazolni tudja.

Amennyiben a tanuló abból az adott idegen nyelvből rendelkezik államilag elismert nyelvvizsgálóval, amelyet az iskola helyi tanterve szerint tanul, akkor a következő szabályok vonatkoznak rá.

A hivatkozott kormányrendelet 61. § (10) bekezdésében foglaltak alapján a 2002-2005-ben szervezett vizsgaidőszakokban teljesítette idegen nyelvből az érettségi vizsgát az, aki – egy nyelvű vagy két nyelvű – legalább középfokú "C" típusú államilag elismert nyelvvizsga-bizonyítvánnyal vagy azzal egyenértékű okirattal rendelkezik. A vizsgázó tudását 2004-ig jeles osztályzattal; 2005-ben legalább középfokú "C" típusú államilag elismert nyelvvizsga-bizonyítvány vagy azzal egyenértékű okirat esetén emelt szintű jeles (5) (100%) osztályzattal kell minősíteni. A 2005. év után szervezett érettségi vizsga tekintetében a hivatkozott jogszabály szerint már nem adható mentesség a nyelvvizsgálóval rendelkezőnek az érettségi vizsga alól. (K-OJOG-100/2004., K-OJOG-405/2004., K-OJOG-557/2004.)

A fenti kérdésre álláspontunk szerint a jogszabályok alapján egyértelmű választ lehet adni, ennek ellenére az Oktatási Minisztérium „Kétszintű érettségi 2005-től” című kiadványában velünk ellentétes jogértelmezést adott. A kiadvány 22. oldalán közölt álláspont szerint „azok a tanulók, akik a 2002/2003. tanévben 9. osztályosok, 2005-ben már tehetnek előrehozott érettségi vizsgát idegen nyelvből, de nyelvvizsgálóval már nem válthatják ki érettségi vizsgájukat. A kiadványban a következő magyarázat szerepel: „A vizsgaszabályzat ugyanis rendelkezik arról, hogy az ilyen tanuló már köteles középszintű vagy emelt szintű érettségi vizsgát tenni, és az előrehozott vizsga ténylegesen teljesítendő vizsgát jelent, amelyet nem lehet más vizsgával (nyelvvizsgálóval) kiváltani.”

Álláspontunk szerint ez az érvelés nem helytálló. Az érettségi rendelet már idézett 61. § (10) bekezdése szerint 2005-ben szervezhető előrehozott vizsga, és az akkor szervezett vizsgán a nyelvvizsga kiváltja az érettségi vizsgát. A jogszabály nem szól arról, hogy az előrehozott vizsga ténylegesen teljesítendő vizsga lenne, és hogy az előrehozott vizsgára nem kellene alkalmazni a 61. § (10) bekezdésében foglaltakat. Minderről egy beadványozót is tájékoztattunk. (K-OJOG-321/2004.) Nem sokkal később az Oktatási Minisztérium kiadványaiban és a honlapján közzétett állásfoglalásaiban is már a miénkkel egyező jogértelmezés volt található.

A téma fontosságát mutatja, hogy a nyelvvizsga érettségit kiváltó szerepével kapcsolatban további jogértelmezési kérdésekkel is fordultak hozzánk.

A beadványozó az iránt érdeklődött, hogy hogyan kell érteni az érettségi rendelet sokat idézett 61. § (10) bekezdésében foglaltakat. Vagyis mit kell érteni államilag elismert nyelvvizsga-bizonyítvány vagy azzal egyenértékű okirat alatt, és mely időpontig kell ezt megszereznie a vizsgázónak ahhoz, hogy a mentességet érvényesíteni tudja.

Az idegennyelv-tudást igazoló államilag elismert nyelvvizsgáztatás rendjéről és a nyelvvizsga-bizonyítványokról szóló 71/1998. (IV. 8.) Korm. rendelet az egyenértékűség fogalmát két értelemben használja. Az 5. § (2) bekezdés e) pontja értelmében beszélhetünk egyenértékűségről a más országokban elismert nyelvvizsgarendszerek szerint letett nyelvvizsgák esetén, ekkor az egyenértékűségről a Nyelvvizsgáztatási Akkreditációs Testület dönt. A 13. § (16) bekezdése értelmében pedig egyenértékű az államilag elismert nyelvvizsga-bizonyítvánnyal maga az emelt szintű idegen nyelvi érettségi vizsgáról kiállított érettségi bizonyítvány.

Mindezek alapján megállapítható, hogy csak abban az esetben mentesül az érettségiző a nyelvi vizsga alól, ha az érettségi kezdetéig rendelkezik a fentiek szerinti bizonyítvány valamelyikével. Az érettségi vizsga kezdetének pedig – több vizsgarész esetén – az az időpont számít, amikor a tanuló az első vizsgarészből megkezdte a vizsgázást. (K-OJOG-367/2004.)

Az idegen nyelvi érettségi kiváltásának speciális esete, amikor a magyar nyelv és irodalom tárgy minősül idegen nyelvnek.

A beadványozó nem magyar állampolgár, ám Magyarországon kíván érettségi vizsgát tenni. Érdeklődött arról, hogy magyar nyelv és irodalomból hogyan kell vizsgát tenni. Tájékoztatuk, hogy az érettségi rendelet 6. § (6) bekezdése értelmében, ha a vizsgázó nem magyar állampolgár, és anyanyelve nem magyar, a magyar nyelv és irodalom vizsgatantárgyból mint idegen nyelvből tehet kötelező érettségi vizsgát. A 61. § (10) bekezdése szerint pedig a 2002-2005-ben szervezett vizsgaidőszakokban teljesítette idegen nyelvből az érettségi vizsgát az, aki – egynyelvű vagy kétnyelvű – legalább középfokú "C" típusú államilag elismert nyelvvizsga-bizonyítvánnyal vagy azzal egyenértékű okirattal rendelkezik. A vizsgázó tudását 2004-ig jeles (5) osztályzattal; 2005-ben legalább középfokú "C" típusú államilag elismert nyelvvizsga-bizonyítvány vagy azzal egyenértékű okirat esetén emelt szintű jeles (5) osztályzattal, és amennyiben ez a bizonyítványban szerepel, a teljesítés százalékában kell feltüntetni¹. (K-OJOG-398/2004.)

A kétszintű érettségi bevezetésével kapcsolatban már előre kifogások merültek fel. Vizsgálunk kellett, hogy a még hatályba sem lépett, de már érvényesen létező jogszabály nem okoz-e majd oktatási jogsérelmet a tanulók számára.

A panaszos azért fordult hivatalunkhoz, mert sérelmezte, hogy a kétszintű érettségi bevezetésével egyes érettségizők kevesebb és alacsonyabb szintű vizsgával lezárhatják középiskolai tanulmányaikat és egyben felvételizhetnek is felsőoktatási intézménybe, mint kevésbé szerencsés társaik. A panaszos szerint például egy jogi egyetemre jelentkező diákhöz képest az, aki fogorvosnak készül hátrányos helyzetben van, mert az első

¹ A 61. § az ügy elbírálása időpontjában hatályos szövege. A bekezdés azóta a következőképpen módosult:
61. § (10) A 2002-2005-ben szervezett vizsgaidőszakokban teljesítette idegen nyelvből az érettségi vizsgát az, aki – egynyelvű vagy kétnyelvű – legalább középfokú, „C” típusú, államilag elismert nyelvvizsga-bizonyítvánnyal vagy azzal egyenértékű okirattal rendelkezik. Ebben az esetben a vizsgázó tudását 2004-ig jeles (5) osztályzattal; 2005-ben emelt szintű jeles (5) (100%) osztályzattal kell minősíteni. A felsőoktatási felvételi eljárás során a jelentkezési feltételként meghatározott emelt szintű idegen nyelvi érettségi vizsga teljesítését nem helyettesíti az e bekezdés szerint a nyelvvizsga-bizonyítvány alapján kiadott érettségi bizonyítvány. Az a tanuló, akinek a felsőoktatási továbbtanulásnál feltétel az idegen nyelvi emelt szintű érettségi vizsga letétele, és aki korábban államilag elismert nyelvvizsga-bizonyítvány alapján teljesítette az előrehozott emelt szintű idegen nyelvi érettségit, még tanulói jogviszonya alatt jelentkezhet ugyanabból a nyelvből emelt szintű idegen nyelvi érettségi vizsgára.

tanuló a magyar és történelem érettségi vizsgákkal „letudja” a felvételit is, míg a második a kötelező érettségi tárgyak mellett kénytelen érettségizni fizikából, biológiából és esetleg kémiából is.

Álláspontunk szerint a fenti kérdéskör és a hátrányos megkülönböztetést tiltó alkotmányos szabály nem mutat összefüggést. A panaszos által felvetett probléma nem újkeletű, hiszen eddig a felsőoktatási intézmények tartottak felvételi vizsgát, és az, aki például jogi egyetemre felvételizett, eddig is ugyanabból az anyagból felvételizett, mint amiből érettségizett (magyar, történelem), azok a tanulók pedig, akik orvosi karokra jelentkeztek, eddig is számot adtak tudásukról biológia, fizika, esetleg kémia tárgyakból.

Az érettségi tárgyak meghatározása a jogalkotó feladata. Ezt a döntését kultúrpolitikai megfontolások alapján hozza. A felvételi tárgyak meghatározása a felsőoktatási intézmények joga. E döntésüket az intézmények szakmai alapon hozzák meg. Ezért a két csoport nem feltétlenül esik egybe, az azonban biztosan nem állítható, hogy hátrányos megkülönböztetést szenvednének el azok, akiknek választott szakmája más tudományterületek ismeretét feltételezi, mint azok, akiknél ez egybeesik a kötelező érettségi tantárgyakkal. (K-OJOG-478/2004.)

Szintén kérdésként merült fel, hogy az emelt szintű érettségiben mi biztosítja a tanárok pártatlanságát.

A beadványozó arról érdeklődött, mit jelent pontosan az, hogy a tanulóknak független bizottság előtt kell vizsgáznuk. Tájékoztattuk, hogy az érettségire vonatkozó jogszabályok nem használják azt a kifejezést, hogy a tanulóknak független vizsgabizottság előtt kellene számot adniuk tudásukról. A függetlenséget expressis verbis sem a közoktatási törvény, sem az érettségi rendelet nem tartalmazza. A függetlenséget azonban a jogszabályok egyéb rendelkezései biztosítják. Az érettségi kormányrendelet az emelt szintű vizsgára vonatkozó külön rendelkezések között, a 17/A. §-ában rögzíti, hogy az írásbeli vizsga felügyelő tanárait az országos vizsgaközpont bízza meg, a szóbeli vizsga pedig három tagú tantárgyi bizottság előtt zajlik, amelynek a tagjait, továbbá jegyzőjét szintén az országos vizsgaközpont bízza meg. A tantárgyi bizottság tagja a jogszabály szerint az lehet, aki megfelel a kérdező tanárra megállapított feltételeknek, továbbá teljesítette az országos vizsgaközpont által előírt, az érettségi vizsga megszervezésére felkészítő továbbképzés követelményeit. A tantárgyi bizottság elnöke az lehet, aki megfelel a bizottsági tagra megállapított feltételeknek és szerepel az Országos vizsgáztatási névjegyzékben. Ennél több feltételt a jogalkotó nem látott szükségesnek állítani, mindazonáltal álláspontunk szerint a szükséges függetlenség e szabályok betartásával is elérhető. (K-OJOG-372/2004.)

A kétszintű érettségi vizsga kapcsán a vizsgázók számára nagyon fontos kérdésként jelentkezik, hogy az egyes tantárgyakból milyen szintű felkészítést kapnak, és hogy az emelt szintű vizsgára történő felkészítést követelhetik-e iskolájuktól.

Tájékoztattuk a beadványozót, hogy az érettségi rendelet 4. § (3) bekezdése szerint a kötelező érettségi vizsgatantárgyakon kívül a középiskola a helyi tantervében határozza meg, hogy mely további – legalább két – tantárgyból teszi lehetővé az emelt szintű érettségi vizsgára történő felkészülést. Az emelt szintre történő felkészítés mellett a kötelező érettségi vizsgatantárgyakon kívül legalább három tantárgyból lehetővé kell tenni a középszintű vizsgára történő felkészülést. Ez alól a szabály alól kivétel nincs, az iskolának úgy kell megalkotnia helyi tantervét, hogy ennek a jogszabályi előírásnak eleget tudjon tenni. Azonban felhívtuk a beadványozó figyelmét arra, hogy e bekezdés alkalmazásában az idegen nyelv tantárgyak egy tantárgynak minősülnek. (K-OJOG-490/2004.)

SZAKKÉPZÉS

A szakképzés területének elsődleges jogforrása a szakképzésről szóló 1993. évi LXXVI. törvény, amely a szakképzés intézményeiként határozza meg a szakközépiskolát, a szakmunkásképző iskolát, a szakiskolát, valamint a speciális szakiskolát.² A felsorolt intézmények azonban egyben közoktatási intézmények is, amelyekre a közoktatási törvény, valamint a 11/1994. (VI. 8.) MKM rendelet hatálya is kiterjed. A szakképzési törvény hatálya alá eső intézményekből hozzánk érkező panaszok azon része, amelyben közoktatási jog sérelmét kifogásolták, az előző fejezetben került tárgyalásra. A fentieknek is lehet következménye az a tény, hogy a hivatalunkhoz érkezett panaszok közül továbbra is a tisztán szakképzési jellegű ügyek száma a legkevesebb.

Ilyen ügynek ugyanis csak azokat tekintjük, amelyekben a szakképzési jogszabályokban biztosított jog sérelmével fordultak hozzánk. E jogszabályok bizonyos kérdéseket a közoktatási törvénytől eltérően szabályoznak, illetve tartalmazznak olyan rendelkezéseket, amelyek kizárólag a szakképzésre vonatkoznak. A tisztán a szakképzés területéhez tartozó beadványokat és az azokra adott válaszainkat az alábbiakban mutatjuk be.

A szakmai gyakorlat keretében folytatott munkavégzés a szakképzési terület sarkalatos pontja. A munkavégzés szabályainak ismerete elengedhetetlen mind a tanulók, mind a képzés vezetői számára.

A beadványozó azzal a kérdéssel fordult hozzánk, hogy szakmai gyakorlaton a diák kötelezhető-e rendkívüli munkavégzésre, vagyis köteles-e utasításra hétvégén is dolgozni, illetve ezzel kapcsolatban milyen ellenszolgáltatásra tarthat igényt.

A beadványozót a következőkről tájékoztattuk. A közoktatási törvény 11.§ (2) bekezdésében foglaltak szerint a szakközépiskola és a szakiskola tanulóját a szakképzési évfolyamokon folyó gyakorlati képzés keretében az érdekvédelem és a munkavédelem tekintetében megilletik mindazok a jogok, amelyeket a Munka Törvénykönyvéről szóló 1992. évi XXII. törvény (a továbbiakban: Mt.) biztosít a munkavállaló részére. A tanuló foglalkoztatására – a szakképzésről szóló 1993. évi LXXVI. törvény eltérő rendelkezéseinek hiányában – alkalmazni kell továbbá az Mt. 104. § (1)-(4) bekezdését, 124. § (1) bekezdését, 125. § (1)-(2) bekezdését, 129/A. § (2)-(6) bekezdését, valamint a munkavédelemre vonatkozó szabályokat.

Az Mt. 124. § (1) bekezdésében foglaltak szerint a munkavállalót hetenként két pihenőnap illeti meg, ezek közül az egyiknek vasárnapra kell esnie. A 125. § (1)-(2) bekezdésében foglaltak alapján munkaszüneti napon a munkavállaló csak a megszakítás nélküli munkarendben, vagy a rendeltetése folytán e napon is működő munkáltatónál, illetőleg ilyen munkakörben foglalkoztatható. Ettől érvényesen eltérni nem lehet. A munkáltató, illetve a munkakör akkor minősül a munkaszüneti napon rendeltetése folytán működő munkáltatónak, illetve munkakörnek, ha a tevékenység során nyújtott szolgáltatás e napon történő rendszeres igénybevételére a munkaszüneti naphoz közvetlenül kapcsolódó helyben kialakult, vagy általánosan elfogadott társadalmi szokásokból eredő igény alapján, vagy az élet, egészség, testi épség, továbbá a vagyontárgyak védelme érdekében kerül sor. A 129/A. § rendelkezései vonatkoznak a fiatal munkavállalóra. Az Mt. 72. § (3) bekezdése

² Itt csak azokat az intézményeket említjük, amelyekre az oktatási miniszter hatásköre kiterjed.

szerint fiatal munkavállaló az, aki tizennyolcadik életévét még nem töltötte be. A 129/A. § (2)-(6) bekezdése szerint ha a fiatal munkavállaló napi munkaideje a négy és fél órát meghaladja, részére legalább harminc perc munkaközi szünetet kell biztosítani. A fiatal munkavállaló esetében a napi pihenőidő mértéke (a munkabejezésétől a másnapi munka megkezdéséig) legalább tizenkét óra. A fiatal munkavállaló éjszakai munkára, rendkívüli munkavégzésre, valamint ügyeletre, illetve készenlétre nem vehető igénybe. A fiatal munkavállalókra vonatkozó rendelkezésektől eltérni nem lehet.

Fentiekből következik, hogy az előírt gyakorlati időn kívül a munkáltató jogszerűen nem adhat olyan utasítást, amellyel a tanulót rendkívüli munkavégzésre kötelezi. Tájékoztatjuk továbbá a beadványozót, hogy a közoktatási törvény 11. § (3) bekezdésében foglaltak szerint a szakképzésben részt vevő tanuló a szakképzésre vonatkozó jogszabályok szerint jogosult juttatásokra és kedvezményekre. A juttatásokat és kedvezményeket a gyakorlati képzés szervezője köteles biztosítani. (K-OJOG-1013/2004.)

A szakképzési jogszabályok némileg másképp határozzák meg a megengedhető hiányzások maximális számát, illetve a mulasztás pótlásának feltételeit, mint a közoktatásra vonatkozó jogszabályok.

A beadványozó az iránt érdeklődött, hogy a szakmai követelmények részét képező nyári gyakorlatról mennyit lehet igazoltan hiányozni, illetve a hiányzás hogyan pótolható.

A szakképzésről szóló 1993. évi LXXVI. törvény 10. §-a szerint az Országos Képzési Jegyzékben meghatározott szakképesítéshez – az ellenőrzési, mérési és értékelési rendszer kialakulását és működését biztosító – szakmai és vizsgakövetelményt kell előírni. A szakmai és vizsgakövetelmény tartalmazza többek között a képzés megkezdéséhez szükséges iskolai és szakmai előképzettséget, előzetes szakmai gyakorlatot, a pályaalkalmassági, illetve szakmai alkalmassági követelményeket, valamint az előírt gyakorlatot, a szakképesítés megszerzéséhez szükséges képzés időtartamát, a maximális óraszámot, az elméleti és gyakorlati képzési idő arányát, szakképző iskolában a szakképzési évfolyamok számát, a szakmai alapképzés időtartamát, a gyakorlati képzés eredményességét mérő szintvizsga lehetőségét. A szakmai és vizsgakövetelmény alapján a szakképző iskolában a pedagógiai program részeként – a szakmai tantárgyak központi programja (tanterve) előírásai figyelembevételével – szakmai programot, az iskolarendszeren kívüli szakképzést folytató intézményben a felnőttképzési törvény alapján képzési programot kell kidolgozni. A szakmai program tartalmazza a tanítási év során szervezett évközi összefüggő gyakorlati képzés időtartamát is. A fenti jogszabály 24. §-a szerint az iskolai rendszerű képzésben a gyakorlati képzés foglalkozásain való részvétel kötelező. A tanuló részvételét, illetőleg mulasztását a gazdálkodó szervezet is nyilvántartja és azt a tanuló foglalkozási naplójába bejegyzi. A tanuló köteles mulasztását igazolni. Ha a tanulónak a gyakorlati képzésről való igazolt és igazolatlan mulasztása egy tanévben meghaladja a gyakorlati képzési idő (óraszám) húsz százalékát, a tanuló tanulmányait csak az évfolyam megismétlésével folytathatja. Ha a gyakorlati képzést tanulószerveződés keretében gazdálkodó szervezet végzi, az évfolyam megismétléséhez a gazdálkodó szervezet hozzájárulása is szükséges. Ha a tanuló mulasztása a fent meghatározott mértéket eléri, de igazolatlan mulasztása nincs és szorgalma, elért teljesítménye alapján úgy ítélt meg, hogy mulasztását a következő tanév megkezdéséig pótolja, illetőleg az előírt gyakorlati követelményeket teljesíteni tudja, az évfolyam megismétlésétől el lehet tekinteni. Az ügyben a szakképző iskola nevelőtestülete dönt, a gazdálkodó szervezetnél folyó gyakorlati képzés esetén a gazdálkodó szervezet javaslatára. Az egyes szakképesítésekhez előírt gyakorlati képzés időtartamát a szakmai és vizsgakövetelményeket tartalmazó ágazati jogszabályok rendezik.

Javasoltuk, hogy a beadványozó a szakképző intézménytől kérje ki és tanulmányozza át az ágazati jogszabályok alapján készült szakmai programot. Ennek segítségével meghatározhatja a gyakorlati képzés óraszámának húsz százalékát, amelyet meghaladó mulasztás esetén a tanuló évfolyamisméltésre kötelezett. (K-OJOG-404/2004.)

Több beadványozó érdeklődött arról, hogy pontosan milyen nyelvi követelményeknek kell megfelelniük ahhoz, hogy meghatározott szakképesítést szerezhessenek.

A beadványozókat elsősorban arról tájékoztattuk, hogy képzésükre mely jogszabály vonatkozik. Az egyes képzési csoportok szakmai és vizsgakövetelményeit ugyanis miniszteri rendeletek tartalmazzák: pl. az ipari és kereskedelmi szakképesítések tekintetében a 18/1995. (VI. 6.) IKM rendelet, a földművelésügyi ágazat tekintetében a 64/1994. (XII. 15.) FM rendelet, a művelődési és közoktatási ágazat tekintetében a 16/1994. (VII. 8.) MKM rendelet stb. A szakmai és vizsgakövetelmények között pedig választ lehet találni arra a legtöbb beadványozót foglalkoztató kérdésre, hogy milyen nyelvi követelményeket, milyen vizsgaformában kell teljesítenie a vizsgázónak. A konkrét szakképesítés ismeretében erről is tájékoztattuk a beadványozókat. (K-OJOG-344/2004., K-OJOG-514/2004.)

A szakképzésben részt vevő fogyatékos hallgatók jogainak teljesebb érvényesülése érdekében jogalkotási javaslattal fordultunk az oktatási miniszterhez. Az ügy érdekessége, hogy hasonló volt egy 2000-ben lefolytatott felsőoktatási vizsgálatunkhoz.

A panaszos egy szakközépiskolával állt tanulói jogviszonyban, kereskedelmi szakmenedzser szakon akkreditált iskolai rendszerű felsőfokú szakképzésben (2003. július 1-jétől új neve: felsőfokú szakképzés) vett részt. Az iskola a szakmai vizsgára bocsátás feltételeként – az ipari és kereskedelmi szakképesítések szakmai és vizsgakövetelményeiről szóló 18/1995. (VI. 6.) IKM rendelet mellékletében foglaltaknak megfelelően – középfokú C típusú, szakmai anyaggal bővített nyelvvizsga letételét kérte. A tanuló szakértői véleménnyel rendelkezik, amely szerint diszlexiás és diszgráfias. E körülmények következtében a nyelvvizsga-követelményt nem tudta teljesíteni, így tanulmányait sem fejezhette be.

Mivel az ügyben felmerült a Magyar Köztársaság Alkotmányáról szóló 1949. évi XX. törvény 70/F. §-ában biztosított művelődéshez való jog sérelmének lehetősége, vizsgálatot indítottunk.

Az Alkotmány 70/F. §-a értelmében a Magyar Köztársaság biztosítja az állampolgárok számára a művelődéshez való jogot. Ezt a jogot – többek között – a képességei alapján mindenki számára hozzáférhető felsőfokú oktatással valósítja meg. Az Alkotmánybíróság a 18/1994. (III. 31.) AB határozatában kimondta, hogy az állampolgárok tanuláshoz való jogát az állam intézményfenntartói kötelezettsége alapozza meg, amelynek keretében az államnak mindenki számára – hátrányos megkülönböztetés nélkül – biztosítania kell e jog gyakorlását lehetővé tevő szervezeti és jogszabályi feltételeket.

Az Alkotmány 70/A. §-a értelmében a Magyar Köztársaság biztosítja a területén tartózkodó minden személy számára az emberi, illetve az állampolgári jogokat, bármely megkülönböztetés, nevezetesen faj, szín, nem, nyelv, vallás, politikai vagy más vélemény, nemzeti vagy társadalmi származás, vagyoni, születési vagy egyéb helyzet szerinti különbségtétel nélkül. Az Alkotmánybíróság 1/1995. (II. 8.) AB határozatában a hátrányos megkülönböztetés tilalmával kapcsolatban kifejtette: „Ha az állam a különböző helyzetek között – azzal, hogy az azokban rejlő lényeges különbségeket figyelmen kívül hagyja – egyenlőtlen elbánást eredményező módon azonosságot állapít meg, az személyek közötti tilos megkülönböztetést eredményez, és ezért alkotmányellenes.”

A fentiek alapján tehát az a jogszabály, amely egyrészt az akkreditált iskolai rendszerű felsőfokú szakképzésben részt vevő érzékszervi, beszéd-, illetve más fogyatékos, másrészt az ugyanilyen képzésben részt vevő ép tanulóktól azonos típusú nyelvvizsgát követel meg a szakmai vizsgára bocsátás feltételeként, megsérti a diszkrimináció tilalmának alkotmányos elvét, a hallgatók e két csoportja ugyanis lényegesen eltérő képességekkel rendelkezik az oklevélszerzés feltételeként megkövetelt nyelvvizsga teljesítése szempontjából.

Megjegyzendőnek tartjuk, hogy a probléma felvetése nem újdonság számunkra. A felsőoktatási intézmények hallgatóit terhelő nyelvvizsga-követelményekkel kapcsolatban korábban VI/503/2000. szám alatt már folytattunk le vizsgálatot. Eljárásunk során jogalkotási javaslatot tettünk az oktatási miniszter felé, azzal a tartalommal, hogy a miniszter kezdeményezze a jogszabályok módosítását oly módon, hogy az érzékszervi, beszéd-, illetve más fogyatékos egyetemi, illetve főiskolai hallgatók számára – az idegen nyelvi követelmények alóli felmentés nélkül – biztosítsák, hogy képességeiknek megfelelő módon adhassanak számot nyelvtudásukról. A miniszter a javaslatot elfogadta. Mindezek nyomán jött létre a fogyatékossgal élő hallgatók tanulmányainak folytatásához szükséges esélyegyenlőséget biztosító feltételekről szóló 29/2002. (V. 17.) OM rendelet. E rendelet biztosítja minden felsőoktatási intézményben hallgatói jogvisztonnyal rendelkező – így a felsőoktatási intézményben felsőfokú szakképzésben részt vevő – fogyatékossgal élő diák számára a hátrányos megkülönböztetés nélküli elbánást.

Jelen állapot szerint tehát a hallgatói jogvisztonnyal rendelkezők igénybe vehetik a jogszabály által biztosított kedvezményt, míg a tanulói jogvisztonnyal rendelkezők nem. Mindez felveti a fentiekben részletezett természetű hátrányos megkülönböztetés gyanúját e két csoport vonatkozásában is.

A kérdést árnyalja, hogy a felsőoktatási törvényt módosító 2003. évi XXXVIII. törvény 33. § (4) bekezdésének megfelelően 2005. szeptember 1-jétől első évfolyamon tanulmányokat kezdő diákok már csak hallgatói jogvisztonnyal keretében vehetnek részt felsőfokú szakképzésben. Addig azonban tanulói jogvisztonnyal keretében is folyik a képzés. A jelenleg már jogvisztonnyal rendelkező tanulókon felül tehát még egy további – ha keresztfél éves képzés is indul, akkor még több – évfolyamra nem lesz hatályos a 29/2002. (VI. 17.) OM rendelet. Az e diákok közé tartozó, fogyatékossgal élő tanulók tekintetében tehát a jelzett hátrányos megkülönböztetés jelenleg megvalósul, és – ha marad a hatályos jogszabályi környezet – még éveken keresztül meg is fog valósulni.

A fentiekre tekintettel azzal a jogalkotási javaslattal fordultunk az oktatási miniszterhez, hogy jogalkotás útján szüntesse meg az Alkotmány rendelkezéseivel ellentétes helyzetet, oly módon, hogy – a hallgatói jogvisztonnyal rendelkező diákok mellett – a tanulói jogvisztonnyal rendelkező diákok számára is biztosítsa, hogy képességeiknek megfelelő módon adhassanak számot nyelvtudásukról. A miniszter a jogalkotási javaslatot elfogadta. (K-OJOG-84/2004.)

A szakképzés rendszere átalakulóban van ma is. Az átalakulás nem zökkenőmentes. Az új szabályok bevezetésénél mindig vizsgálni kell, vajon megfelel-e az alkotmányossági követelményeknek a változás. Ilyenkor elsősorban a visszaható hatály tilalma és a kellő felkészülési idő biztosításának követelményei sérülhetnek.

A Kereskedelmi, Vendéglátóipari és Idegenforgalmi Iskolák Szövetségének elnöke azért fordult hivatalunkhoz, mert az utóbbi időben több, eddig két éves képzési idejű szakma szakképzési ideje kettőről három évre emelkedett. A Szövetséget érintő szakmák: a szakács, a cukrász és a pincér.

A szakképzési időt – a három évet – az Országos Képzési Jegyzékről szóló 37/2003. (XII. 27.) OM rendelet határozza meg. A rendelet 9. § (1) bekezdésében foglalt hatálybaléptető rendelkezés szerint a rendelet 2004.

január 1-jén lépett hatályba. Rendelkezéseit első ízben – a (2)-(4) bekezdésekben foglalt kivételekkel – a 2004. január 1-jét követően megkezdett szakképzésre kell felmenő rendszerben alkalmazni. Az iskolai rendszerű szakképzés esetében tanulót a 2004/2005. tanévtől kezdődően lehet a szakképzési évfolyamra beiskolázní, illetőleg az iskolarendszeren kívüli szakképzés esetében a részt vevővel képzési szerződést csak akkor lehet kötni, ha a szakképesítés szakmai és vizsgakövetelménye kiadásra került.

A rendelet 9. § (2) bekezdése értelmében az iskolai rendszerű és az iskolarendszeren kívüli szakképzésben addig az időpontig, amíg a 2004. január 1-jétől hatályos OKJ előírásaihoz illeszkedő szakmai és vizsgakövetelmények, valamint az iskolai rendszerű szakképzéshez a központi programok (tantervek) nem kerültek kiadásra, a képzés a 2004. január 1-jéig hatályos OKJ, és az ahhoz illeszkedő korábban kiadott szakmai és vizsgakövetelmények, illetőleg az iskolai rendszerű szakképzéshez illeszkedő korábban kiadott központi programok (tantervek) és az elméleti képzéshez szükséges tananyagok alapján indítható. A mai napig a fent felsorolt három szakma közül csak a cukrász tekintetében jelent meg központi program, tehát a probléma a három szak közül jelenleg csak őket érinti.

A rendelet felmenő rendszerben vezeti be az új képzési rendet. A felmenő rendszert azonban a rendelet szerint a szakképzési évfolyamok tekintetében kell érteni. Vagyis ez azt jelenti, hogy a jelenleg 10. évfolyamos tanulók számára kell kötelezően bevezetni. Jövőre tehát már a három éves cukrász képzés indul meg. A Kereskedelmi, Vendéglátóipari és Idegenforgalmi Iskolák Szövetsége azért érzi mindezt aggályosnak, mert a beiskolázások során – vagyis akkor, amikor az érintett tanulók középiskolát választottak, két évvel ezelőtt – még nem lehetett tudni, hogy a szakképzés időtartama három év lesz, hiszen az új OKJ csak 2003-ban készült. A tanulók és szüleik tehát a pályaválasztáskor azt a tájékoztatást kapták – nem is kaphattak mást – hogy a képzés 2+2 éves lesz. Most azonban azzal a ténnyel kellett szembesülniük, hogy a képzés 2+3 éves lesz, holott ennek ismeretében talán nem is választották volna az adott képzést.

Nyilatkozatot kértünk az Oktatási Minisztérium szakképzési helyettes államtitkárától. Az államtitkár válaszában elismerte, hogy a középiskolai jelentkezéskor a tanulók és szüleik más tájékoztatást kaptak a tanulmányok időtartamáról. Ugyanakkor kiemelte, hogy a beiratkozáskor nincs lehetőség szakmaválasztásra, mivel a szakiskola első két évfolyamán szakképzésről nem is beszélhetünk, mivel ekkor az általános műveltséget megalapozó nevelés-oktatás folyik, amely csak esetlegesen egészíthető ki pályaorientációval, szakmai előkészítő, illetve szakmai megalapozó ismeretek oktatásával. Az államtitkár álláspontja szerint tehát a szakképesítést érintő mindennemű tartalmi és strukturális változás bevezetésére a 10. osztály után, a 11. osztály előtt kerülhet sor.

A panasznak és hatáskörünknek megfelelően az ügyben vizsgálatunk kizárólag arra terjedt ki, hogy nem okoz-e oktatási jogsérelmet az a tény, hogy a képzés változtatásakor a felmenő rendszer csak a szakképzési évfolyamokra terjed ki, és nem az egész középiskolai képzési időre.

Az államtitkár válaszát elfogadtuk. A szakképzés rendszere speciális abból a szempontból, hogy két, egymástól jól elválasztható részre tagolódik. Az első részben a diákok általános jellegű képzést kapnak, a másodikban kezdődik csak el a tulajdonképpeni szakképzés. Az első két év csaknem teljesen megegyezik minden szakiskolában. A rendszer tulajdonsága az, hogy az első két év után a tanuló átléphet más iskolába, akár teljesen más szakot is választva, mint amit a korábbi iskolájában tanult volna. Ez bizonyos rugalmasságot, átjárhatóságot biztosít a strukturának, amelynek fenntartása nagyon is indokolt és célszerű. Ezzel ugyanis éppen azt a lehetőséget biztosítjuk a tanulóknak, hogy amennyiben tizenhat éves korukban, a két alapozó osztály elvégzése után meggondolnák magukat leendő hivatásukról, akkor ezt megtehessek. Ha nem így lenne, akkor az általános iskola végén meghozott döntés lenne az, amely mintegy megváltoztathatatlanként viselkedne, ezzel szemben a tizenhat éves korban meghozott döntés sokkal inkább megalapozott, és átgondolt lehet. Ezért indokolt, hogy egy

egységként a szakképzési évfolyamokat kezelje a jogalkotó, nem szükséges ebbe az egységbe beletartozónak tekinteni az alapozó évfolyamokat. Ezért tehát a felmenő rendszer érvényesülése is a tizedik osztály utáni képzési egységre nézve követelhető meg.

Mindezek alapján az ügyben oktatási jogsérelmet nem állapítottunk meg. (K-OJOG-962/2004.)

FELSŐOKTATÁS

Egy évvel ezelőtt beszámoltunk arról, hogy a felsőoktatásról szóló 1993. évi LXXX. törvény 2003 nyarán történt módosítása negatívan befolyásolta az oktatási jogok biztosának hatáskörét. E módosítás ugyanis megszüntette az oktatási miniszter törvényességi felügyeleti hatáskörét a felsőoktatási szféra jelentős része felett. Tekintettel arra, hogy az oktatási jogok biztosának hatásköre az oktatási miniszter törvényességi felügyeleti jogkörén nyugodott, 2003. július 1-jétől az oktatási miniszter törvényességi felügyeleti jogkörének leszűkülése egyúttal az oktatási jogok biztosá hatáskörének leszűkítését jelentette.

Idei kiadványunkban viszont már arról tudunk beszámolni, hogy 2004. szeptember 1-jei hatállyal az Országgyűlés ismét módosította a felsőoktatási törvényt. E módosítással a jogalkotó a felsőoktatás szereplőinek önállóan nevesített jogaként jelölte meg azt, hogy az őket ért jogsérelem esetén az oktatási jogok biztosához fordulhatnak.

Ettől az időponttól kezdve az oktatási biztosnak ismét lehetősége van arra, hogy – a jogorvoslati lehetőségek kimerítése után, de a bírósági eljárás előtt – a felsőoktatási intézmények hallgatóitól, oktatóitól érkező panaszokat fogadja, azok nyomán valamennyi érdekelt felet meghallgatva vizsgálatot folytasson le, és amennyiben az oktatási jogok megsértését tapasztalja, kezdeményezéssel forduljon az egyetem, főiskola felé a jogsérelem orvoslása érdekében.

Ahogy azt tavaly is említettük, 2003. július 1. és 2004. szeptember 1. között is megválasztuk azokat a felsőoktatási tárgyú kérdéseket, amelyekben csak különféle információkat kértek tőlünk a beadványozók (például szervezetek nevét, címét, jogszabályok számát, címét, egyes jogszabályi rendelkezések ismertetését). A vizsgálatot kérő beadványokat viszont ebben az időszakban kénytelenek voltunk hatáskör hiányában elutasítani.

A 2004. évben hozzánk érkezett panaszokat – ahogy azt évek óta hagyományosan tesszük – három nagy csoportba osztottuk. Az első csoportba a felvétellel kapcsolatos ügyek kerültek, a második csoportot a tanulmányi kötelezettségek teljesítésének gyakorlatát taglaló ügyek alkotják, míg a harmadik csoportba a tanulmányok finanszírozásának kérdéseit érintő ügyek tartoznak.

FELVÉTELI A FELSŐOKTATÁSI INTÉZMÉNYEKBE

A 2004. szeptember 1-jén visszakapott hatáskör a felvételi ügyekre nem bírt jelentős hatással. Ekkora ugyanis már lezajlott a felsőoktatási intézmények felvételi eljárása, sőt, az azt követő

jogorvoslati eljárás is. Ezért 2004-ben főként tájékoztatást kérő beadványok érkeztek hozzánk, vizsgálatot kevés panaszos kért. Mindez megmutatkozik a beszámolóban megjelenő ügyszámában és az ügyek jellegében is.

A felsőoktatási intézmények felvételi eljárásai jogi hátterének alapját a felsőoktatási törvény 64. § (2) bekezdés c) pontjában megfogalmazott szabály képezi. Ennek értelmében a felsőoktatási intézmények autonómiájának külön nevesített esete a felvétel feltételeinek meghatározása. Az egyetemek és főiskolák saját hatáskörükben állapíthatják meg a felvehető hallgatók számát, és belátásuk szerint választhatják ki a felvételizők közül a hallgatóikat. Mindennek azonban természetesen a jogszabályok keretei között kell zajlania, a felsőoktatási autonómia semmiképpen sem jelentheti azt, hogy az intézmény ne lenne köteles tiszteletben tartani az egész jogrendszert átható általános jogelveket és a felvételre vonatkozó jogszabályi rendelkezéseket. E jogterület alapvető jogforrásának számít a felsőoktatási törvényen kívül a felsőoktatási intézmények felvételi eljárásának általános szabályairól szóló 269/2000. (XII. 26.) Korm. rendelet.

Mindenképpen meg kell említeni e körben az egyes felsőoktatási intézmények saját intézményi (és kari) felvételi szabályzatait is, amelyeknek rendelkezései ugyan nem minősülnek jogforrási rendelkezéseknek, mégis kötik a felvételi eljárás szereplőit: a felvételizőket és magukat az intézményeket is. Ugyancsak nem minősül jogforrásnak, mégis óriási jelentőséggel bír az Oktatási Minisztérium Felsőoktatási felvételi tájékoztató (a továbbiakban: Tájékoztató) című kiadványa. A Tájékoztató elsődleges információforrást jelent a jelentkezők számára, joggal nevezhetjük a „felvételizők Bibliájának”. Éppen jelentősége miatt fontos, hogy csak pontos információkat tartalmazzon.

A felsőoktatási törvény fentebb idézett rendelkezéséből következő intézményi autonómiából egyben az is levezethető, hogy az oktatási jogok biztosa nem rendelkezik hatáskörrel a felvételi követelmények teljesítése értékelésének vizsgálatára. Hivatalunk kizárólag azt vizsgálhatja, hogy a felsőoktatási intézmény eleget tett-e a felvételre vonatkozó jogszabályok és az intézményi szabályzat(ok) – garanciális jelentőségű – eljárási jellegű követelményeinek.

A hozzánk érkezett panaszok egy részében a beadványozók olyan, a felvétellel kapcsolatos kérdést tettek fel, amelyekre a válasz a Tájékoztatóban megtalálható volt. Ezekben az esetekben is igyekeztünk felvilágosítást adni, és felhívtuk a beadványozók figyelmét arra, hogy részletes információhoz juthatnak a Tájékoztatóból.

A beadványozó arra a kérdésére várt választ, hogy a „Cambridge Advanced” nyelvvizsga birtokában mentesül-e adott szakra való felvételi vizsga alól. A felsőoktatási intézmények felvételi eljárásai jogi hátterének alapját a felsőoktatási törvény 64. § (2) bekezdés c) pontjában megfogalmazott szabály képezi. Ennek értelmében a felsőoktatási intézmények autonómiájának külön nevesített esete a felvétel feltételeinek meghatározása. Jogszabályi szinten a felvételi vizsga alóli mentesség kérdése nincs szabályozva. Ezért a Tájékoztató intézményenként tartalmazza a meghirdetett szakokhoz, illetőleg különböző képzési formákhoz kapcsolódóan a

felvételi követelményeket és vizsgamentességeket. Bővebb információért a felvételiző ahhoz a konkrét felsőoktatási intézményhez fordulhat, amelyikbe felvételt kíván nyerni. (K-OJOG-426/2004.)

A beadványok egy csoportja azt a kérdést érintette, hogy milyen feltételekkel kerülhet be valaki a felvételi eljárásba, vagyis milyen követelményeknek kell megfelelnie ahhoz, hogy egyáltalán érvényes jelentkezést nyújthasson be.

A beadványozó – továbbtanulási szándéka miatt – külföldi diplomája honosításával kapcsolatban kereste meg hivatalunkat. Tájékoztatuk, hogy a külföldi bizonyítványok és oklevelek elismeréséről szóló 2001. évi C. törvény 4. § (2) bekezdése szerint a külföldi bizonyítványok és oklevelek által tanúsított végzettségi szint elismerése, ha az oktatási intézményben történő továbbtanulás céljából történik, azon oktatási intézmény hatáskörébe tartozik, amelyben a kérelmező tanulmányait folytatni szándékozik. (K-OJOG-583/2004.)

A felvételi rendelet 2. § (4) bekezdés i) pontja értelmében a felsőoktatási intézmények a Tájékoztatóban kötelesek közzétenni a felvételi vizsgák időpontját. Mint minden évben, 2004-ben is érkezett hozzánk olyan panasz, amely azt sérelmezte, hogy ugyanabban az időpontban több felsőoktatási intézmény is tart felvételi vizsgát.

A felsőoktatási jogszabályok nem tiltják azt, hogy az intézmények ugyanazon napra hirdessék meg felvételi vizsgaidőpontjaikat. Ilyen esetben az intézmények megadhatnak pótfelvételi időpontot is, ám erre nem kötelezhetők. A jelentkezők a Tájékoztatóból idejében értesülnek a vizsgák időpontjáról, és a jelentkezéseik beadásakor ezt az adatot figyelembe vehették. A fentiek alapján az ügyben oktatási jogsérelmet nem állapítottunk meg. (K-OJOG-588/2004.)

Ahogy arról korábban már szó esett, hivatalunk által nem vizsgálható, hogy a felvételiző által kapott pontszám megfelel-e a vizsgán nyújtott teljesítménynek, ám azt, hogy a pontszámítás milyen elvek szerint történik, és ez megfelel-e a jogszabályi előírásoknak, vizsgálhatjuk.

A panaszos 1996-ban érettségizett, és 2004-ben felvételizni kívánt. Sérelmezte, hogy a felvételi pontjainak számításakor hozott pontjainak számát vették figyelembe a számára kedvezőbb, a szerzett pontokat megkettőző számítás helyett. A panaszos közlése szerint az egyetem annak ellenére járt el így, hogy a panaszos a felvételi lap kitöltésekor nem jelölte be, hogy a hozott pontok alapján kérné pontjainak számítását.

Megállapítottuk, hogy a felvételi rendelet 6. § (1) bekezdése alapján a felsőoktatási intézmény minden, az adott intézménybe (karra), szakra, szakcsoportra, felsőfokú szakképzésre, képzési formára, az államilag finanszírozott, illetve költségterítéses képzésre jelentkező felvételéről egységes rangsorolás alapján dönt. Az általános szabály szerint a felvételi összpontszámot három módon lehet meghatározni: a hozott pontok és a szerzett pontok összegzésével vagy a felvételi vizsgán szerzett pontok megkettőzésével, vagy pedig a felsőoktatási intézmény tanácsának döntése alapján a hozott pontok megkettőzésével. A 10. § (2) bekezdése a költségterítéses alapképzésre vonatkozó különös szabályként kimondja, hogy a felvételi eljárást, a rangsorolás elveit és módját a felsőoktatási intézmény saját szabályzatában állapítja meg. A kormányrendelet az intézmények e szabályozási jogával kapcsolatban csupán annyi megkötéssel él, hogy a felvételi eredmény megállapítása az érettségi évében és az azt követő 5 évben vagy a hozott pontok (év végi érdemjegyek vagy érettségi érdemjegyek)

megkésztetésével, vagy pedig a fentebb felsorolt módszerek egyikével történik – az intézmény döntése alapján. A panaszos által hivatkozott 8. § (6) bekezdése, amely szerint a három számítás közül azt kell figyelembe venni, amelyik a jelentkező számára előnyösebb, kizárólag az alapképzésre történő jelentkezés esetén az érettségi évében és az azt követő három évben alkalmazható.

Mindezek értelmében az intézménynek jogában állt meghatározni, hogy a felvételi rendelet által biztosított lehetőségek közül, az egyenlő követelményeken alapuló rangsorolás elvének megfelelően, melyik módszerrel él a felvételi eljárás során, és erről a felvételizőket a Tájékoztatóban megfelelően értesítette. A felvételi során figyelembe vehető, a kedvezőbb módszer megválasztására vonatkozó szabály a panaszos esetében nem volt alkalmazható, mivel 1996-ban letett érettségi vizsgái óta nyolc év telt el, ez pedig meghaladja a kormányrendelet által szabályozott három éves kedvezményes időtartamot.

A fentiek értelmében jogsértés nem volt megállapítható. (K-OJOG-676/2004.)

Speciális kérdésként jelentkezik a felvételik körében a doktori képzésre való felvételi eljárás. Ezt nem a már sokszor említett felvételi rendelet szabályozza. A doktori képzésre vonatkozó joganyagot a doktori képzésről és a doktori fokozatszerzésről szóló 51/2001. (IV. 3.) Korm. rendelet tartalmazza.

A beadványozó arra a kérdésre várt választ, hogy hogyan szerezhetne nyelvvizsga hiányában doktori fokozatot. Tájékoztattuk, hogy az 51/2001. (IV. 3.) Korm. rendelet 28. § (2) bekezdése egyértelműen rögzíti, hogy doktori képzésre egyetemi oklevéllel vagy azzal egyenértékű oklevéllel és legalább egy, államilag elismert középfokú „C” típusú nyelvvizsgával rendelkező pályázók jelentkezhetnek. A felsőoktatási törvény 92. § (2) bekezdés c) pontja szerint a doktori fokozat megszerzésének feltétele – többek között – két idegen nyelvnek a tudományterület műveléséhez szükséges ismeretének igazolása. A jogszabályi feltételek mindenkire vonatkoznak. (K-OJOG-584/2004.)

Szintén speciális kérdés a szakkollégiumi felvételi eljárás során esetlegesen elkövetett szabálysértések köre.

A panaszos egy szakkollégiumi felvételi során tapasztalt eljárást, illetve a szakkollégium és annak tanárai által tanúsított magatartást sérelmezte. Előadta, hogy kilenc órán keresztül várakoztatták (reggel kilenc órától délután hat óráig). A felvételin való részvétel jogát fellebbezés útján nyerte el, ám – a hosszas várakozás után – közölték vele, hogy az intézmény első döntésének megfelelően jelentkezését felvételi vizsga nélkül utasítják el. A panasz, a szakkollégium igazgatójának álláspontja, illetve a vonatkozó jogszabályok és belső szabályzatok vizsgálata során megállapítottuk, hogy jogsértés nem történt. A felsőoktatási törvény 64. § (2) bekezdése az oktatás, a tudományos képzés, a művészeti tevékenység, a kutatás és a tanulás szabadságának biztosítása érdekében a felsőoktatási intézmények önkormányzati jogaként jelöli meg az intézménybe való felvétel feltételeinek meghatározását, a hallgatók kiválasztását és felvételét, illetve a már elvégzett tanulmányok beszámítására vonatkozó feltételek meghatározását az intézménybe való felvételnél, illetve átvételkor. Hasonló döntési jogkörrel rendelkezik a szakkollégiumnak az egyetemi tanács által elfogadott, és az egyetem rektora által jóváhagyott szervezeti és működési szabályzata. Ennek megfelelően annak eldöntése, hogy – a jogszabályokban, illetve az egyetemi és kollégiumi belső szabályzatokban rögzített követelményrendszer alapján – ki nyer felvételt az intézménybe, a kollégium hatáskörébe tartozik. A panasz kapcsán megvizsgáltuk továbbá azt is, hogy a felvételi során történt-e eljárási jogsérelem. A szakkollégiumba több mint kétszázán jelentkeztek, angol

szakosként kb. harmincan. A kollégiumi felvételi több részből áll: szakmai, igazgatói és diák meghallgatásból, amelyek ráadásul különböző helyszíneken zajlottak. Ezért az eljárás összetettsége és a szervezési feladatok bonyolultsága indokolta a hosszas várakozási időt, amelyen a többi felvételiző diáknak is át kellett esnie. Emellett a szakkollégium Felvételi Bizottsága az eljárási követelményeknek megfelelően tájékoztatta a panaszost a fennálló helyzetről, illetve közölte vele határozatát. Mindezek alapján megállapítottuk, hogy az ügyben jogsértés nem történt. (K-OJOG-732/2004.)

Ahogy erről már az érettségiről szóló fejezetben szó esett, 2005-től az önálló felvételi vizsga megszűnik, helyét az érettségi vizsga veszi át. Az új rendszerre való átállás természetes módon kérdéseket vet fel. Számos hozzánk fordulót tájékoztattunk arról, hogy a kétszintű érettségi bevezetése milyen változásokat fog eredményezni a felvételi eljárásban.

Többen aggódtak amiatt, hogy amennyiben 2005-ben akarnának felvételizni, akkor újra érettségizniük kell. Ez a hit tévedésen alapszik.

A beadványozókat tájékoztattuk arról, hogy 2005-től változik az érettségi és a felsőoktatási intézményekbe való felvételi vizsgák rendje. 2005-től megszűnik a felvételi vizsga, helyette az érettségi vizsga eredményét számítják át felvételi pontszámokra. A felvételi rendelet azonban nem írja elő a 2005 előtt érettségizők számára, hogy amennyiben felvételizni szeretnének, újra vizsgát kellene tenniük. A korábban tett érettségi vizsga osztályzatát azonos osztályzattal középszintű érettségi osztályzatnak számítják be, az új számítási rendszer szerinti százalékos határ felső értékével. Aki 2005 előtt érettségizett, annak újra érettségiznie kell valamelyik középiskolában, de csak abban az esetben, ha a bejutáshoz szükséges tantárgy(ak)ból a korábban tett érettségi vizsgájának osztályzatán javítani szeretne, vagy emelt szintű érettségi vizsgát akar tenni a felvételhez. Ez természetesen a korábban tett érettségi vizsgák eredményét nem befolyásolja, és nem számít új érettséginek. Tény ugyanakkor, hogy az emelt szintű vizsga 7 többletpontot jelent a felvételi pontszámításakor. (K-OJOG-426/2004., K-OJOG-491/2004.)

Aki a 2005-ös felvételi eljárásban érintett, rendszerint már idejekorán, egy évvel a felvételi előtt megkezdi számolgatni, hogyan lenne számára kedvezőbb a felvételi eredmény.

A beadványozó 2005-ben érettségizik és felvételizik. Az Oktatási Minisztérium honlapja alapján úgy számította, hogy amennyiben a felvételi tárgyakból középszinten legalább 90%-os teljesítményt nyújt, 120 felvételi pontot ér el. Tőlünk arra várt választ, hogy jól érti-e a rendelkezést. Tájékoztattuk, hogy a középszintű érettségi vizsgán elért legalább 90 %-os eredmény valóban maximális felvételi pontot jelent. Ugyancsak 120 felvételi pontot jelent, ha a felvételiző emelt szintű érettségi vizsgán teljesít legalább 90 %-ot. Az átszámítás tekintetében tehát nem lesz különbség az emelt, illetve a középszinten letett érettségi vizsga között. Ahogy azt a beadványozó által hivatkozott honlap is megállapítja, a differenciálást és az emelt szintű vizsga preferálását a többletpontok rendszere biztosítja. A 90%-os eredmény ugyan azonos pontszámra számítható át mind emelt, mind középszintű vizsga esetén, ám aki emelt szinten vizsgázott, és legalább közepes eredményt ért el, az további 7 többletpontot kap felvételi pontszáma kiszámításakor. (K-OJOG-430/2004.)

TANULMÁNYI ÉS VIZSGAÜGYEK

A tanulmányi kötelezettségek teljesítésével kapcsolatban általánosságban elmondható, hogy a felsőoktatási intézményeket és hallgatóikat e tekintetben elsősorban a felsőoktatási törvény vonatkozó rendelkezései kötik. E rendelkezéseket egészítik ki, vagy konkretizálják az egyes szakok, szakcsoportok képesítési követelményeiről szóló kormányrendeletek³. A felsőoktatási intézmények pedig megalkotják saját, belső szabályzatukat, méghozzá több szinten: ösztintézményi és kari szinten. E szabályzatok alacsonyabb szintű szabályokat tartalmaznak, mint a jogszabályok, mégis normatív erejűek. Ez két dolgot jelent. Egyrészt e szabályzatok nem lehetnek ellentétesek a magasabb szintű, jogszabályi rendelkezésekkel, másrészt viszont, amennyiben megfelelő eljárás keretei között, a jogszabályoknak megfelelően hozták létre őket, akkor kötelezőek mind az adott intézményre, mind annak hallgatóira. Amikor tehát egy felsőoktatási intézmény eljárását vizsgáltuk, a jogszabályokon kívül csaknem mindig tanulmányoznunk kellett az adott intézmény belső normáit is.

Ebben az évben a legtöbb panasz a tanulmányi és vizsgaügyek területéről a nyelvvizsga-követelményekkel kapcsolatban érkezett.

Egy egyetem nyelvvizsga hiányában nem bocsátotta a panaszost államvizsgára. Tájékoztattuk arról, hogy a felsőoktatási törvény 95. § (7) bekezdése a nyelvvizsga-követelményt az oklevél kiadásának feltételévé teszi. Ennek értelmében tehát a panaszos záróvizsgázhat a nyelvvizsga letétele nélkül is, diplomáját azonban csak a nyelvvizsga bemutatása után kaphatja meg. (K-OJOG-486/2004.)

Egy főiskola másodéves hallgatói levelükben sérelmesnek tartották, hogy a diploma megszerzéséhez szükséges nyelvvizsga-követelményt megszigorító kormányrendelet a felvételi jelentkezési lapok beadása után került kihirdetésre. Panaszukban kiemelték, hogy ezáltal a szigorodásról szóló információk hiányában a felvételre jelentkezés során nem mérlegelhetek megfelelően, illetve, hogy a kormányrendelet a jogalkotásról szóló 1987. évi XI. törvény jogszabályi követelményével szemben nem hagyott ésszerű időt a normamódosításra való felkészülésre. Válaszunkban kifejtettük, hogy az „ésszerű idő” kérdésével kapcsolatban a jogalkotói törvény 12. § (3) bekezdése az irányadó, amely szerint a jogszabály hatálybalépésének időpontját úgy kell meghatározni, hogy kellő idő maradjon a jogszabály alkalmazására való felkészülésre. Az Alkotmánybíróság állandó gyakorlata szerint e törvényi rendelkezés az alábbi részkötelezettségeket hárítja a jogalkotó szervekre: a jogszabály hatálybalépésének időpontját úgy kell meghatározni, hogy kellő idő maradjon a jogszabály szövegének megszerzésére és áttanulmányozására, a jogalkalmazó szervek számára a jogszabály alkalmazására való felkészüléshez, valamint a jogszabállyal érintett személyek és szervek számára annak eldöntéséhez, hogy miként alkalmazkodjanak a jogszabály rendelkezéseire, az önkéntes jogkövetés személyi és tárgyi feltételeiről való gondoskodáshoz. A panaszosok által előadott kérdés esetében ezek a feltételek megvalósulnak. A jogszabály rendelkezéseit időben megismerhették, és elegendő idejük volt arra, hogy alkalmazkodjanak hozzá. A korábbiakban, hasonló esetekben azt vizsgáltuk, hogy a jogalkotó nem hagyott-e irreálisan kevés időt a

³ E kormányrendeletek azonban nem feltétlenül hatályosak még az összes hallgatóra, hiszen – bár az összes hazai képzésre megszületett már a képesítési követelményt tartalmazó kormányrendelet – szabályaiknak bevezetése felmenő rendszerben történt/történik.

hallgatóknak arra, hogy a nyelvi követelményeket teljesítsék, vagyis a nyelvvizgá(ka)t letegyék. Hasonló esetekben következetesen azt állapítottuk meg, hogy amennyiben a hallgatók már tanulmányaik megkezdésekor tisztában lehettek a követelményekkel, vagyis több év áll rendelkezésükre a nyelvvizsga letételéhez, a kellő felkészülési idő biztosított. (K-OJOG-330/2004.)

Egy hallgató szintén sérelmezte a nyelvvizsga-követelmények szigorítását, illetve arról érdeklődött, hogy létezik-e olyan kommunikáció-művelődésszervező szak Magyarországon, ahol egy alapfokú „C” típusú nyelvvizsga elegendő a diploma megszerzéséhez. Válaszunkban felhívtuk a figyelmét arra, hogy a felsőoktatási törvény és a felsőoktatásban a bölcsészettudományi és egyes társadalomtudományi alapképzési szakok képesítési követelményeiről szóló 129/2001. (VII. 13.) Korm. rendelet rendelkezéseinek együttes értelmezése alapján a kommunikáció-művelődésszervező szakon a diploma kiadásának feltétele egy élő idegen nyelvből szerzett „C” típusú középfokú nyelvvizsga. A kormányrendelet 6. § (2) bekezdése értelmében pedig e meghatározott követelményeket először a 2002/2003. évi tanévben az alapképzésekben tanulmányaikat megkezdő hallgatókra kell alkalmazni. A jogszabály 2001-ben jelent meg, ennek alapján tehát a panaszos már jelentkezésekor tisztában lehetett a benne foglaltakkal. A rendelet hatálya minden magyar felsőoktatási intézményre kiterjed, tehát nincs olyan intézmény, ahol e követelményeket ne kellene teljesíteni. (K-OJOG-512/2004.)

Számos alkalommal kérték segítségünket olyan hallgatók, akiknek fogyatékoságuk nehezítette meg felsőoktatási tanulmányaikat.

Olyan írási és tanulási nehézségekkel kapcsolatos problémájával fordult hivatalunkhoz egy hallgató, amelyek több alkalommal megakadályozták őt a diploma megszerzéséhez szükséges nyelvvizsga sikeres letételében. Tájékoztatuk, hogy a 29/2002. (V. 17.) OM rendelet 10. § b) pont bb) alpontja értelmében a diszlexiás - diszgrafiás hallgató, ha fogyatékosága miatt nem képes az államilag elismert „C” típusú nyelvvizsga írásbeli követelményeinek teljesítésére, részleges felmentést kaphat a „B” típusú (írásbeli) nyelvvizsga letétele alól. Erről a felsőoktatási intézmény saját intézményi szabályzatában rendelkezhet. Ugyanakkor felhívtuk a figyelmét arra, hogy a felmentést az intézmény megadhatja, ám nem köteles ilyen kedvezményt nyújtani hallgatóinak. (K-OJOG-327/2004.)

Egy hallássérült fiatal főiskolai hallgatók nyelvvizsga-kötelezettségére vonatkozó jogi szabályozás felől érdeklődött. Tájékoztatuk, hogy kérdésével kapcsolatban a 29/2002. (V. 17.) OM rendelet tartalmaz irányadó rendelkezéseket. Az OM rendelet 8. §-ának b) pontja értelmében a súlyosan hallássérült (siket) hallgató az idegennyelv-tanulás és az államilag elismert nyelvvizsga követelménye alól is felmentést kaphat. Ugyanezen rendelkezés c) pontja kimondja, hogy aki már előző tanulmányai során is tanult idegen nyelvet, de fogyatékosága miatt nem képes az államilag elismert „C” típusú nyelvvizsga szóbeli követelményeinek teljesítésére, felmentést kaphat az „A” típusú (szóbeli) nyelvvizsga letétele alól. A felmentés engedélyezésére vonatkozó szabályokat az OM rendelet alapján a felsőoktatási intézménynek a fogyatékos hallgatók esélyegyenlőségének biztosítását elősegítő intézményi szabályzatban kell rendeznie. Mindezek alapján javasoltuk a panaszosnak, hogy a főiskolán érdeklődjön azokról a szabályokról, amelyek alapján az intézmény a hallássérült hallgatók esetében a nyelvvizsga-kötelezettség alóli felmentéséről dönt. Felhívtuk a figyelmét arra, hogy amennyiben a felsőoktatási intézmény nem rendelkezik ilyen szabályzattal, jogában áll, hogy panaszával hivatalunkhoz forduljon. (K-OJOG-720/2004.)

Egy hallgató felsőfokú tanulmányait számolási nehézségek akadályozták. A diszkalkuliás felsőoktatási hallgatók tanulmányaival kapcsolatban szintén a 29/2002. (V. 17.) OM rendelet tartalmaz irányadó rendelkezéseket. A rendelet 10. §-ának c) pontja alapján különösen súlyos diszkalkulia esetén a hallgató a számítási feladatok alól felmentést kaphat, illetve esetében a vizsgák alkalmával engedélyezhető mindazon segédeszközök használata, amelyekkel a hallgató a tanulmányai során korábban is dolgozott (például táblázatok, számológép, konfiguráció, mechanikus és manipulatív eszközök). Ugyanakkor az érintett hallgatónak mindenekelőtt a fogyatékos állapot megállapító szakértői véleményt kell beszereznie ahhoz, hogy a felsőoktatási intézmény a rendeletben szabályozott kedvezményeket saját döntése alapján számára biztosíthassa. (K-OJOG-695/2004.)

Amint azt egy korábbi beszámolómban jeleztük, 2001-ben vizsgálatot folytattunk a fogyatékossgal élő hallgatók diplomaszerezéséhez szükséges nyelvi követelmények kérdéseivel kapcsolatban. Akkor megállapítottuk, hogy az Alkotmány hátrányos megkülönböztetést tiltó szabályát sérti a felsőoktatási törvény, amennyiben azonos nyelvi követelményeket állít egyrészt az érzékszervi-, beszéd-, illetve más fogyatékos, másrészt az ép főiskolai, egyetemi hallgatók számára. (K-OJOG-198/2001.) Eljárásunk nyomán az oktatási tárcanál megkezdődött a fogyatékkal élő hallgatók jogi helyzetének átfogó felülvizsgálata.

Az Országgyűlés a felsőoktatási törvény módosítása útján 2002. január 1-jei hatállyal felhatalmazta az oktatási minisztert arra, hogy meghatározza a fogyatékossgal élő hallgatók tanulmányainak folytatásához szükséges esélyegyenlőséget biztosító feltételeket, különösen a felvételi vizsgakövetelmények, a képzés szakmai és gyakorlati követelményeinek teljesítése és az akadálymentes környezet megteremtése érdekében. Az oktatási miniszter ezen törvényi felhatalmazás alapján alkotta meg a fogyatékossgal élő hallgatók tanulmányainak folytatásához szükséges esélyegyenlőséget biztosító feltételekről szóló 29/2002. (V. 17.) OM rendeletet, amely 2002. szeptember 1-jén lépett hatályba.

A rendelet csaknem három évvel ezelőtt született meg. Az elmúlt időre való tekintettel úgy éreztük, helye van annak, hogy a szabályozás eredményét megvizsgáljuk. Ezért vizsgálatot indítottunk a fogyatékossgal élő hallgatók mai helyzetének megismerése céljából. Az eljárás során szeretnénk feltérképezni, hogy a hatályos jogi környezetben hogyan érvényesülnek az érintettek jogai, a felsőoktatási intézmények eleget tesznek-e jogszabályban foglalt kötelezettségeiknek, és esetleg melyek azok problémák, amelyeket a hatályos jogi szabályozás nem tud megfelelően kezelni. A vizsgálat mind jogi, mind szociológiai szempontú elemzésnek veti alá a felsőoktatás ezen szféráját. A vizsgálat jelenleg folyamatban van. (K-OJOG-828/2004.)

A felsőoktatási törvény meghatározott adatvédelmi és adatkezelői feladatokkal bízza meg a felsőoktatási intézményeket. Ugyanakkor a hivatalunknak címzett panaszokból sokszor az derül ki, hogy az egyetemek és főiskolák kevésbé tájékozottak az ebből eredő kötelezettségeikkel kapcsolatban.

Egy hallgató azért fordult hivatalunkhoz, mert a főiskola megtagadta az indexmásolat iránti kérelmét. A személyes adatok védelméről és a közérdekű adatok nyilvánosságáról szóló 1992. évi LXIII. törvény alapján a leckekönyvben foglalt adatok személyes adatnak minősülnek, mivel meghatározott, egyértelműen azonosítható természetes személlyel, azaz a leckekönyv tulajdonosával hozhatóak kapcsolatba, illetve belőlük az érintett személyre vonatkozóan következtetések vonhatóak le. A főiskola, amely az adatokat felhasználja, az adatvédelmi törvény szerint adatkezelő, így meghatározott kötelezettségeknek kell eleget tennie az adatkezeléssel kapcsolatban. Az adatvédelmi törvény 12. § (1) bekezdése alapján az érintett kérelmére az adatkezelő tájékoztatást ad az általa kezelt adatairól, az adatkezelés céljáról, jogalapjáról, időtartamáról, az adatfeldolgozó nevééről, címéről (székhelyéről) és az adatkezeléssel összefüggő tevékenységéről. Az adatkezelő köteles a kérelem benyújtásától számított legrövidebb idő alatt, legfeljebb azonban 30 napon belül írásban, közérthető formában megadni a tájékoztatást. Ennek értelmében az adatvédelmi törvény rendelkezései alapján a főiskola által nyilvántartott, így a leckekönyvben található adatairól a panaszos jogosult tájékoztatást kérni, amelyet az intézmény legkésőbb a kérelem benyújtásától számított 30 napon belül köteles megadni. (K-OJOG-605/2004.)

Egyes hallgatók panaszukban sérelmezték, hogy a felsőoktatási intézmények elutasították a korábbi tanulmányaik beszámítására vonatkozó kérelmüket. Ilyen esetekben válaszukban felhívtuk a panaszosok figyelmét arra, hogy a felsőoktatási törvény széleskörű autonómiát biztosít a felsőoktatási intézmények részére a korábbi tanulmányok beszámításának kérdésében.

A panaszos beadványában az egyetemi szintű biológia tanári másoddiplomás képzéssel járó anyagi és időbeli többletterhet, illetve a korábbi tanulmányok beszámításával kapcsolatos szabályozás megváltoztatását kifogásolta. Válaszukban kifejtettük, hogy a felsőoktatási törvény 64. § (2) bekezdése az oktatás, a tudományos képzés, a művészeti tevékenység, a kutatás és a tanulás szabadságának biztosítása érdekében a felsőoktatási intézmények önkormányzati jogaként jelöli meg az intézménybe való felvétel feltételeinek meghatározását, a hallgatók kiválasztását és felvételét, illetve a már elvégzett tanulmányok beszámítására vonatkozó feltételek meghatározását az intézménybe való felvételkor, illetve átvételkor. Ennek értelmében a felsőoktatási intézménynek módjában áll megváltoztatni a korábbi feltételrendszert, amelynek a tanulmányi idő meghosszabbodása is következménye lehet. (K-OJOG-783/2004.)

A HALLGATÓK ÁLTAL FIZETENDŐ DÍJAK, TÉRÍTÉSEK ÉS A RÉSZÜKRE NYÚJTHATÓ TÁMOGATÁSOK

Ebben az évben is számos beadvány érkezett hivatalunkba a hallgatók által fizetendő díjak és térítések tárgyában. A hivatal munkatársai telefonon is sokszor adtak tájékoztatást a tandíjról és a költségtérítésről érdeklődő hallgatók számára. Az ügyek száma és jellege azt mutatja, hogy a hallgatók nem rendelkeznek elegendő ismerettel az általuk fizetendő díjak és térítések szabályozásáról, és a felsőoktatási intézményektől sem kapnak kielégítő felvilágosítást.

Elmondhatjuk, hogy mind a hallgatók, mind a felsőoktatási intézmények számára továbbra is nehéz eligazodni a díjakra és térítésekre vonatkozó jogi szabályozás összetett rendszerében.

Több ügyben a tandíj és a költségtérítés fogalmának tisztázatlansága volt a probléma forrása. E fogalmakat a hallgatók és az intézmények is gyakran pontatlanul használják. A felsőoktatási törvény 31. § (1) bekezdése szerint az államilag finanszírozott felsőfokú képzésben részt vevő hallgatók tandíjat és egyéb díjakat, az államilag nem finanszírozott – költségtérítéses – képzésben részt vevő hallgatók pedig költségtérítést és egyéb díjakat fizetnek. Tandíjmentességben értelemszerűen csak az államilag finanszírozott képzésben részt vevő hallgatók részesülhetnek. A hallgatók által fizetendő díjakra és térítésekre, valamint a részükre nyújtható támogatásokra vonatkozó szabályokat a felsőoktatási törvény mellett az egyetemi és főiskolai hallgatók által fizetendő díjakról és térítésekről, valamint a részükre nyújtható egyes támogatásokról szóló 51/2002. (III. 26.) Korm. rendelet (a továbbiakban: finanszírozási kormányrendelet) és az egyes intézmények szabályzatai tartalmazzák.

Államilag finanszírozott képzés

Annak ellenére, hogy a felsőoktatási törvény és a finanszírozási kormányrendelet meghatározza, hogy a felsőoktatási intézmények az államilag finanszírozott hallgatók esetében a tandíjmentességen felül milyen díjakat kérhetnek, az egyetemek és főiskolák több esetben róttak ki új fizetési kötelezettséget, és vezettek be olyan fizetési megoldásokat, amelyek a jogszabályi előírásoknak nem feleltek meg. Ezekben az ügyekben vizsgálatot indítottunk.

A panaszost 2004-ben vették fel az egyetem műszaki főiskolai karának államilag finanszírozott műszaki szakoktatói szakára. Ezt követően az intézmény a beiratkozásról szóló tájékoztatójában „költségtérítés”, majd „képzési költség” címen 88.000 Ft fizetési kötelezettséget rótt ki a panaszosra. Mivel ez a lépés ellentétes a finanszírozási kormányrendelet 18. §-ával, amely az államilag finanszírozott hallgatók tandíjmentességről rendelkezik, az ügyben vizsgálatot indítottunk. Az egyetem rektora megkeresésünkre az ügyben belső intézményi vizsgálatot folytatott le. Ennek alapján megállapította, hogy a műszaki kar téves jogértelmezésből fakadóan, jogalap nélkül kötelezte 88.000 Ft befizetésére a panaszost. A rektor a vizsgálat eredményéről tájékoztatta a kart, és felkérte, hogy a jogszabályi előírásoknak megfelelően járjon el a panaszos ügyében. Mivel a rektor a jogsértést saját hatáskörben orvosolta, az ügyet lezártuk. (K-OJOG-790/2004.)

A panaszos egy főiskola eljárását sérelmezte, amelynek alapján – véleménye szerint – a költségtérítés összegének kreditarányos visszatérítése kévsé történik meg. A főiskola szabályzata alapján a költségtérítést – amely harminc kreditpontot fedez – a félév elején, egy összegben kell befizetni. Amennyiben a hallgató harminc pontnál kevesebb kreditértékű tárgyat vesz fel, a felsőoktatási intézmény a befizetett többletet visszatéríti, ha pedig a hallgató a meghatározott kreditpontoknál nagyobb értékben teljesít tárgyakat, ezekért költségtérítés-kiegészítést köteles fizetni. A költségtérítés-többletet a főiskola egy-két hónappal a félév lezárása után utalja vissza a hallgatóknak. Felvetésével kapcsolatban a panaszost tájékoztattuk, hogy a felsőoktatási törvény 31. § (1) bekezdése szerint az államilag nem finanszírozott képzésben részt vevő hallgatók költségtérítést és egyéb díjakat

fizetnek. A tandíjra, a költségtérítésre és az egyéb díjakra vonatkozó szabályokat az állami felsőoktatási intézményben, valamint nem állami felsőoktatási intézményben államilag finanszírozott felsőfokú képzés esetén kormányrendelet keretei között az intézmény szabályzata, nem állami felsőoktatási intézményben államilag nem finanszírozott képzésben pedig a felsőoktatási intézmény saját szabályzata állapítja meg. A finanszírozási kormányrendelet 19. § (1) bekezdése alapján a költségtérítés mértékét a felsőoktatási intézmény a szervezeti és működési szabályzatában állapítja meg, és rendelkezik az e képzés során biztosított esetleges intézményi támogatásokról, a költségtérítés fizetése alóli mentességről, illetve a fizetendő egyéb díjakról, térítésekről. A finanszírozási kormányrendelet szerint a felsőoktatási intézmény köteles tájékoztatni a hallgatót ezen szabályzat rendelkezéseiről, az első félévre beiratkozott hallgatóval pedig a beiratkozáskor írásbeli szerződést köt. A szerződésben meg kell határozni a hallgató által első tanévben fizetendő díjat, térítéseket, a fizetési kötelezettség feltételeit. Mindemellett az intézmény köteles az első évfolyamon meghirdetett költségtérítéses képzés térítési összegeit a felvételi tájékoztatóban közzétenni. Mindezek alapján ezen jogszabályi rendelkezések keretei között a felsőoktatási intézmény joga, hogy a költségtérítés mértékét, illetve annak megfizetésének módját meghatározza. A főiskola kreditarányos költségtérítés-fizetési rendszere – a panaszos által ismertetett információk alapján – ezen előírásoknak megfelel. A fel nem vett kreditek miatt visszajáró pénzösszeg visszautalásának időpontja pedig adminisztrációs okok miatt megalapozott, mivel az első félév és vizsgaidőszak lezárását követően a hallgatók által felvett tárgyak teljesítésével kapcsolatos adatok feldolgozása, illetve az ezek alapján történő pénzvisszatérítés hosszabb időt vehet igénybe. (K-OJOG-1016/2004.)

A felsőoktatási intézmények több alkalommal azért keresték meg hivatalunkat, és kérték állásfoglalásunkat, hogy elkerüljék egy új fizetési kötelezettség bevezetésével járó esetleges jogszabályellenes helyzetet.

Egy felsőoktatási intézmény vezetősége azzal a kérdéssel kapcsolatban kérte véleményünket, hogy kérhet-e a főiskola a multimédiás nyelvoktató program használatáért a hallgatóktól kötelező jelleggel térítési díjat. A finanszírozási kormányrendelet 21. § (2) bekezdése szerint az állami felsőoktatási intézmények külön jogszabályban, valamint a kormányrendeletben szabályozott díjakon felül egyéb szolgáltatásokért, amelyek nem kapcsolódnak a képesítési követelményekben, illetve a tantervekben foglalt tanulmányi kötelezettségek teljesítéséhez, a hallgatói önkormányzat egyetértésével a szervezeti és működési szabályzatban más díjakat is megállapíthatnak. E díjak megfizetésére a hallgató csak a szolgáltatás igénybevétele esetén kötelezhető. A hallgatók számára a tandíjon, a költségtérítésen, illetve a finanszírozási kormányrendelet 21. § (2) bekezdése szerint megállapított egyéb díjakon kívül hallgatói jogviszonyuk alapján további fizetési kötelezettség nem írható elő. Mindezek értelmében, ha a nyelvoktatás a tantervben a hallgatók számára tanulmányi és óralátogatási kötelezettségként szerepel, a multimédiás nyelvoktató program használatáért térítési díj nem kérhető. Amennyiben a főiskola a nyelvoktatást mint tanterven kívüli szolgáltatást biztosítja a hallgatók számára, a kormányrendelet 21. § (2) bekezdése alapján a főiskola szervezeti és működési szabályzatában térítési díj állapítható meg. Ugyanakkor a díj megállapításához a hallgatói önkormányzat előzetes egyetértése szükséges. (K-OJOG-771/2004.)

Egy főiskola tájékoztatásunkat kérte azzal a kérdéssel kapcsolatban, hogy a könyvtári kölcsönzés feltételeként meghatározott óvadékfizetési kötelezettség hallgatói jogokat sértő megoldásnak minősül-e. Válaszunkban kifejtettük, hogy a hallgatói jogviszony speciális tartalmából eredően hallgatókra vonatkozó (vagyon) kötelezettségeket kizárólag a felsőoktatási törvény, illetve annak végrehajtási rendeletei állapíthatnak meg. A

felsőoktatási törvény 31. § (1) bekezdése értelmében az államilag finanszírozott felsőfokú képzésben részt vevő hallgatók a törvény rendelkezései szerint tandíjat és egyéb díjakat, az államilag nem finanszírozott képzésben részt vevő hallgatók pedig költségtérítést és egyéb díjakat fizetnek. Az óvadék Polgári Törvénykönyv által meghatározott fogalma e fizetési kötelezettségek közül egyiknek sem felel meg, mivel annak elsődleges célja, hogy pénzen, bankszámla-követelésen, értékpapíron és egyéb, külön törvényben meghatározott pénzügyi eszközön az erre irányuló szerződéssel valamely követelést biztosítson. A felsőoktatási törvény és végrehajtási rendeletei tehát nem teszik lehetővé, hogy a felsőoktatási intézmények a hallgatókra óvadékfizetési kötelezettséget rójanak ki. Azonban tekintettel arra, hogy a jelzett probléma nem egyedi jellegű, a megfelelő megoldás kialakítása érdekében javasoltuk, hogy a főiskola a kérdéssel kapcsolatban konzultáljon más felsőoktatási intézményekkel. (K-OJOG-896/2004.)

Számos alkalommal értelmezik félre a panaszosok az első diploma ingyenes megszerzésére vonatkozó nyilatkozatokat és jogszabályokat. Bár a médiában többször felmerült, hogy „egy diploma ingyenes”, illetve hogy ennek feltételei a közeli jövőben az új felsőoktatási törvény elfogadásával megvalósulnak, a jelenlegi jogi szabályozás nem ezt támasztja alá.

A panaszos költségtérítéses képzés formájában szerezte meg első diplomáját, így levelében arra a kérdésre kért választ, hogy milyen úton lehet igénybe venni azt a kedvezményt, amely alapján egy diploma ingyenes. Tájékoztatottuk, hogy a felsőoktatási törvény 124/E. § d) pontja értelmében első képzés az az alapképzési szakon az első egyetemi vagy főiskolai szintű végzettség és szakképzettség megszerzésére irányuló képzés, amelyre a hallgató felvételi eljárás során először nyer felvételt és a felsőoktatási törvényben foglaltak szerint beiratkozással létesít hallgatói jogviszonyt. A felsőoktatási intézmények képzési és fenntartási normatíva alapján történő 2004. évi finanszírozásáról szóló 80/2004. (IV. 19.) Korm. rendelet 3. § (1) bekezdése pedig államilag finanszírozottként a nappali, esti, illetve levelező első alapképzésben tanuló hallgatókat ismeri el. E jogszabályok alapján jelenleg nem létezik olyan lehetőség, amely szerint az első diploma megszerzése után ingyenesen lehetne újabb felsőoktatási képzésben részt venni. (K-OJOG-693/2004.)

Egy hallgató arról érdeklődött, hogy fennáll-e a lehetősége annak, hogy tanulmányait államilag finanszírozott formában, egy másik felsőoktatási intézményben folytassa, miközben a korábbi képzést költségtérítéses hallgatóként folytatná tovább. A felsőoktatási törvény 124/E. § d) pontja értelmében első képzés az az alapképzési szakon az első egyetemi vagy főiskolai szintű végzettség és szakképzettség megszerzésére irányuló képzés, amelyre a hallgató felvételi eljárás során először nyer felvételt és a felsőoktatási törvényben foglaltak szerint beiratkozással létesít hallgatói jogviszonyt. A felsőoktatási intézmények képzési és fenntartási normatíva alapján történő 2004. évi finanszírozásáról szóló 80/2004. (IV. 19.) Korm. rendelet 3. § (1) bekezdése pedig államilag finanszírozottként a nappali, esti, illetve levelező első alapképzésben tanuló hallgatókat ismeri el. Mindezek értelmében első alapképzésnek a hallgató esetében főiskolai képzése minősül, így kizárólag az ebben az intézményben folytatott tanulmányai kapcsán részesülhet az állami finanszírozású képzéssel járó kedvezményekben. (K-OJOG-630/2004.)

Költségtérítés-fizetési kötelezettség, mentesség a költségtérítés-fizetési kötelezettség alóli mentesülési lehetőségekkel kapcsolatban.

Évről évre számos kérdés érkezik a költségtérítési díj fizetésére vonatkozó kötelezettség alóli mentesülési lehetőségekkel kapcsolatban.

Egy költségtérítéses képzésben résztvevő panaszos kifogásolta, hogy a hatályos jogszabályi megoldás alapján az államilag finanszírozott hallgatók az elsődleges jogosultjai az egyéb állami támogatási formáknak, míg a költségtérítéses hallgatók ezekben nem részesülhetnek. Tájékoztattuk, hogy a hatályos felsőoktatási jogszabályok szerint valóban nem juttatásképes az a hallgató, aki költségtérítéses képzésben vesz részt, a különböző juttatásokat ugyanis az államilag finanszírozott képzésben részt vevő hallgatók vehetik igénybe. Álláspontunk szerint azonban ez a helyzet a hátrányos megkülönböztetés alkotmányos tilalmával nem ellentétes, mivel az állam ezen juttatásokkal voltaképpen kedvezményt nyújt egyes hallgatóknak. Az Alkotmánybíróság állandó gyakorlata szerint a hasonló kedvezmények biztosítása esetén az állam nagy mérlegelési szabadsággal rendelkezik a kedvezményezettek kiválasztása tekintetében, feltéve, hogy a kiválasztás nem önkényes. Az államilag finanszírozott és a költségtérítéses hallgatók esetében a megkülönböztetés nem önkényes, mert alapja az az ésszerű megfontolás, hogy a költségtérítéses hallgatók többet képesek költeni tanulmányaik finanszírozására. A felsőoktatási intézményekbe felvételizők jelentkezésükkor választhatnak, milyen finanszírozású képzésre jelentkeznek, amennyiben pedig jelentkeztek költségtérítéses képzésre, egyben azt is jelenti, hogy vállalták az ezzel járó anyagi terheket. (K-OJOG-745/2004.)

A panaszos levelében arról érdeklődött, hogy joga van-e a felsőoktatási intézménynek kötelezni őt a költségtérítési díj teljes összegének befizetésére, amennyiben az előző félévekben fizetési kedvezményt ítélt meg számára. Tájékoztattuk, hogy a finanszírozási kormányrendelet 24. §-a értelmében a felsőoktatási intézmény a hallgató számára, kérelmére, az adott félévre költségtérítési kedvezményt vagy költségtérítés alóli mentességet állapíthat meg. A kérelmet minden félévben újra be kell adni, és arról az intézmény minden félévre nézve újra dönt. Mindezek alapján nem jogszerűtlen, ha az intézmény a költségtérítés-mérséklést nem adja meg automatikusan. (K-OJOG-992/2004.)

Az előző évben is számos, a GYED-en, illetve GYES-en lévő szülők költségtérítés-fizetési kötelezettségével és az ahhoz fűződő jogszabályi kedvezményekkel kapcsolatos kérdést kaptunk. A finanszírozási kormányrendelet 22. § (1) bekezdése költségtérítéses képzésben résztvevő szülők esetén biztosítja a költségtérítés befizetése alóli mentességet, amennyiben a felsőoktatási intézmény hallgatója az adott félév (oktatási időszak) első napján terhességi-gyermekágyi segélyben, gyermekgondozási segélyben, gyermeknevelési támogatásban vagy gyermekgondozási díjban részesül. Ilyen esetekben a költségtérítés összegét a finanszírozási rendelet alapján az Oktatási Minisztérium folyósítja az intézmények számára. A költségtérítés alóli mentességre vonatkozó kedvezményt a finanszírozási rendelet állami egyetemek és főiskolák hallgatói számára biztosítja, illetve az egyházi és egyéb, nem állami fenntartású felsőoktatási intézmények (így az alapítványi, illetve a katonai oktatási intézmények) esetében akkor, ha a főiskola, illetve az egyetem az Oktatási Minisztériummal erről külön megállapodás kötött. A felsőoktatási törvény 1. sz. melléklete sorolja fel a Magyar Köztársaság felsőoktatási intézményeit. Ezen intézményekben vehető igénybe a költségtérítési

díj megfizetése alóli mentesség. Az egyházi és egyéb, nem állami fenntartású felsőoktatási intézményekre a költségtérítési díj megfizetése alóli mentességre vonatkozó kedvezmény az Oktatási Minisztériummal kötött külön megállapodás alapján vonatkozik. (K-OJOG-2/2004., K-OJOG-602/2004., K-OJOG-712/2004., K-OJOG-788/2004., K-OJOG-858/2004., K-OJOG-810/2004., K-OJOG-928/2004., K-OJOG-929/2004., K-OJOG-947/2004., K-OJOG-973/2004., K-OJOG-982/2004.)

A panaszos kifogásolta a költségtérítéssel kapcsolatos jogi szabályozást, amely a nem állami fenntartású felsőoktatási intézmények hallgatói számára nem teszi lehetővé a GYES-hez, illetve a GYED-hez fűződő költségtérítési kedvezmények igénybe vételét. Álláspontunk szerint azonban – a fent leírtakkal összhangban – a finanszírozási kormányrendelet szabályozása nem okozza a diszkrimináció tilalma alkotmányos követelményének sérelmét. A költségtérítés-fizetés alóli mentesség nem alanyi jog, a Kormány ebben az esetben kedvezményt biztosít meghatározott alanyi körnek. Az Alkotmánybíróság gyakorlata szerint az állam kedvezmények biztosítása esetén nagy mérlegelési szabadsággal rendelkezik a kedvezményezettek kiválasztása tekintetében. A hátrányos megkülönböztetés tilalmát az sérti, ha a kiválasztás önkényes, tárgya szerint nincs ésszerű indoka. Álláspontunk szerint jelen esetben ez nem önkényes, hiszen a megkülönböztetés alapja az az ésszerű megfontolás, hogy az állam a saját fenntartásában működő intézményekben biztosítja automatikusan ezt a lehetőséget. (K-OJOG-671/2004., K-OJOG-634/2004.)

Hivatalunk 2001-ben fogalmazott meg először állásfoglalást az első alapképzés során történő szakváltással kapcsolatban, 2002-ben pedig hatályba lépett a felsőoktatási törvény módosításáról szóló 2001. évi XCI. törvény, amely egyértelművé tette a szakváltás lehetőségét és az államilag finanszírozott képzés tartamát. Ugyanakkor 2004-ben is számos olyan panaszt kaptunk e kérdéskörrel kapcsolatban, amelyből az derül ki, hogy a hallgatók nem ismerik a szakváltással járó következményeket, illetve ennek anyagi vonzatait. Emellett többször előfordult, hogy a felsőoktatási intézmények nem indokolták meg az addig államilag finanszírozott hallgatókra újonnan kirótt költségtérítés-fizetési kötelezettséget, így ők tőlünk értesültek az erről szóló határozatok jogszabályi háttéréről.

A hatályos szabályozás szerint a finanszírozási kormányrendelet 19. § (6) bekezdése értelmében – összhangban a felsőoktatási törvény 124/E. § d) pontjával – az a hallgató, aki korábban már részt vett államilag finanszírozott képzésben és azt megszüntetve új felvételi eljárás keretében ismét államilag finanszírozott hallgatóként folytatja tanulmányait, az az új felvételi eljárás alapján megkezdett képzésben olyan időtartamig lehet államilag finanszírozott, amely szerint az összes megkezdett államilag finanszírozott félévek száma nem haladja meg az új képzés képesítési követelményeiben megjelölt tanulmányi időtartamot.

Az idézett rendelkezéssel létrehozott jogintézmény a felsőoktatási szakváltás intézménye. Ennek megfelelően amennyiben a hallgató tanulmányait egy felsőoktatási intézmény meghatározott szakán kezdte meg, ám hallgatói jogviszonyát ott megszünteti és új felvételi eljárás után másik felsőoktatási intézményben folytatja tanulmányait, csak a fentiek szerint számított időben vehet részt államilag finanszírozott képzésben, lejárta után költségtérítést köteles fizetni. A rendelet e szabály alól felmentést nem ad. Ugyanakkor a felsőoktatási

intézmény a költségtérítés egy része vagy egésze megfizetése alól felmentést adhat. Szintén lehetősége van az intézménynek arra, hogy költségtérítéses képzésben részt vevő hallgatót megüresedett államilag finanszírozott helyre átvegyen. Mindezekről a felsőoktatási intézmény szabályzatában rendelkezik. (K-OJOG-484/2004., K-OJOG-547/2004., K-OJOG-718/2004., K-OJOG-826/2004., K-OJOG-861/2004., K-OJOG-948/2004., K-OJOG-1020/2004.)

A panaszos két tanéven át egy egyetem tanárképző főiskolai karának volt hallgatója, majd innen kiiratkozott, és egy másik egyetemen folytatta tanulmányait. Bár a felvételi során elérte az állami finanszírozású képzésre való bejutáshoz szükséges pontszámot, a főiskolai karon eltöltött két évre hivatkozva az egyetem kizárólag költségtérítéses képzésre vette fel, azzal az ígérettel, hogy megfelelő tanulmányi átlag esetén lehetősége nyílik az államilag finanszírozott képzésre való átjelentkezésre. A panaszost tájékoztattuk arról, hogy az ő esetében is érvényesülnek a szakváltásra vonatkozó általános jogszabályi rendelkezések, ugyanakkor az egyetemi képzés utolsó két évének kivételével – mivel két finanszírozott évet járt a főiskolai karra – államilag finanszírozott képzésben vehet részt. (K-OJOG-349/2004.)

A panaszos levelében sérelmezte, hogy a felsőoktatási szakváltás jogintézményét igénybe vevő hallgatók tanulmányaik egy részében költségtérítést kötelesek fizetni. Panaszában arra hivatkozott, hogy ez a gyakorlat diszkriminatív az ún. túlfutó hallgatók esetén is, és vagy helytelen jogszabály-értelmezésre, vagy pedig jogalkotási hibára vezethető vissza. Válaszunkban kifejtettük, hogy a panaszos által idézett szabályok és az Alkotmány hátrányos megkülönböztetést tiltó rendelkezése nem mutatnak összefüggést. Az Alkotmánybíróság állandó gyakorlata szerint a megkülönböztetés akkor alkotmányellenes, ha önkényes, vagyis nem vezethető vissza valamely ésszerű okra. Kétségtelen a megkülönböztetés ténye a szakváltó és a nem szakváltó hallgatók között. A megkülönböztetés mégsem lehet önkényes, hiszen a hallgatók e két köre nem alkot homogén csoportot a megkülönböztetés alapjául szolgáló releváns szempontokból. A megkülönböztetésnek ebben az esetben ugyanis éppen az az alapja, hogy a szakváltó hallgatók képzése eleve kedvezményes elbírás folytán minősül első alapképzésnek, hiszen nekik első alapképzésük eredetileg csak az a képzés lett volna, amelyre a szakváltás előtt jártak. Márpedig államilag finanszírozott csak az első alapképzés lehet. A jogalkotó döntésének megfelelően azonban abban a kedvezményben részesültek, hogy a szakváltás utáni képzésük is első alapképzésnek minősül, és ezért – legalábbis egy ideig – államilag finanszírozott képzésnek tekintendők. Ugyanezen indokok alapján nem önkényes az a megkülönböztetés sem, amely a nem szakváltó (de esetleg túlfutó) hallgatók és a szakváltó (és esetleg túlfutó) hallgatók között fennáll. A nem szakváltó túlfutó hallgatók kedvezőbb elbírálásának oka szintén magában a szakváltás tényében keresendő. (K-OJOG-913/2004.)

Juttatások, kedvezmények

A felsőoktatási tanulmányok rendszerint anyagi nehézségekkel járnak, amelyeket az állam különböző anyagi juttatásokkal próbál enyhíteni. Annak ellenére, hogy az e juttatások odaítélésére vonatkozó alapvető kérdéseket jogszabály rendezi, a hallgatókat a felsőoktatási intézmények döntései rendszerint érzékenyen érintik. Hivatalunkhoz is több panaszos fordult a felsőoktatási intézményeknek a benyújtott lakhatási támogatás iránti kérelmekkel kapcsolatos eljárását kifogásolva. A finanszírozási kormányrendelet 6. § (1) bekezdésének b) pontja alapján a készpénzben nyújtott lakhatási célú támogatás az intézményi hallgatói

előirányzati keret felhasználásának jogcímei közé tartozik, amelynek felhasználásáról a költségvetési törvény és az államháztartásról szóló törvény szabta keretek között a felsőoktatási intézmény szervezeti és működési szabályzatában kell részletesen rendelkezni. A lakhatási támogatás a finanszírozási kormányrendelet 8. § (1) bekezdésének értelmében a hallgató szociális helyzete alapján, a hallgató által beadott pályázat alapján igényelhető. A pályázat beadásának és odaítélésének feltételeit szintén a felsőoktatási intézmény szervezeti és működési szabályzatában kell meghatározni. Az odaítéléskor – többek között – figyelembe kell venni az egy háztartásban élők számát, jövedelmi helyzetét, illetve a képzési hely és a lakóhely közötti távolságot. (K-OJOG-727/2004., K-OJOG-453/2004.)

Szintén megnehezíti a tanulmányok finanszírozását, ha a felsőoktatási intézmény a diákigazolványra, illetve az azzal járó anyagi kedvezményekre való jogosultságot megvonja a hallgatótól.

A panaszos gyermekét főiskolája arról értesítette, hogy diákigazolványát annak ellenére köteles leadni, hogy az abszolutóriumot még nem teljesítette. A panaszost tájékoztattuk arról, hogy a főiskola döntésével szemben gyermeke a hatályos jogszabályok alapján továbbra is jogosult a diákigazolvány használatára. A felsőoktatási törvény 29. § (1) bekezdése szerint a diákigazolvány a hallgatói jogviszony fennállását tanúsító közokirat. A törvény 27. § (1) bekezdése értelmében a hallgatói jogviszony a hallgatói névsorból való törlést kimondó határozat jogerőre emelkedésének napjáig, illetve az adott tanévben a végbizonyítvány (abszolutórium) megszerzését követő első záróvizsga-időszaknak az utolsó napjáig tart. (K-OJOG-919/2004.)

Több panasz is érkezett hivatalunkba a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem polgári tagozatos hallgatóitól. A hallgatók azt sérelmezték, hogy a finanszírozási kormányrendelet hátrányos rájuk nézve, mivel annak hatálya nem terjed ki a katonai felsőoktatási intézmények polgári hallgatóira, így általuk az abban meghatározott támogatási formák nem vehetők igénybe. Az ügyben vizsgálatot indítottunk, amelynek során megállapítottuk, hogy a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem polgári tagozatos hallgatóinak finanszírozási megkülönböztetése tekintetében a jelenlegi jogszabályi megoldás diszkriminatívnek minősül, és változtatásra szorul. Ennek oka, hogy az állami felsőoktatási intézmények finanszírozási szabályozásának körében, a katonai felsőoktatási intézmények polgári tagozatos hallgatói homogén csoportot alkotnak más, nem katonai felsőoktatási intézmények hallgatóival, mert sem tanulmányaikban, sem pedig az intézmény fenntartóinak tekintésben nincs közöttük különbség. Emellett ez a gyakorlat – a felsőoktatási törvény 31. § (5) bekezdésének a) pontja szempontjából – ellentétes azon erőfeszítésekkel, amelyek a felsőoktatásban, illetve az államilag finanszírozott képzésben az esélyegyenlőség elősegítését a tandíjmentesség, illetve az ehhez kapcsolódó további kedvezmények és egyéb díjak megállapításához fűződő garanciális szabályok útján kívánják biztosítani. A megkülönböztetést két módon lehet megszüntetni. Egyrészt a hátrányos megkülönböztetés megszüntethető úgy, hogy a vizsgált homogén csoporton belül senki nem részesül a finanszírozási rendelet által jelenleg biztosított kedvezményekben, vagy pedig úgy, hogy minden hallgató egyformán részesül ezekből. A két mód közötti választás a jogalkotó hatáskörébe tartozik. Mivel felsőoktatási tanulmányok támogatása e formájának általános megszüntetése ellentétes lenne mind a felsőoktatási

törvény, mind pedig a finanszírozási rendelet alapvető szellemiségével és az annak alapjául szolgáló, a felsőoktatásban való részvétel elősegítésére vonatkozó szándékkal, az esélyegyenlőség megteremtése kizárólag a jelenleg is érvényesülő finanszírozási kedvezmények kiterjesztésével oldható meg. E kérdés eldöntése szintén a jogalkotó hatásköre. Mindezekre tekintettel azzal a jogalkotási javaslattal fordultunk az oktatási miniszterhez, hogy jogalkotás útján szüntesse meg az Alkotmány rendelkezéseivel ellentétes, hátrányos megkülönböztetést eredményező helyzetet. (K-OJOG-634/2004.)

Hivatalunkba több olyan beadvány érkezett, amelyekben a panaszosok tanulmányi ösztöndíjának megvonását a felsőoktatási intézmények a köztársasági ösztöndíj elnyerésével indokolták. A panaszosokat tájékoztattuk arról, hogy a hatályos jogszabályok alapján a felsőoktatási intézményeknek nem áll módjukban a tanulmányi ösztöndíj kifizetését ilyen okból megszüntetni, mivel ezt az ösztöndíjat, valamint a köztársasági ösztöndíjat a jogszabályok külön fogalomként kezelik.

A finanszírozási kormányrendelet 10. § (1) bekezdése értelmében az oktatási miniszter a kiemelkedő tanulmányi eredményű, tudományos diákköri munkában, illetve szakmai téren kimagasló munkát végző hallgatók részére – egy tanév időtartamára, a felsőoktatási intézmény előterjesztésére – köztársasági ösztöndíjat adományoz. Köztársasági ösztöndíjban a felsőoktatási intézmény nappali tagozatos, első alapképzésben, illetve első kiegészítő alapképzésben részt vevő hallgatóinak 0,8%-a részesülhet két lezárt félév, illetve legalább 55 kreditpont megszerzése után. A köztársasági ösztöndíj pályázat útján nyerhető el, amelynek feltételeit az oktatási miniszter minden év március 31. napjáig teszi közzé az Oktatási Minisztérium hivatalos lapjában. A pályázat intézményi elbírálásának rendjét és feltételeit a felsőoktatási intézmény a szervezeti és működési szabályzatban határozza meg, a köztársasági ösztöndíj összegét pedig a mindenkorai költségvetési törvény állapítja meg. A felsőoktatási törvény 30. § (1) bekezdése alapján a felsőoktatási intézmények nappali tagozatos hallgatói a törvény, továbbá az annak felhatalmazása alapján megalkotott jogszabályok és intézményi szabályzatok rendelkezései szerint tanulmányi, illetve köztársasági ösztöndíjban részesülhetnek. A felsőoktatási törvény 9/A. § (2) bekezdése a hallgatók állami támogatásának előirányzatán belül két részt különböztet meg. Az egyik részt a hallgatók létszáma, a költségvetési törvényben meghatározott egy főre jutó hallgatói normatíva és a doktori képzésben résztvevők támogatási normatívája alkotja. Ettől elkülönülten kell kezelni a hallgatói előirányzat másik részét, azaz a hallgatók pénzbeli és természetbeni juttatásaira fordítandó egyéb állami támogatásokat, így – többek között – a köztársasági ösztöndíjat is. A felsőoktatási törvény 30. § (4) bekezdése előírja, hogy a köztársasági ösztöndíj pénzügyi fedezetére az éves hallgatói normatíva országos keretösszege egy százalékának megfelelő összeget kell többlet-előirányzatként biztosítani. A Magyar Köztársaság 2004. évi költségvetéséről és az államháztartás hároméves kereteiről szóló 2003. évi CXVI. törvény 16. § (1) bekezdése szintén külön rendelkezésre álló normatívaként kezeli a köztársasági ösztöndíjat, és kimondja, hogy míg az egy főre megállapított hallgatói normatíva 91 000 Ft/év, a köztársasági ösztöndíjban részesülők normatívája 302 500 Ft/év. A finanszírozási kormányrendelet 6. § (3) bekezdése szerint az intézményi hallgatói előirányzat köztársasági ösztöndíj keretösszege kizárólag a köztársasági ösztöndíj kifizetésére használható fel. A finanszírozási kormányrendelet a köztársasági ösztöndíjtól elkülönülten szabályozza a tanulmányi ösztöndíjjal kapcsolatos kérdéseket. A rendelet 7. §-ának értelmében a tanulmányi ösztöndíj egy tanulmányi félévre adható, összegét pedig az előző tanulmányi félév tanulmányi eredménye alapján kell megállapítani. A tanulmányi ösztöndíj juttatása alóli kivételként a finanszírozási rendelet kizárólag az első évfolyam első tanulmányi félévére

beiratkozott hallgatókat jelöli meg. E jogszabályok rendelkezései alapján megállapítottuk, hogy a tanulmányi és a köztársasági ösztöndíj két elkülönült felsőoktatási intézményi juttatás, amelyek esetében egyik ösztöndíjformában való részesülés sem zárja ki a másik támogatáshoz való jogot. (K-OJOG-735/2004., K-OJOG-877/2004.)

Az Európai Unióhoz kapcsolódó ügyek

Hazánk csatlakozása az Európai Unióhoz számos előnnyel jár a felsőoktatási hallgatók számára, ugyanakkor legalább annyi félreértésre is okot adott az egyes nemzeti felsőoktatási juttatások igénybevételével kapcsolatban.

Egy panaszos azért fordult hivatalunkhoz, mert kifogásolta az Oktatási Minisztérium, illetve egy magyarországi egyetem döntését, amelyben elutasították osztrák gyermekgondozási segélyben részesülő lányának költségtérítés-fizetés alóli mentesség iránti igényét. A finanszírozási kormányrendelet által mentesülési követelményként meghatározott terhelességi-gyermekágyi segély folyósításának feltételeit a kötelező egészségbiztosítás ellátásairól szóló 1997. évi LXXXIII. törvény 40. §-a szabályozza. A törvény hatálya a magyar társadalombiztosítási rendszerben biztosított és ennek alapján az egyes egészségbiztosítási ellátásokra jogosult személyekre terjed ki. Ennek alapján megállapítottuk, hogy az osztrák állam és egészségbiztosítási rendszer által szabályozott, illetve folyósított gyermekgondozási segélyben részesülő személy nem tartozik e törvény hatálya alá, így nem szolgálhat a költségtérítés megfizetése alóli mentesülés alapjául. (K-OJOG-977/2004.)

Egy panaszos beadványában sérelmezte, és egyben diszkriminatívnak tartotta, hogy magyarországi letelepedési engedéllyel rendelkező német állampolgárként nem kap magyar diákigazolványt, úgy, hogy egy nem magyarországi felsőoktatási intézményben van hallgatói jogviszonya. Álláspontunk szerint a diákigazolványról szóló 30/1999. (II. 15.) Korm. rendelet szabályozása nem okozza a diszkrimináció tilalma alkotmányos követelményének sérelmét. Az Alkotmánybíróság gyakorlata szerint az állam kedvezmények biztosítása esetén nagy mérlegelési szabadsággal rendelkezik a kedvezményezettek kiválasztása tekintetében. A hátrányos megkülönböztetés tilalmának sérelmét az jelenti, ha a kiválasztás önkényes, tárgya szerint nincsen ésszerű indoka. Ebben az esetben ez nem önkényes, hiszen a megkülönböztetés alapja az az ésszerű megfontolás, hogy az állam a saját polgárait kívánja támogatni a diákigazolvánnyal igénybe vehető, elsősorban anyagi előnyöket biztosító kedvezményekkel. (K-OJOG-706/2004.)

Egy beadványban tájékoztatást kértek hivatalunktól egy német állampolgár magyarországi továbbtanulási lehetőségeivel kapcsolatban. Válaszunkban felhívtuk a figyelmet arra, hogy főszabály szerint a magyarországi felsőoktatási intézmények államilag finanszírozott hallgatói magyar állampolgárok lehetnek. Ugyanakkor a német állampolgárság nem zárja ki az államilag finanszírozott felsőoktatási tanulmányokat, amennyiben magyar állampolgárságát is megtartotta, mivel ebben az esetben a többi magyar állampolgár hallgatóval azonos elbírálás alá esik. A felsőoktatási törvény 83. § (16) bekezdés a) pontja értelmében a magyar állampolgárokkal azonos feltételekkel nyerhetnek felsőoktatási intézményekbe felvételt az Európai Gazdasági Térséghez tartozó országok állampolgárai. A külföldiek magyarországi és a magyarok külföldi felsőfokú tanulmányainak egyes kérdéseiről szóló 157/2001. (IX. 12.) Korm. rendelet 14/A. § (4) bekezdése szerint pedig az EGT tagországok

állampolgárságával rendelkező hallgatókat megilletik a diákigazolvány és az azzal igénybe vehető kedvezmények. Az F kategóriába sorolt – így a német állampolgárságú – hallgatók a magyar hallgatókkal azonos mértékű tanulmányi ösztöndíjra és egyéb olyan juttatásokra jogosultak, amelyeket a felsőoktatási intézmény szabályzatában kizárólag a tantervi előírások teljesítésével összefüggő tanulmányi eredmények alapján állapít meg. (K-OJOG-362/2004.)

Egy Magyarországon letelepedési engedéllyel rendelkező főiskolai hallgató arról érdeklődött, hogy részt vehet-e államilag finanszírozott képzésben. A felsőoktatási intézmények képzési és fenntartási normatíva alapján történő 2004. évi finanszírozásáról szóló 80/2004. (IV. 19.) Korm. rendelet 3. § (2) bekezdésének d) pontja értelmében a felsőoktatási intézmények államilag finanszírozott hallgatóinak tekintendők a jogszabály alapján a magyar állampolgárságú hallgatókkal azonos elbírálás alá eső külföldi állampolgárságú hallgatók. A 157/2001. (IX. 12.) Korm. rendelet alapján pedig megállapítható, hogy az államilag finanszírozott hallgatók körébe a letelepedési engedéllyel rendelkező hallgatók is beletartoznak. Utóbbi jogszabály 14. § (3) bekezdésének a) pontja ugyanis kimondja, hogy a letelepedett külföldiek a letelepedési engedély kiállításának napjától a magyar állampolgárságú hallgatókkal azonos jogállásúakkal tekintendők. (K-OJOG-621/2004.)